

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Romana ŠVARCOVÁ

**SYMBOLICKÝ TVAR MIKROREGIONU BYSTŘICKO
Z POHLEDU OBYVATEL VE VĚKU 15–19 LET**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Miloslav ŠERÝ, Ph.D.

Olomouc 2019

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Bc. Romana ŠVARCOVÁ (R 160132)

Studijní obor: Regionální geografie

Název práce: Symbolický tvar Mikroregionu Bystřicko z pohledu obyvatel ve věku 15–19 let

Title of thesis: The symbolic shape of the Bystřicko Microregion in the view of the residents in ages 15-19 years old

Vedoucí práce: Mgr. Miloslav ŠERÝ, Ph.D.

Rozsah práce: 90 stran, 2 vázané přílohy

Abstrakt: Kvalifikační práce se snaží zhodnotit symbolický tvar regionu z pohledu obyvatel ve věku 15–19 let ve vybraném institucionalizovaném Mikroregionu Bystřicko. V první části se práce věnuje teoretickému podkladu k danému tématu, metodickému postupu práce a základnímu vymezení zvoleného území se zaměřením na demografické charakteristiky a administrativní vývoj. V části analytické je pak uveden rozbor dat získaných během dotazníkového šetření mezi respondenty dané věkové kategorie. Významnou součástí práce jsou i mentální mapy, které zobrazují prostorový tvar současného regionu ve vědomí mladších obyvatel.

Klíčová slova: region, symbolický tvar, mentální mapa, Mikroregion Bystřicko

Abstract: This thesis tries to assess a symbolic shape of the region in institutionalized of selected Microregion Bystřicko in the view of the residents in ages 15-19 years old. In the first part of the thesis dedicates a theoretical material of the topic, methodical steps of the work and fundamental determination selected territory in focus of demographic characteristics, administration development and symbols for the region. In analysis part is mention analysis of data obtained from questionnaires during questionnaires survey among respondents in the age's category. An important part of thesis are mental maps that representation spatial

shape of the contemporary region in knowledge of younger residents.

Keywords:

region, symbolic shape, mental map, Microregion Bystřicko

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně, pod vedením pana Mgr. Miloslava Šerého, Ph.D. a veškeré použité prameny a literaturu jsem uvedla v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne 23. dubna 2019

Podpis

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Miloslavu Šerému, Ph.D. za jeho odborné rady a cenné připomínky při tvorbě kvalifikační práce. Dále připojuji poděkování všem v mém okolí za jejich projevenou trpělivost a ochotu být mi nápomocnými.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Romana ŠVARCOVÁ
Osobní číslo: R160132
Studijní program: N1301 Geografie
Studijní obor: Regionální geografie
Téma práce: Symbolický tvar Mikroregionu Bystřicko z pohledu obyvatel ve věku 15-19 let
Zadávající katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce je zhodnocení symbolického tvaru vybraného institucionalizovaného regionu Mikroregion Bystřicko. Práce se zaměří na problematiku hlavních symbolů regionu a jejich podílu na identitě regionu. Součástí bude analýza symboliky regionu, její vnímání místním obyvatelstvem a lidmi z vnějšku regionu. Dále pak také možná implikace zjištěných skutečností v regionálním rozvoji. Metodicky práce bude vycházet z využití dostupných agregovaných dat, rešerše relevantní literatury, dotazníkového šetření prováděného u místních obyvatel a vnějších respondentů, dále také z řízených rozhovorů a konstrukce mentálních map.

Rozsah pracovní zprávy: 20 000 – 24 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- BOGDOVÁ, Kamila, et al. České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2007, 43.05: 1039-1053.
- CHROMÝ, Pavel. Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. Geografie na cestách poznání. UK v Praze, PFF, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 2003, 163-178.
- CHROMÝ, Pavel; SEMIAN, Michal; KUČERA, Zdeněk. Regionální vědomí a regionální identita v Česku: případová studie Českého ráje. Geografie, 2014, 119.3: 259-277.
- MCKERCHER, Bob, a Hilary. DU CROS. Cultural tourism: the partnership between tourism and cultural heritage management. New York: Haworth Hospitality Press, c2002. ISBN 0789011069.
- POLISENSKÁ, Veronika A. Mentální mapy: definice, výzkum a otázka prostorového rozhodování. Československa Psychologie, 2006, 50.1: 64.
- SVOBODOVÁ, Hana. Krajina jako domov. Žďár nad Sázavou: Impreso, 1996. ISBN 80-900918-5-7.
- VOŽENÍLEK, Vít. Mentální mapa a mentální prostorové představy. Geodetický a kartografický obzor, 1997, 43.1: 9-14.
- WOKOUN, René, et al. Regionální rozvoj: Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování. 1. vyd. Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 978-80-7201-699-0.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Miloslav Šerý, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 30. listopadu 2016
Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2018

V Olomouci dne 30. listopadu 2016

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

OBSAH

1.	ÚVOD A CÍLE PRÁCE	11
2.	REŠERŠE LITERATURY	13
3.	METODICKÝ POSTUP	17
4.	TEORETICKÝ RÁMEC	22
4.1	Region	22
4.2	Institucionalizace regionu.....	24
4.2.1	Symbolický tvar regionu.....	26
4.3	Regionální identita	28
4.4	Percepce geografického prostoru.....	29
4.4.1	Mentální mapa	30
5.	CHARAKTERISTIKA ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ.....	33
5.1	Mikroregion Bystřicko	33
5.2	Populační dynamika	39
5.3	Administrativní vývoj regionu	41
5.4	Symbyly charakterizující region.....	48
6.	VÝSLEDKY ANALÝZY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	51
6.1	Míra sounáležitosti obyvatel s regionem.....	51
6.1.1	Silné a slabé stránky Mikroregionu Bystřicko podle respondentů	55
6.2	Regionální symbyly	58
6.2.1	Prostorové symbyly regionu	58
6.2.2	Název regionu	60
6.2.3	Kultura a tradice v regionu.....	61
6.3	Migrační potenciál mladých lidí z regionu	63
7.	VÝSLEDKY ANALÝZY PERCEPČNÍCH MAP.....	69
8.	ZÁVĚR	75
9.	SUMMARY	79

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	81
10.1 Literární zdroje	81
10.2 Elektronické zdroje.....	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	86

SEZNAM ZKRATEK

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSÚ – Český statistický úřad

ČR – Česká republika

CHKO – Chráněná krajinná oblast

LEADER – Liaison Entre Actions de Développement de l' Economie Régionale

(překlad: Propojování aktivit pro rozvoj ekonomiky venkova)

MAS – Místní akční skupina

ONV – Okresní národní výbor

SLDB – Sčítání lidu, domů a bytů

SO ORP – Správní obvod obce s rozšířenou působností

SÚRAO – Správa úložišť radioaktivního odpadu

T.G.M. – Tomáš Garrigue Masaryk

1. ÚVOD A CÍLE PRÁCE

Každý z nás vnímá to, že někam patří. Prostor, ve kterém žijeme spolu s dalšími lidmi, pak vnímáme jako ten, ke kterému cítíme určitou vazbu a který nás ovlivňuje při rozhodování v našem každodenním životě. Takový prostor je pak možné díky jedinečným charakteristikám vymezovat v rámci struktury regionů. Často postačuje uvedení právě jediné charakteristiky daného regionu k tomu, abychom si během běžné diskuze dokázali uvědomit prostorové vymezení probíraného území. S ohledem na tuto skutečnost můžeme v rámci geografického zkoumání řešit míru povědomí o regionu jeho obyvateli, kteří v něm žijí. To, jakým způsobem si každý člověk vytváří ve své mysli prostorový tvar na základě vlastních zkušeností, pak nazýváme tvarem symbolickým. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009)

V rámci nové regionální geografie, která se snaží vysvětlovat rozdílnosti mezi regiony a zkoumá vztah člověka k jeho okolnímu prostředí, je právě symbolický tvar regionu hojně diskutován, jelikož se jedná o jeden z primárních aspektů při formování regionu. Na region je v posledních letech nahlíženo jako na celek utvářený společnostmi a dochází ke změnám ve vztahu k regionu. Nejdůležitější roli zde mají regionální symboly, které jsou nezanedbatelnými nástroji při formování regionu a jeho následném rozvoji. (Šifra 2018) Obecně je symbol považován za: „*Konkrétní předmět sloužící k označení nějakého abstraktního pojmu.*“ (Petráčková, Kraus 1998, s. 723), v geografickém pojetí jej pak jednotliví autoři vysvětlují z různých úhlů pohledu, ale téměř vždy se více či méně shodují s výše uvedeným vysvětlením.

V případě předkládané diplomové práce je přidanou hodnotou zkoumání, jak moc je symbolický tvar konkrétního regionu ukotven v myslích mladých lidí. Což je podstatné z hlediska budoucího regionálního rozvoje, při kterém největší potenciál představují právě mladí lidé s dostatečně rozvinutou regionální identitou.

Hlavním cílem práce je zhodnocení symbolického tvaru vybraného institucionalizovaného regionu Mikroregion Bystřicko. Práce se zaměřuje na problematiku hlavních symbolů regionu a jejich podílu na identitě regionu z pohledu obyvatel, kteří v něm žijí. Součástí práce je analýza symboliky regionu a její vnímání mladými lidmi ve věku 15–19 let. Případová studie na příkladu zvoleného venkovského regionu se snaží zjistit úroveň regionální identity mladých lidí v problematickém regionu považovaném za vnitřní periferii. (Perlín, Kučerová, Kučera 2010) Právě z tohoto důvodu se na situaci snažíme pohlížet z druhé strany a region bereme jako ten, jenž disponuje potenciálem mladých lidí a jejichž sounáležitost s regionem je možné formovat pro budoucí rozvoj regionu. I přesto, že existují charakteristiky, díky kterým je možné region vymezit vůči ostatním regionům, budeme se zde zabývat jeho vymezením pouze v myšlenkové rovině.

Konkrétně zhodnotíme míru identifikace mladších obyvatel s regionem, na jejímž základě se formuje symbolický tvar. Dále se zaměříme na konstrukci mentálních map, jenž určí prostorový tvar regionu, ukotvený v myslích mladých lidí.

Naplnění stanovených cílů práce dosáhneme zodpovězením následujících výzkumných otázek v empirické části.

- Existuje určitá sounáležitost jedinců s tímto regionem a jaká jeho pozitiva či negativa zde vnímají? Lze jednoznačně určit prvky symbolizující region, jež jsou v paměti mladých lidí ukotveny na základě jejich dosavadních zkušeností a dosažitelných informací?
- Vnímají mladí lidé region jako prostor, v rámci kterého se budou nadále realizovat či pouze jako svoje rodné místo a do budoucna u nich převažuje spíše migrační tendence? Preferují pro svůj budoucí život spíše venkov nebo město? Jaké důvody je povedou k jejich odchodu z regionu?
- Jaký prostorový tvar nabývá diskutovaný region, jehož vymezení je založeno na konstrukci preferenční mentální mapy, z pohledu obyvatel mladší věkové kategorie?

Metodicky práce vychází z využití dostupných agregovaných dat, rešerše relevantní literatury, dotazníkového šetření prováděného u místních obyvatel a v neposlední řadě pak z konstrukce mentálních map. Práce se dělí na dva ucelené oddíly – na část teoretickou a analytickou.

V části první je blíže rozebráno dosavadní zkoumání dané problematiky v odborné literatuře a výzkumných pojednáních. Těchto poznatků, je dále využito ke zpracování teoretického podkladu k zamýšlené analýze. Součástí oddílu je i komplexní charakteristika studovaného území a metodický postup práce. V druhé části je pak uvedena analýza dat, získaných během dotazníkového šetření, a vzniklé mentální mapy percepce regionu mladými lidmi s případným komentářem. Na základě zjištěných skutečností v analytické části vyvodíme věcný závěr, ve kterém prodiskutujeme naše poznatky a případně porovnáme s obecnými východisky.

Předpokládaným přínosem práce je, že výsledek provedené analýzy bude možné v budoucnosti aplikovat při tvorbě strategie regionálního rozvoje. Díky tomu, že práce přináší možnost nahlédnout do mysli specifické skupiny náctiletých obyvatel regionu, se předpokládá, že takto mladí lidé jsou pravděpodobně ovlivněni prostředím, ve kterém se pohybují. A jsou schopni určit svůj region, avšak často v omezené míře. To by však mohlo v budoucnu být napraveno prostřednictvím edukačních nástrojů či projektů orientujících se na rozvoj regionu primárně v myslích těchto osob.

2. REŠERŠE LITERATURY

Při zpracování problematiky zamýšlené diplomové práce bylo využito především odborných článků a publikací, které se tématem symbolického tvaru regionu zabývají. Vybrané odborné texty se staly jak teoretickou oporou pro postup práce, tak zdrojem věcných závěrů na příkladech konkrétních regionů, které posloužily jako výchozí bod pro postup v analytické části. Zvolenou tematikou symbolického tvaru regionu se dnes zabývá celá řada autorů, a to jak v zahraničí, tak i na české akademické půdě. I přesto, že se jedná o poměrně nový směr geografických výzkumů, existuje mnoho publikací staršího data, které jsou stále aktuální a mají výrazný podíl na vývoji této geografické disciplíny.

V českém prostředí se symbolice regionu věnuje hned několik autorů. Výchozím bodem pro zpracování se nám stala publikační činnost P. Chromého, který v této oblasti přispívá nejčastěji ve spolupráci s jinými autory. Například P. Chromý a E. Heřmanová (2009) společně publikovali knihu *Kulturní geografie a geografie kultury*, ve které se jedná o studii vývoje kulturního prostředí a jeho potenciálu a autoři se snaží upozornit na současnou diferenciaci územního rozložení kulturně-geografických jevů a sociokulturních procesů na území České republiky. Výsledkem je zhodnocení vztahu mezi lidskou společností a prostorem v současném regionálním rozvoji. Pro účely této práce nám zmíněná publikace poskytne základní definiční pojmy potřebné k dosažení stanovených cílů práce. Z množství prací, které zmíněný autor publikoval, bychom pak mohli zmínit příspěvek týkající se symboliky regionů, *Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů* (Chromý 2003), který řeší vývojové aspekty formování regionální identity a její vliv na proces institucionalizace regionů. Ve spolupráci s dalšími autory se pak P. Chromý zabýval vymezením regionu na základě sounáležitosti lidí s územím, kde žijí a jejich vnímáním symbolů s ním spojených na příkladu Českého ráje jako institucionalizovaného regionu (Chromý, Semian, Kučera 2014).

Jedním z několika dalších publikujících na českém geografickém poli na téma symbolického tvaru regionu je M. Šifta, který je ve svých výzkumech ovlivněn prací P. Chromého. Právě jeho příspěvky jsou pro tuto práci velmi přínosné, především z toho důvodu, že se zatím nejintenzivněji věnují tématu symboliky. Za pozornost tak určitě stojí příspěvek *Symbols a identity regionu: analýza vnímání přírodních symbolů oblastí s intenzivně přeměněnou krajinou v Česku* (Šifta, Chromý 2014), který se věnuje otázce vlivu přírodního dědictví, na vytváření územní identity v oblasti s intenzivně přeměněnou krajinou, jež během několika desetiletí prošla výraznými změnami a je považována za problémovou příhraniční oblast. Studie se pak zaměřuje konkrétně na tři kraje severozápadních Čech jako na reprezentativní vzorek. Dále pak *The importance of symbols in the region formation process* (Šifta, Chromý 2017) a především

disertační práce *Symboly a symbolika v procesu formování regionu* (Šifra 2018), ve které autor shrnuje svoje dosavadní poznatky. Věnuje se roli symbolů v průběhu vytváření regionu a tvorbě regionálních identit ve spojitosti s regionálním rozvojem na konkrétním příkladu Libereckého kraje. Obecná východiska, která v práci autor zmiňuje, jsou přínosná i pro zamýšlenou diplomovou práci. Jde především o regionální symboliku, kterou zde autor probírá hlouběji, než předchozí procházené geografické práce a přispívá nám tím k pochopení významu regionální symboliky a její role v regionálním rozvoji.

Z řad českých autorů pojednávajících o regionu a regionální identitě lze vyzdvihnout i T. Siwka a K. Bogdovou (2007), kteří společně publikovali článek *České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel*, kde řeší samotné regiony a nástroje jejich testování a shrnují poznatky o mentálních mapách, které aplikují při výzkumu zjišťování míry povědomí obyvatel o kulturně-historických regionech Čech, Moravy a Slezska.

Je samozřejmostí, že nejen na české akademické půdě se objevují práce spojené s touto tematikou a je zapotřebí, abychom čerpali i ze zahraniční literatury, která je poměrně dostatečně obohacena o tuto problematiku. Ve větší míře pak publikační činnost pochází ze severovýchodních zemí Evropy. V akademických sférách se zde objevuje několik autorů, věnujících se tématu symboliky regionu. Stejně jako většina odborných prací, tak i tato problematika má základ v dřívějších poznatcích jiných autorů, kde nejčastěji citovaným autorem je právě finský geograf A. Paasi, na jehož stěžejní teorii o institucionalizaci regionu, je hojně poukazováno právě v publikacích spojených s tématem regionů a utváření jejich identity. Konkrétně odborný článek *The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity* (1986) se stal podkladem pro spoustu odborných prací po celém světě. Právě tato klíčová monografie předkládá primární koncept formování regionu, identity a výsledné institucionalizace regionů. Další příspěvek *Region and place: regional identity in question* (Paasi 2003) pak řeší obtížnost výrazu identita, který je velmi nejednoznačný a skýtá mnoho významů, jež se autor snaží objasnit a zároveň přikládá hodnotu slovnímu spojení regionální identita.

Následným publikujícím z řady severovýchodních autorů je rovněž finský geograf J. Vainikka, který uveřejnil odborný článek *Narrative claims on regions: prospecting for spatial identities among social movements in Finland* (2012), v němž pojednává o prostorové historii lidského života, jak jedinec vnímá prostorové významy a vytváří si své identity v procesu identifikace s prostorem během let. Jedná se konkrétně o výzkumné články zaměřené na několik regionů ve Finsku a Anglii, kde jako hlavní téma řeší každodenní lidskou potřebu identifikace prostoru, spjatou s minulými zkušenostmi. V dalším z příspěvků *The role of identity for regional and citizens in a splintered region* (Vainikka 2013) se na příkladu konkrétní provincie v jižním Finsku Päijät-

Häme zabývá problematikou prostorové odlišnosti regionu i přes údajnou vnitřní soudržnost, kde zřízení provincií má pouze význam politického nástroje a nerespektuje regionální identitu, která je zde nejednoznačná. Zároveň pak studuje, jaký význam zde má institucionalizovaný region na identifikaci s prostorem a vyzdvihuje historickou potřebu někam patřit i přes výraznou prostorovou nehomogenitu.

Z důvodu zamýšleného využití metody mentálních map jako nedílné součásti praktické části kvalifikační práce, jež nám poslouží především k tomu, abychom zjistili prostorové vymezení námi zvoleného regionu z pohledu respondentů, bylo zapotřebí využít i poznatků a příspěvků autorů věnujících se právě problematice mentálních map a prostorové percepce. Teoretické kořeny sahají až k americkému urbanistovi K. Lynchovi, který publikoval knihu *The image of the city* (1960), kde řeší mentální obraz obyvatel města na vzorku tří amerických měst. S ním a jeho tematikou jsou úzce spojeni britští geografové P. Gould a R. White s publikací *Mental Maps* (1974), jejichž poznatky o preferencích obyvatel při sestavování mentální mapy jsou výchozím bodem při práci s mentální mapou v předkládané diplomové práci.

Na základní koncepci mentálních map a percepci prostoru navázalo i několik domácích autorů, od kterých lze čerpat širší poznatky s přidanou hodnotou, které jsou často prezentovány na konkrétních příkladech českých regionů pro snazší proniknutí k tématu, z jejichž kompozice se odráží i naše mapové přílohy. Jako první se o konstrukci mentální mapy pokusili manželé A. Hynek a J. Hynková (1979), kteří se věnovali preferenci městských částí u obyvatel města Boskovice. Dále můžeme zmínit publikaci D. Drbohlava *Mentální mapa ČSFR. Definice, aplikace, podmíněnost* (1991), která poskytuje primární informace o principu mentálních map a jejich základní rozdělení. Dále se T. Siwek s publikací *Percepce geografického prostoru* (2011) zabývá otázkou prostoru, jeho definicí a využitím při tvorbě mentálních map. Při spolupráci s jinými autory se věnuje mentálním mapám na konkrétních příkladech území v České republice. Jedná se například o *Vědomí slezské identity v mentální mapě* (2000), na které spolupracoval s J. Kaňokem. J. D. Bláha (2009) se ve svých pracích zaměřuje na konkrétní případy využití percepce prostoru při orientačním běhu a v článku *Hodnocení kartografických děl mentálními mapami* (2010), pak J. D. Bláha a T. Hudeček řeší, jakým způsobem je možné uplatnit znalosti kartografie v mentálních mapách pro potřeby každodenního života. Podobnou praktickou stránkou využití mentálních map se zabývá i R. Osman (2010), který se zaměřuje na osoby s pohybovým omezením.

Kvalifikační práce se však neopírá pouze o vědecké publikace s ohledem na probíranou problematiku, ale bylo také zapotřebí, abychom vytvořili základní charakteristiku zájmového území. K té nám posloužila právě regionální literatura, kde bylo nejvíce čerpáno z publikace *Bystřice nad Pernštejnem: od minulosti k současné revoluční přeměně města* (Petrlík a kol. 1980).

Čerpali jsme především historická data a události spojené s územím dnešního mikroregionu, který se stal naším zájmovým územím. Část informací byla převzata od J. Tenory *Bystřický okres* (2008) a doplňující informace o administrativním vývoji z publikace *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost* (Hledíková, Janák, Dobeš 2007). S ohledem na to, že námi probíraný region je typicky venkovský, bylo čerpáno i z publikace *Typologie venkovského prostoru Česka* (Perlín, Kučerová, Kučera 2010), která na základě charakteristiky území poslouží k přesnému vymezení typu regionu.

3. METODICKÝ POSTUP

K dosažení stanovených výzkumných cílů bylo nezbytné zvolit odpovídající postup práce. Primárně bylo přistoupeno k analýze relevantní literatury, jež se dotýká problematiky symbolického tvaru regionu a percepce geografického prostoru. Na základě dostupné literatury v podobě publikací a odborných textů pak byla zpracována teoretická část, jež se stala základní bází pro část analytickou, která se opírá především o informace získané prostřednictvím dotazníkového šetření. Sekundárně také bylo pro potřeby kvalifikační práce využito několika dalších doplňkových zdrojů, převážně v elektronické podobě. Z nich nejvýznamnějším se stala databáze *Českého statistického úřadu* (ČSÚ 2019).

Z výše zmíněné veřejně dostupné databáze ČSÚ (2019) jsme využili dvou pramenných zdrojů statistických agregovaných dat. Jedná se o data ze *Sčítání, lidu, domů a bytů* (dále SLDB) v roce 2011 a z *Demografických údajů za obce ČR* za nejnovější období ke konci roku 2017. Získaná data kvantitativního charakteru nám poskytla dostatečný podklad pro další zpracování. Jednalo se především o údaje o počtu obyvatel a jejich přirozeném pohybu v rámci Mikroregionu Bystřicko, na základě kterých byla vytvořena základní charakteristika populace sledovaného území. Stažená data byla dále upravena tabulkovým procesorem a jednotlivé výstupy se staly součástí práce ve formě tabulek či grafů. V první řadě však data posloužila především k určení odpovídajícího počtu osob jako reprezentativního vzorku pro potřeby dotazníkového šetření. Vzhledem k tomu, že cílovou skupinou se stal soubor obyvatel regionu ve specifické věkové kategorii, bylo využito statistik ze SLDB jako jediných možných dostupných dat za samostatné obce v posledních letech, vztahujících se právě k dané věkové pětileté skupině.

Stěžejním z hlediska metodického postupu při zpracování diplomové práce bylo dotazníkové šetření. To bylo zrealizováno během poměrně krátké doby, což by mohlo být jistou nevýhodou. Ta je ovšem plně kompenzována tím, že byla zajištěna stoprocentní návratnost dotazníků a během krátké doby byly nashromážděny informace od dostatečného počtu respondentů, což naplnilo základní předpoklad efektivity zvolené techniky sběru dat. Nutno však podotknout, že v získaném souboru dotazníků nebylo vždy dosaženo plnohodnotných výstupů použitelných pro další zkoumání. Takové odpovědi jsme považovali za nezodpovězené a nepracovali jsme s nimi v další analýze.

Při sběru primárních dat byli za cílovou skupinu zvoleni respondenti ve věku 15–19 let, kteří žijí ve zvoleném Mikroregionu Bystřicko. Právě tento již institucionalizovaný region je v rámci předkládané práce zvolen jako objekt zájmu, na jehož příkladu je prováděna case study symbolického tvaru regionu. Samotné dotazníkové šetření pak probíhalo během listopadu v roce 2018, kdy autorka osobně navštívila dvě střední školy, nacházející se ve správním centru

mikroregionu. Konkrétně se jednalo o Gymnázium Bystřice nad Pernštejnem a Vyšší odbornou školu a Střední odbornou školu zemědělsko-technickou Bystřice nad Pernštejnem. Po předchozí domluvě tak proběhlo shromáždění dat v rámci vyučovacích hodin vybraných ročníků dle věku studentů. Šetření probíhalo za pomoci tištěných dotazníků, které navíc obsahovaly mapovou přílohu, díky čemuž nebylo možné zrealizovat jejich vyplnění prostřednictvím elektronických dotazovacích aplikací. Respondenti, kterým byl dotazník předložen k vyplnění, byli v krátkosti s dotazníkem seznámeni. Dostalo se jim základního výkladu k řešené problematice a pokynů k vyplnění dotazníků, které mělo být prací samostatnou. Čas poskytnutý k zodpovězení otázek, se pohyboval v rozmezí několika minut, což bylo ovlivněno převážně věkem dotazovaných. Mladší studenti potřebovali zpravidla mnohem více času než starší v maturitních ročnících. Právě díky kolekci dat ve školních třídách byla zajištěna úspěšnost návratnosti všech dotazníků, i když, jak již bylo zmíněno, ne všechny byly podstoupeny analýze. Jednalo se však pouze o několik málo kusů z celkového množství.

Tab. 1: Rozložení počtu obyvatel a počet respondentů podle pohlaví v Mikroregionu Bystřicko.

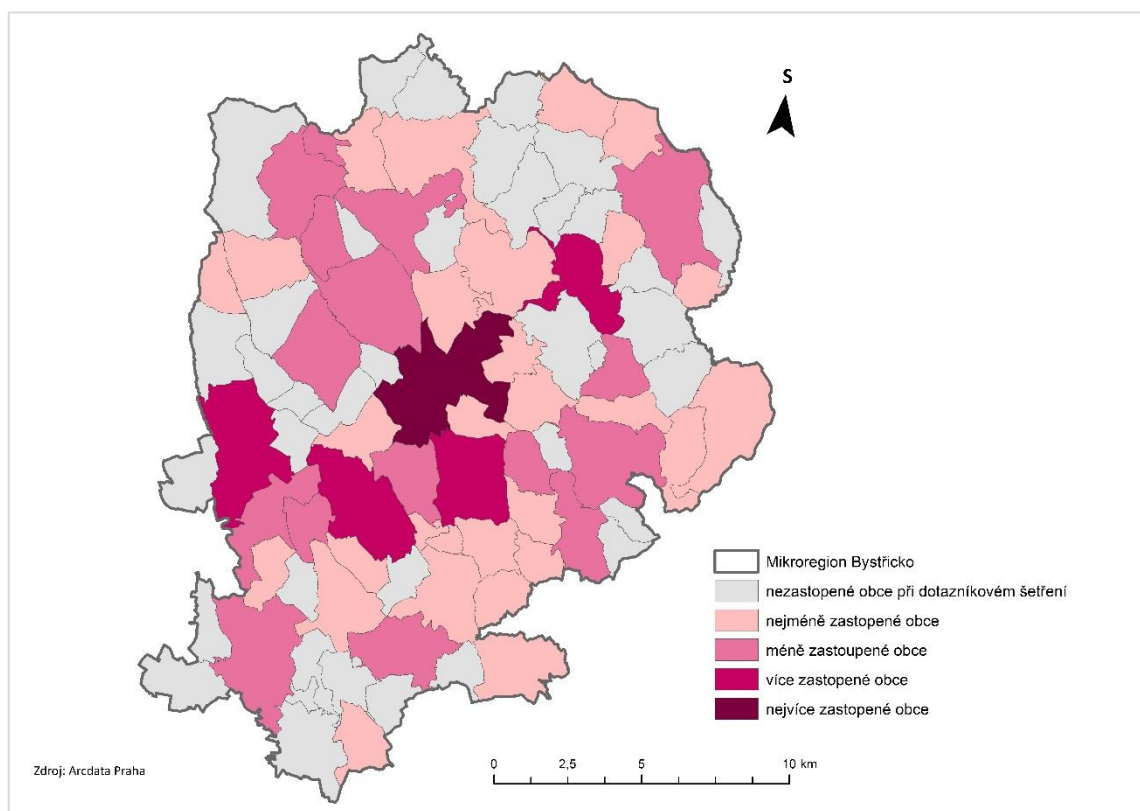
Pohlaví	Počet obyvatel Mikroregion u Bystřicko	Počet obyvatel Mikroregion u Bystřicko [%]	Počet obyvatel 15–19 let	Počet obyvatel 15–19 let [%]	Počet respondentů	Počet respondentů [%]
žena	9 894	50,18	557	46,61	86	57,33
muž	9 822	49,82	638	53,39	64	42,67
Celkem	19 716	100,00	1 195	100,00	150	100,00

Zdroj: ČSÚ: Sčítání lidu, domů a bytů 2011; dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Neméně důležitým krokem v metodickém postupu byl i výběr reprezentativního vzorku respondentů. Jak bylo již řečeno, za cílovou skupinu byli zvoleni obyvatelé mikroregionu ve věku 15-19 let. Vzhledem k tomu, aby byla zachována určitá reprezentativnost dané věkové skupiny, by měl počet respondentů odpovídat minimálně 1 % sledované populace. V našem případě bylo na základě dat ze SLDB 2011 (ČSÚ 2019), zjištěno, že v území Mikroregionu Bystřicko, žilo ke zvolenému datu 1 195 obyvatel ve věku 15–19 let. Námi získaný počet odpovědí byl v konečném výsledku 150 kusů plnohodnotně vyplněných dotazníků, což značí dostatečně reprezentativní vzorek, dosahující 12,55% podílu dané věkové kategorie. Můžeme tak předpokládat, že míra důvěryhodnosti výsledků analýzy bude vysoká. Jak je možné zhlédnout výše (Tab. 1), rozložení respondentů podle pohlaví se jeví jako téměř stejnoměrné, pouze s mírnou převahou dívek. Přestože hodnoty vykazují větší podíl mužů v dané věkové kategorii populace regionu, je zřejmé

i v našem regionu dosahováno celorepublikového trendu převahy ženského pohlaví nad mužským. Výrazný rozdíl je zde patrně zapříčiněn údaji staršího data, které mohou nyní nabývat odlišných hodnot. Pro potřeby diplomové práce nejsou však tato data dostupná.

Z hlediska prostorového rozložení byla při šetření zastoupena významná část obcí spadajících do mikroregionu (Obr. 1), byť se často jednalo pouze o jednoho jediného obyvatele, žijícího v dané obci. Na což, vzhledem k nízkému počtu osob sledované věkové kategorie, není pohlíženo jako na nedostatečně reprezentativní. I když byla zvolena metoda hromadného sběru dat na jednom místě, můžeme vzorek respondentů vnímat jako zcela náhodný výběr jedinců, kteří byli v daném momentě přítomni.

Obr. 1: Obce Mikroregionu Bystřicko zastoupené respondenty při dotazníkovém šetření.

Zdroj: ArcMap 10.1; dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Dotazník, jehož opis je součástí příloh (Příloha č. 1), byl svojí strukturou zaměřen na skupinu obyvatel, jež má značný budoucí potenciál pro rozvoj regionu. Právě s ohledem na věkovou kategorii v rámci analýzy hodnotíme výsledky šetření, které se zaměřují jak na jejich sounáležitost s regionem, tak i na migrační tendence do budoucnosti. Struktura dotazníku byla koncipována tak, aby byla přiměřená dané věkové kategorii. Součástí bylo 14 otázek formou otevřených nebo uzavřených odpovědí, kdy na některé z nich navazovalo několik podotázek nebo byl umožněn vlastní názor prostřednictvím varianty „jiné“, kde se respondenti mohli

vyjádřit. V rámci jedné otázky pak byla vyplňována již zmíněná, mapová příloha, do které respondenti zakreslovali jejich percepční tvar regionu, který bude zmíněn později. Respondenti odpovídali na otázky týkající se jak základních údajů o sobě samých, tak i vědomí o symbolice regionu. Nechyběla ani část otázek věnována migračnímu potenciálu.

Následný proces vyhodnocení dotazníkového šetření probíhal v několika krocích. Nejprve bylo nutné převést odpovědi z vytištěných dotazníků do digitálního prostředí tabulkového procesoru Microsoft Excel. Zde byla data organizována do řádků, kde jeden řádek zastupoval jednoho respondenta a sloupce představovaly jednotlivé odpovědi. Takto nashromážděná data pak byla, pro další potřebu statistické analýzy převedena do číselné soustavy podle sjednoceného systému. Ten byl následující: A (1), B (2), C (3), D (4), E (5), F (6), nezodpovězeno (0). Tento systém měl zjednodušit jednotlivé operace s daty při vytváření jednotlivých tabulek a grafů. Hlavním důvodem k tomuto kroku však byla tvorba kontingenční tabulky, jež představuje závislost mezi jedním či více znaky, kterými jsou v našem případě odpovědi na jednotlivé otázky z dotazníků. Výstupem takto zpracovaných dat se v kvalifikační práci staly již zmíněné tabulky a grafy, které jsou v části analytické podrobněji rozebírány.

Jak již bylo podotknuto, součástí dotazníku byla i mapová příloha, do níž se zakreslovala „odpověď“ na jednu z otázek. K analýze této obrazové interpretace dat, získaných během dotazníkového šetření, byla zvolena metoda mentálních map, které jsou vytvořeny na základě preferencí dotazovaných respondentů. Prostřednictvím takto vytvořených nákrešů jsme získali určitou představu o vnímání okolního prostředí z pohledu respondentů mladší věkové skupiny. Dotazovaní měli během šetření v mapové příloze za úkol vyznačit hraniční linii jejich osobního vnímání prostorového ohraničení regionu, ve kterém žijí. Předložená mapa, vytvořená autorkou v programu ArcMap 10.1, již zobrazovala sídelní strukturu, říční síť s vodními plochami a vyznačené výškové kóty na podkladu stínovaného reliéfu. S ohledem na objektivitu výzkumu, bylo v mapě zobrazené široké okolí mikroregionu, jehož ohraničení jsme zjišťovali. Pramenem vrstev potřebných ke konstrukci podkladové mapy se stal datový soubor vrstev *Arcdata Praha* (2019), volně přístupný na webových stránkách společnosti. Zpracování získaných podkladů dále podléhalo několika krokům, které probíhaly následovně.

Nejprve bylo zapotřebí, abychom mapové listy doplněné o nákresy respondentů, převedli prostřednictvím skeneru z papírové verze do elektronické podoby. V dalším kroku byly všechny snímky map nahrány do prostředí ArcMap 10.1, kde probíhala následná adaptace dat. Prvním krokem bylo usazení všech rastrových snímků do příslušného souřadnicového systému S-JTSK East North Krovak pomocí „georeferencování“. Tento krok nám umožnil další operace se získanými daty ve vhodném měřítku. Na podkladu takto usazených „gifových“ snímků byly vytvořeny nové polygonové vrstvy, vždy shodné s tvarem, jaký byl zaznamenán jednotlivými

respondenty. Vzhledem k tomu, že počet získaných mapových nákresů byl o počtu 150, v dalším kroku zpracování bylo nutné nově vzniklé polygonové vrstvy sloučit. Pomocí „geoprocessingové“ funkce „Merge“ byla vytvořena nová vrstva „A“. Ta dále sloužila jako pracovní vrstva v „geoprocessingové“ funkci „Union“, kde se vytvořila vrstva „B“, zobrazující jednotlivé polygonové vrstvy naskládané na sobě, kde byl zřejmý jejich průnik a zřetelná vrstva podobající se „pavučině“. Díky tomu vzniklo mnoho nových polygonů překrytu v místech, kde se zákresy respondentů shodovaly aspoň ve dvou případech. U takto vzniklých polygonů byla v atributové tabulce nově vypočítána rozloha v metrech čtverečných s vysokým desetinným místem pro lepší rozlišitelnost jednotlivých polygonů. Následně byla každé rozloze přidělena hodnota 1, na základě které došlo ve finální „geoprocessingové“ funkci „Dissolve“ k nasčítání hodnot u polygonů se stejnou rozlohou. V momentě, kdy byly sloučeny polygony o stejné rozloze, jim byla přiřazena číselná hodnota, vyjadřující počet polygonů ležících nad sebou, kdy maximální hodnota mohla odpovídat celkovému počtu respondentů. V případě, že výsledná nasčítaná hodnota byla vyšší než 150, bylo nutné, takové hodnoty manuálně upravit a přiřadit polygonům hodnotu odpovídající intervalovému rozdělení. Výsledná vrstva byla pomocí funkce „Symbology“ upravena na základě získaných hodnot do intervalů, díky čemuž vznikla vrstva čtyř izolinií podle podílu shodnosti odpovědí, kdy maximum byla až 100% shodnost a minimum pod 25 %. Pro další posuzování získaných dat byla vložena vrstva administrativního vymezení Mikroregionu Bystřicko. Odpovídající postup byl zvolen i u dílčích map za jednotlivé skupiny respondentů dle pohlaví.

4. TEORETICKÝ RÁMEC

Neodmyslitelnou součástí humánní geografie se v posledních několika desetiletích stává kulturní geografie, která svým výrazným interdisciplinárním přístupem přispívá i k problematice regionu. Na ten je v současnosti nahlíženo z různých úhlů pohledu, přičemž primárně je chápán jako: „*Prostor, v němž se odehrávají veškeré lidské aktivity a zároveň zde probíhají různé jevy a procesy.*“ (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 18) V nadcházející kapitole tak probereme jednotlivé aspekty regionu jako objektu geografického zkoumání, proces jeho formování a následnou institucionalizaci v kontextu s regionální identitou, kde nezbytnou součástí je i teoretické ukotvení pojmu symbolický tvar. Nakonec se zaměříme na percepci geografického prostoru na příkladu mentálních map.

4.1 Region

V obecné rovině je možné region pojmut jako danou formou ohraničenou územní jednotku, která se od jiných jednotek odlišuje svojí kompaktností, společnými znaky a principem organizace. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009) Dále P. Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. (2008) mluví o regionu, jako o primárním geografickém konceptu, jehož chápání se během vývoje geografického myšlení měnilo. Již v minulosti docházelo k rozporuplnosti mezi dílčími koncepty regionu z hlediska jeho definice a vymezení jako prostorové jednotky.

S různými pojetími regionu se tak můžeme setkávat již od dob antických, přestože na významnosti výraz region získává až od počátku 19. století v souvislosti s popisnou geografii, kdy byl utvářen názor, že svět je složen z jednotlivých regionů, které ovládá panovník. Hlavním úkolem geografie byl tedy popis nově objevených a dobytých území či regionů. To přivádí až k původnímu významu pojmu region, jenž je odvozen od slova *regio*, které má význam politického území nebo krajiny. Během 19. století pak v souvislosti se společenskými změnami, které v Evropě probíhaly, bylo pohlíženo na region jako na prostor, kde se sociální, ekonomické a kulturní aspekty regionu podmiňují přírodním podmínkám. Z čehož bylo odvozeno deterministické chápání regionu. (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008)

E. Heřmanová, P. Chromý a kol. (2009) pak vývoj v nahlížení na koncept regionu rozčleňují do několika fází z hlediska přístupu. První z nich je tradiční pojetí regionu z přelomu 19. a 20. století, které region považuje za přirozeně existující územní jednotku, kde se přírodní a kulturní ojedinelost projevuje na specifickém způsobu života lidí v daném území. Toto: „*Posibilistické pojetí regionu*“ (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008, s. 371) se tedy soustředí především na popis unikátností a specifik v regionu, které jej odlišují od ostatních, aniž by se

snažilo objasnit vnější procesy, které formování regionu vyvolávají. S tímto idiografickým přístupem se však setkáváme dodnes, kdy je hojně využíván v naučné literatuře, jako jsou různé vlastivědné monografie, cestopisy a průvodce. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009) S posibilitickým přístupem je spjat i pojem prostorová diferenciacie, jenž se soustředí na rozložení fyzikálních a sociálních jevů v prostoru, v různých intenzitách. (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008)

Další směr v chápání konceptu regionu podle E. Heřmanové, P. Chromého a kol. (2009), se vyvinul ve druhé polovině 50. let 20. století, kdy se geografie měnila z primárně popisné disciplíny na prostorovou. Z regionu, který byl původně definován jako přirozená územní jednotka, se stává způsob, jakým jsou organizovány geografické informace. K tomu bylo využito různých analytických metod a nereálných prostorových modelů, které nevyjadřovaly složitou skutečnost, ale pouhou technicky depersonalizovanou jednotku, jejíž charakter byl založen na hodnocení odvozených sociálních procesů. A to bez ohledu na povahu vnitřních vztahů a přidaných hodnot dané prostorové jednotky. Tento nomotetický přístup se zabývá: *„Pravidelnostmi a zákonitostmi územního rozložení jevů a procesů.“* (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 27) a snaží se tyto poznatky zobecnit. Díky tomu je odlišný od předchozího chápání, kdy se předpokládala přirozená sjednocenost fyzickogeografických a sociogeografických jednotek. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009) S tímto je pak úzce spojeno indeterministické pojetí regionu, které odmítá závislost charakteru společnosti na přírodních podmínkách (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008).

Poslední fáze ve vývoji chápání regionu se začala rozvíjet od 80. let 20. století, kdy docházelo k: *„Sociálnímu obratu, který bývá popisován jako přechod od výzkumu územní organizace společnosti ke zkoumání sociální organizace prostoru.“* (Saganová in Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 27). Díky novému nahlížení na region jako na sociální konstrukci, která je chápána jako prostředek organizující prostor společností, se vyvinula tzv. nová regionální geografie. Region se tak stává prostředím, kde probíhající procesy a vztahy vytvářejí postupně institucionalizovanou prostorovou jednotku, která získává kolektivní rozměr, ukotvený v dlouhodobém historickému vývoji území. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009)

Region v současném pojetí považujeme za: *„Objektivně existující entitu, neboť lze identifikovat její hraniční linie v různých částech geografické sféry.“* (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008, s. 372) Z tohoto můžeme konstatovat, že regiony jsou důsledkem prostorové diferenciacie, kdy vznikají prostorové jednotky, u nichž je zapotřebí určit jejich rozsah působnosti. Díky tomu region považujeme za: *„Složitý dynamický prostorový systém.“*, který je postaven v hlavní roli geografického myšlení. (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008, s. 372) Podle A. Paasiho (2011) je pak na region pohlíženo jako na sociální konstrukt historicky

podmíněný společenskými procesy, který je zmiňován na úrovni různých prostorových měřítek. Samotné regiony se tak často vyznačují tím, že jsou vymezovány a určovány na základě více kritérií, díky čemuž se od sebe vzájemně odlišují jak velikostí, tak i funkčními vztahy. Můžeme tak říci, že objektivní základ své existence má každý region, který se neustále rozvíjí a má rozdílný společenský význam v průběhu času, což je možné označit jako proces institucionalizace, který bude dále více rozveden. J. Vainikka (2012) také připomíná, že regiony vymezené v nedávné minulosti jsou v současné době mnohem častěji zpochybňovány, jelikož se jedná o prostory ohraničené „shora“ rukou státu a ne vždy zcela odpovídají prostorovým percepčním a významům jeho obyvatel. Dále regiony staví do pozice politického nebo ekonomického nástroje, kdy společný historický vývoj, kulturní památky a regionální hodnoty vedou k odlišení se a vymezení od ostatních regionů.

V souvislosti s postmoderním chápáním regionu jako: „*Objektivní reality nebo sociální konstrukce*“ (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008, s. 373), se pozornost zaměřuje i na individuální přístup v prostorové diferenciaci, kdy jedinci mohou region pojímat a vymezovat na základě svého vlastního vnímání. Na takový region je pak nahlíženo jako na percepční region, který má výhradně subjektivní charakter. Ohraničení takového regionu se pak odlišuje: „*Na základě konkrétních kulturních, sociálních a historických zkušeností společnosti nebo skupiny osob.*“ (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008, s. 373), které nemusí nutně být odlišné napříč společnostmi. Často se vnímání jednotlivců shoduje v rámci většího uskupení, díky čemuž dochází k obratu od subjektivního vnímání k objektivní percepci, která se stává objektem zkoumání. (Klapka in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008) Přičemž je důležité, aby jednotlivci cítili sounáležitost s územím a utvářeli si regionální identitu, která je zásadní pro existenci regionu. (Chromý, Semian, Kučera 2014)

4.2 Institucionalizace regionu

Vzhledem k tomu, že dochází k neustálým změnám v politických, ekonomických a sociálních poměrech, především ve vztahu společnosti a jednotlivců ke krajině, mění se i vnímání současných problémů a způsob jejich eliminace. Právě díky těmto změnám je obrácena pozornost na periferní oblasti, které se stávají problematickými a specifickými ve svém rozvoji vůči ostatním regionům. (Havlíček a kol. 2008) Mezi faktory hodnotící rozvoj regionu se řadí i vztah obyvatel k danému území, jeho historický vývoj a formování územních identit. Právě existenci sounáležitosti obyvatel s územím a schopnost odlišit daný region od jiných je možné implikovat v procesu prostorového ohraničování regionu, který je v čase dynamický a stále dochází k jeho formování. (Chromý, Semian, Kučera 2014) Region jako sociální konstrukt je pak

založen na prolínání a doplňování se územního, symbolického a institucionálního tvaru. Tento společný tvar pak reprezentuje region jako celek, který je nesporně ukotven v myslích jedinců uvnitř i vně regionu. Pomyslným vrcholem formování regionu je pak jeho institucionalizace (Paasi 1986).

A. Paasi (1986) k procesu formování regionu uvádí teorii, která říká, že: „*Institucionalizace regionu je socioprostorový proces, během něhož vzniká prostorová jednotka jako část prostorové struktury společnosti a stává se viditelnou a jasně identifikovatelnou v různých sférách sociální praxe a sociálního povědomí.*“ (Paasi 1986, s. 121) Na základě zmiňovaných skutečností tak lze rozpoznat čtyři fáze při institucionalizaci regionu, jejichž pořadí není přesně stanoveno a často mohou probíhat paralelně. (Chromý, Semian, Kučera 2014)

Prvním krokem při utváření tvaru regionu podle A. Paasiho (1986) je vytváření jeho prostorového tvaru, kdy se delimitují hranice regionu, na jejichž základě si obyvatelé regionu uvědomují pomyslné rozhraní mezi těmi, kteří k nim náleží, a těmi, kteří již ne. Musíme si také uvědomit, že průběh hranic není vždy limitován jen fyzicko-geografickými podmínkami, ale i rozsahem sociálních aspektů, jež také napomáhají vzniku prostorové podoby regionu. (Šifra 2018) Hranice tak mohou nabývat několika podob. Primárně se jedná o hranice přírodní, v druhé řadě jsou pak hranice formovány vymezením historických zemí, etnologicko-kulturními vazbami, administrativním členěním nebo percepcí geografického prostoru. (Šerý, Šimáček 2013)

Dalším krokem procesu formování regionu je vytváření symbolického tvaru regionu, kdy dochází především k ustanovení primárního symbolu, kterým je vlastní jméno regionu, užívané v běžných situacích, ale i při odborných činnostech, kdy je nutné region odlišit od ostatních. Symbolický tvar regionu nevytváří pouze jeho samotný název, ale podílejí se na něm i hmotné a nehmotné prvky, zvyklosti, známé osobnosti a v neposlední řadě samotný životní styl jeho obyvatel. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009)

Neopomenutelnou součástí institucionalizace regionu je pak v další fázi rozvoj institucí, které mají významnou roli při reprodukci regionu. Prvotně se jedná o administrativní instituce, dále také ekonomické a kulturní, ale místo zde mají i instituce vzdělávací nebo místní média. Svoji roli však sehrávají i instituce užívající k prezentaci regionálních symbolů z důvodu odlišení se od ostatních. Instituce se pak společně podílejí na zvyšování úrovně ekonomických a kulturních aspektů v rámci regionu a upevnění jejich role na poli regionálního rozvoje, k čemuž často slouží již zmíněné symboly. Konečnou fází institucionalizace regionu je pak ukotvení regionu v regionálním systému a v povědomí společnosti, kdy se za jakési dokončení procesu považuje jeho administrativní vymezení, které však není vždy samozřejmostí. Je nám známo mnoho regionů, které nejsou z hlediska správního vymezeny, avšak jejich hranice jsou ve všeobecném povědomí (např. Valašsko). V některých případech jsou pak kulturní oblasti

rozděleny i mezi více správních celků. Nakonec je nutné uvést, že proces institucionalizace není dovršen poslední uskutečněnou fází, ale jeho vývoj pokračuje, protože neustále trvajících regionální transformace působí změny v regionálním rozvoji. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009) V důsledku toho pak podle Paasiho (2011) může dojít i k zániku regionu, vzhledem k tomu, že regiony jsou utvářeny historicky podmíněnými společenskými procesy, díky kterým se stávají institucionalizovanými jako součást širší regionální transformace a jež se mohou nakonec deinstitucionalizovat, v praxi tedy splynout s jinými regionálními prostory nebo se rozpadnout na menší jednotky.

4.2.1 Symbolický tvar regionu

V kontextu teorie institucionalizace regionu (Paasi 1986) konkrétněji definujeme jeho symbolický tvar, jenž je nedílnou součástí formování regionu a jeho identity. Dále pak, jakou roli mají regionální symboly a symbolika v již zmíněném procesu utváření regionu a v neposlední řadě pak možnost jejich uplatnění v regionálním rozvoji.

Význam samotného pojmu *symbol* je chápán jako: „*Názorný znak s bohatým významem či tradicí, který má často silný emotivní náboj i sílu udržovat pospolitost skupiny, evokuje její výlučnost a společné kořeny.*“ (Šifra 2018, s. 36) Symbol tak v přeneseném významu nepřímo zastupuje nějaký jev, který je zachycen v různých podobách a je poznávacím znamením pro skupinu, na jehož základě skupina komunikuje a prezentuje své dojmy či zkušenosti. Různá provedení symbolů můžeme rozlišit do několika skupin. Jedná se o grafické symboly (logo, znak, vlajka), obrazové symboly (fotografie a umělecká díla), prostorové symboly (hora, architektonická dominanty), slovní symboly (název, jméno, fráze) a nakonec abstraktní symboly (zvyky, náboženství apod.) Často mají více významů, které se formovaly v průběhu času, na základě dějinných událostí a společenského vývoje. (Šifra 2018) Někdy je význam symbolů ztracen v propadlišti dějin a naopak se vytvářejí symboly nové. Často vznikají i specifické symboly, které nejsou pokaždé jednoznačně pochopitelné. (Šifra 2014) Stále však jsou prostředkem, kterým lze vyjádřit obsah regionu a jeho symbolický rozměr. Ve chvíli, kdy určitý prvek regionu (hora, řeka, budova apod.) nabývá na významu v povědomí lidí, získává označení: „*Regionálního symbolu, který je nositelem myšlenky, pocitu či hodnoty.*“ (Šifra 2018, s. 37) a stává se typickým prvkem regionu. Pokud je pak tento symbol sdílen převážnou částí společnosti, stává se identifikovatelným pro obyvatele jak uvnitř regionu, tak i reprezentujícím pro obyvatele vně regionu. Regionální symboly tak vynikají svojí jedinečností v prostoru, který reprezentují. Větší význam jim přiřkládají lidé z přilehlého okolí, naopak menším vlivem působí na obyvatele z odlehlých oblastí. (Šifra 2018)

Regionální symboly nabývají různých podob a je možné je rozřítit na: „*Identifikační (název), přírodní, krajinné, historické, sociokulturní a socioekonomické.*“ (Šifra, Chromý 2014, s. 404) Za nejdůležitější a zároveň nejpraktičtější regionální symbol se považuje název regionu, díky kterému region získává ojedinělý charakter a konkrétní podobu, především z kulturně-historického hlediska. Tento jedinečný název slouží nejen institucím, ale i k identifikaci jeho obyvatel navenek regionu. (Semian 2012) Přírodní symboly, formované fyzickogeografickými podmínkami a krajinné symboly založené na sociálním obsahu, které často svojí suverenitou překračují i regionální hranice, mají pak značný potenciál pro formování regionální identity, kterou rozebíráme dále. (Šifra 2018)

Ze souboru regionálních symbolů je dále vymezena regionální symbolika, která se vyvíjí z prvků, se kterými region nakládá a současně se tak ohraničuje a odlišuje od ostatních. (Šifra 2018) Symbolika regionu, která region reprezentuje, zároveň sdružuje či rozděluje jeho obyvatele, a je i významným prvkem sloužícím institucím k jejich provázanosti s regionem a následné reprodukci symbolického tvaru. (Semian 2012) Na druhou stranu mohou existovat různé názory na regionální symboliku, která je ovlivňována různými zkušenostmi a především znalostmi samotného regionu jeho obyvateli, ale i lidmi zvnějšku. Ta může být v případě různých názorů – jak lidí žijících v regionu, tak těch žijících za hranicemi regionu – vysvětlována několika způsoby. Aby symbolika měla svoji pozici ve formování regionu, je důležité, aby symboly byly stálé, stejného významu a měly trvalou hodnotu, která jim zajišťuje možnost být součástí regionálního vědomí. To je z pohledu úrovně měřítka odlišné, protože zatímco na regionální úrovni často lépe funguje sounáležitost osob s regionem, ve kterém žijí, tak na lokální úrovni se vyskytuje více prvků, které jsou ovlivněny tradicemi a rozdílným vnímáním jednotlivců. (Šifra 2018)

Regionální symboly, především pak symbolika regionu, jsou hlavními aspekty při utváření symbolického tvaru regionu v procesu institucionalizace dle A. Paasiho (1986), díky čemuž region nabývá svoji symbolickou podobu ovlivněnou celou řadou faktorů, které se účastní na jeho identitě a image. Prostřednictvím prostorového ohraničení, pojmenování, tradic a ukotvení v historickém vývoji se region stává vzhledem k ostatním regionům jednoznačně rozpoznatelným. Důležitými subjekty ve formování symbolického tvaru se stávají aktéři regionálního rozvoje, kteří aktivně participují na propagování regionálních symbolů, které jsou často ovlivněny současnými společenskými postoji. Mnohdy nastává i situace, kdy jsou regionální symboly nově utvářeny na základě současných potřeb aktérů účastnících se na regionálním rozvoji. Může se jednat jak o pouhou motivaci ve veřejném zájmu, nebo naopak o profitování ve prospěch jednotlivců. Regionální symboly a symbolika tak hrají významnou roli v celém procesu formování regionu a stávají se důležitým faktorem při utváření regionálního povědomí a rozvoje regionu. (Šifra 2018)

4.3 Regionální identita

Samotný pojem identita chápeme jako: „*Shodu ve všech vlastnostech nebo totožnost*“ (Petráčková, Kraus 1998, st. 319) Ten dále dosahuje několika významů ve vztahu ke specifickému obsahu. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009) A. Paasi (2013) pak identitu chápe z geografického pohledu jako dynamický proces, formovaný a ovlivňovaný prostředím, ve kterém jsme se narodili, jsme vychováni a vzděláváni. Do jisté míry pak i politikou, ekonomikou a novými technologiemi, především však životními zkušenostmi. Na identitu můžeme pohlížet ze dvou úhlů pohledu, a to jako na individuální identitu, přirozenou lidskou potřebu příslušet k vyššímu celku, která je zahrnuta mezi nejsilnějšími sociálními potřebami každého jedince, nebo jako na kolektivní identitu, představující skupinovou identitu jednotlivců se stejně zaměřenou individuální identitou. Významným aspektem při utváření identit je prostor, kde se setkávají různé územní identity, vztahující se k místům, lokalitám a regionům, utvářeným na základě každodenních zkušeností jedinců či skupin. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009)

V zásadě jsou zachovány při formování územních identit konkrétní principy. Nejdůležitějším je schopnost odlišit se od ostatních v místě, kde žijeme. K tomu, abychom pochopili sami sebe, je potřebné uvědomit si kontinuitu ve vlastním životě a také pociťovat hrdost k místu našeho života. Toto místo nám pak může prostřednictvím svých kvalit činit život snadnějším. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009)

Každý člověk disponuje přirozenou potřebou někam patřit a identifikovat se s územím nebo skupinou jedinců, někdy i na několika hierarchických úrovních. Identita je utvářena skrze vnímání každého z nás a je možné si utvářet více různých identit. J. Vainikka (2012) vzhledem k neustále se zvyšující mobilitě osob uvádí, že přestože ve společnosti probíhající kategorizace nutí jedince k vlastní prostorové identitě, mají tito jedinci právo přizpůsobovat svoji prostorovou vazbu jak na nové prostředí, tak i na to původní. Tento společenský proces je však neustále vystavován vlivu sociálních aktérů, kteří prostřednictvím institucí, dobrovolných svazků apod. vytvářejí nové obrazy regionu, chceme-li prostoru. (Paasi 2003)

Diskutujeme-li identitu ve vztahu s regionem jako geografickým systémem, můžeme mluvit o regionální identitě jako o regionálním vědomí obyvatel. Na druhou stranu je však nutné odlišit i samotnou identitu regionu, kterou sám region získává a nabývá tak svoje image regionu. Takový obraz regionu je utvářen v myslích obyvatel v něm žijících, ale i lidí, kteří v něm nežijí a region pouze navštěvují nebo mají o daném regionu povědomí získané prostřednictvím vzdělávacích institucí či médií. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009) A. Paasi (2003) identitu vnímá jako interpretaci procesu institucionalizace, kdy je utvářeno regionální vědomí lidí žijících uvnitř i vně regionu. A stává se rozhodujícím aspektem při formování regionu jako sociálního prostoru,

opírajícího se o přírodu, krajinné prvky, kulturu, historický kontext, hospodářskou prosperitu apod. Bývá tak důležitým nástrojem při regionálním plánování kulturního, politického a ekonomického rozvoje regionu. Jelikož regionální identita jednotlivců je formována během celého jejich života, můžeme ji v průběhu času získávat, posilovat či oslabovat i ztrácet.

4.4 Percepce geografického prostoru

Regionální identita, kterou si každý jedinec vytváří na základě vztahu k prostoru, ve kterém žije a o kterém získává svoji vlastní představu, se během života neustále mění a vyvíjí. Znalost okolního prostředí a orientace v něm je pak založena na tom, že každý jedinec se nejlépe orientuje v takovém prostoru, který zná nejlépe a je součástí jeho každodenního života. Rozsah vnímání prostoru nabývá různých podob, které se mění v čase s nabytými zkušenostmi a znalostmi. Každý člověk si tak ve svém vědomí utváří obraz okolního prostředí podle své představy, který je často odlišný od skutečnosti. (Siwek 2011) Díky tomu se dostáváme k metodě geografického zkoumání, prostřednictvím které je možné zjišťovat rozsah vnímání prostoru, se kterým se jednotlivci identifikují.

Vnímání neboli percepce prostoru lze v obecné rovině vysvětlit jako: „*Proces, během něhož vzniká v lidském vědomí obraz okolního světa*“. (Siwek 2011, s. 70) Chápáním tohoto pojmu se v průběhu historie zabývali především filosofové z hlediska teorie poznání, jejíž základy položil již antický filozof Platón. (Siwek 2011) V geografickém pojetí je pak problematika percepce jako vnímání prostoru řešena až během 20. století, kdy se rozvíjela humanistická geografie, která obracela pozornost na člověka a jeho chování v prostoru, které vychází ze zkušeností, hodnotových postojů, víry a představ. Odtud se pak dostáváme k behaviorální geografii, rozvíjející se v 60. letech 20. století. Ta se konkrétně zaměřuje na studium prostorových aspektů behaviorálních procesů, tedy na percepce, učení se a utváření si postojů, dále pak uchování a vyvolávání vzpomínek či užívání prostorové představivosti pro potřeby objasnění lidského chování v rozdílném prostředí. (Daněk in Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008, s. 24) Rozdílnost mezi geografickým přístupem a filozofickým přístupem je podle T. Siwka (2011) v tom, že geografie má snahu o užší vymezení vnímaných objektů s prostorovými charakteristikami. Zároveň také mluví o tom, že každý člověk má rozdílné prostorové vnímání, kde záleží jak na charakteru prostředí, tak i na schopnostech jednotlivce. V souvislosti s tím se pak mluví o psychologické podmíněnosti, která je založena na různém postoji lidí k vnímanému geografickému prostoru. Ten je zaplněn podněty, na jejichž základě probíhá percepce prostoru, avšak nelze s jistotou určit, jaký je jejich optimální počet pro lidské vnímání. Existuje však předpoklad, že příliš mnoho podnětů způsobuje špatnou orientaci v prostoru. Dále kulturní

podmíněnost je založena na tom, že vnímání jednotlivců je formováno během jejich vývoje skrze učení se a kulturní prostředí, ve kterém žijí. Výsledek je tedy: „*Percepce geografického prostoru jako obrazu okolního světa, který si každý člověk vytváří ve svém vědomí, svým jedinečným způsobem a na základě zkušeností.*“ (Siwek 2011, s. 76-79) Výsledek takového vnímání je pak nejčastěji prezentován formou mentální mapy. (Siwek 2011)

4.4.1 Mentální mapa

Pojmem mentální mapa, někdy také kognitivní mapa, označujeme individuální obraz okolního prostředí, pomocí kterého zkoumáme představy lidí o prostoru, ve kterém žijí. Jednoznačná definice konceptu mentální mapy nebyla dosud ukotvena, obecně však lze říci, že se jedná o prostorový obraz, uložený ve vědomí lidí, který je během jejich života zdokonalován, deformován či zapomínán. Tohoto „nástroje“ je využíváno nejen v geografickém zkoumání, ale i v ostatních společenských vědách, jež se zabývají vědomím člověka a v neposlední řadě také v běžném každodenním životě. Užívá se především k zachycení toho, co každý jedinec ve svém okolí subjektivně vnímá jako nejvýznamnější, přičemž takový mentální obraz bývá více či méně odlišný od reality, jelikož každý člověk se rozhoduje na základě vlastních zkušeností, názoru blízkých osob, vzdělání nebo dostupných informací. (Siwek 2011) T. Siwek a K. Bogdová (2007) chápou také mentální mapy jako myšlenkové konstrukce, které každý z nás nosí v hlavě. Takové mapy zahrnují to, co z okolního prostředí: „*Považujeme subjektivně za nejvýznamnější.*“ (Siwek, Bogdová 2007, s. 1041), díky čemuž se mapa prakticky pokaždé liší od skutečnosti. Podle D. Drbohlava (1991) se z geografického hlediska jedná o: „*Grafické (kartografické nebo schematické) vyjádření představ člověka o geografickém prostoru, nejčastěji o jeho kvalitě nebo uspořádání.*“ (Siwek 2011, s. 89) Z předchozího tak vyplývá, že každý jedinec si během svého života vytváří svoji vlastní mentální mapu, podle které se orientuje v prostoru. Y. F. Tuan (1975) k této problematice pak přistupuje jako ke mnemotechnické pomůcce, sloužící k zapamatování si rozložení jednotlivých objektů v prostoru.

Problematikou mentálních map, se poprvé zabýval v odborné literatuře věnující se prostorovým vědám americký urbanista K. Lynch (1960) a od druhé poloviny 20. století tak dochází k rozvoji teorie mentálních map. Ty se s postupem času rozdělily do dvou skupin, a to na základě: „*Vztahu vyšetřovaného jevu k objektivní realitě.*“ (Siwek 2011, s. 90) Existují tedy komparativní a preferenční mentální mapy. (Siwek 2011)

První typ komparativních mentálních map se označuje též jako lynchovský dle autora, který je zavedl, K. Lynche (1960). Jde o mapy, které se vztahují k realitě a je možné je srovnávat s realitou a posuzovat jejich pravdivost. (Siwek 2011) Takovýto typ mentální mapy je pak vhodný

využít za účelem zhodnocení úrovně znalostí lidí o daném geografickém prostoru. Formování tohoto typu mapy je pak založeno na vnímání základních poznatků v prostoru, který nás obklopuje. Ty pak tvoří celek. Patří sem: „*Směry, vzdálenosti a objekty i se svými rozměry.*“ (Siwek 2011, s. 90) Výsledná mapa se zaznamenanými poznatků je téměř vždy odlišná od skutečnosti a vzniklé rozdíly je pak možné porovnávat, tedy komparovat. Autor teorie mentálních map K. Lynch (2004) tak dospěl ke klasifikaci objektů tvořících obraz geografického prostoru na příkladu tří amerických měst. Tuto klasifikaci je však možné praktikovat v různých geografických prostorech. Jedná se o oblasti jako části prostoru, oddělitelné od ostatních oblastí hranami, dále cesty spojující oblasti, které se sbíhají do uzlů, a nakonec významné dominanty jako orientační body v prostoru. Na základě komparace mentálních map pak vyvodil několik skutečností. Uvádí například, že nejvýraznější prvky v prostoru vnímají všichni stejně, přičemž jedinci, kteří prostor znají lépe, je dokážou popsat více dopodrobna. Často to bývají muži, mající věcnou představu o okolním prostoru, která je podmíněna hlavně geneticky. Vnímání okolního prostoru je ovlivněno i psychologii a především pak hodnotami společnosti, do které jedinec patří. Z toho důvodu je analýza komparativních mentálních map složitým procesem, kdy se porovnávají individuální obrazy prostoru. (Siwek 2011) V principu se jedná o mapu daného území, která je dotazovanými jedinci zakreslena na papír podle jejich představy. Výsledný náčrt se pak porovnává se skutečností a vyhodnocují se správné vzdálenosti, směry a rozlohy ploch. V neposlední řadě se sleduje i přítomnost prvků v mapě, které značí jejich postavení ve zkoumaném prostoru. Výsledek takovéto komparace pak slouží ke stanovení úrovně znalosti daného geografického prostoru. (Siwek, Bogdová 2007)

Naopak u preferenčních mentálních map není možné posuzovat jejich pravdivost a komparovat je se skutečností. Cílem výzkumu je zjišťování preference jednotlivce, např. při volbě místa k trvalému žití. Tento typ mentálních map je označován jako gouldovský, podle autora P. Goulda (1974), který s tímto typem poprvé pracoval v 70. letech 20. století, když zjišťoval preference míst k bydlení u studentů v anglických a amerických městech. A stejně jako předchozí autor komparativních map i autor preferenčních map shrnuje svoje poznatky v následující. Lidé často nejlépe akceptují nejbližší okolí oproti neznámým vzdáleným oblastem. Ti, kteří jsou vůči okolí uzavření, se nejlépe cítí na jednom místě. A naopak lidé, pohybující se v různorodých oblastech, nejčastěji mladí a vzdělaní muži, vnímají okolí mnohem příznivěji. Mnohdy k tomu přispívá i atraktivita území, kdy jedinec místo posuzuje z několika hledisek a preferenční mapa se tak stává individuální záležitostí. (Siwek 2011) Principem takovýchto map je předložení slepé mapy zvoleného území respondentovi, který s pomocí již zaznačených orientačních prvků zakresluje své prostorové preference. (Siwek, Bogdová 2007)

Mentální mapy získávají na významu především v praktickém pojetí, kdy se stávají zdrojem poznání a slouží jako výchozí bod při rozhodování každého jedince na základě jeho subjektivních znalostí prostředí, v němž se vyskytuje, přičemž mentální mapa mladého člověka je významně odlišná od mentální mapy téhož člověka v pozdějším věku, jelikož vnímání mladších osob je zpočátku velmi omezené a až s nabytými zkušenostmi získává mentální obraz komplexnější tvar. (Siwek, Bogdová 2007) Koncept mentální mapy našel svoje uplatnění i při studiu regionální identity ve vědomí obyvatel. Pomocí tohoto nástroje lze zjišťovat povědomí obyvatel o prostorovém ohraničení regionu, ve kterém žijí a se kterým se identifikují. Zkoumání obrazu regionu ve vědomí jeho obyvatel probíhá pomocí shromáždění individuálních nákresů od reprezentativního vzorku respondentů, které jsou konstruovány na základě subjektivních zkušeností a znalostí každého jednotlivce. K dosažení přidané hodnoty je důležité získat i odpovědi na otázky přikládané při šetření, které pomáhají blíže specifikovat charakteristické znaky respondentů. (Siwek, Bogdová 2007) Z výsledných mentálních map pak lze zjišťovat míru znalosti zvoleného geografického prostoru, se kterým se lidé identifikují a utváří si regionální identitu. (Siwek a Bogdová 2007; Siwek 2011; Semian 2012; Osman 2010; Chromý, Semian a Kučera 2014)

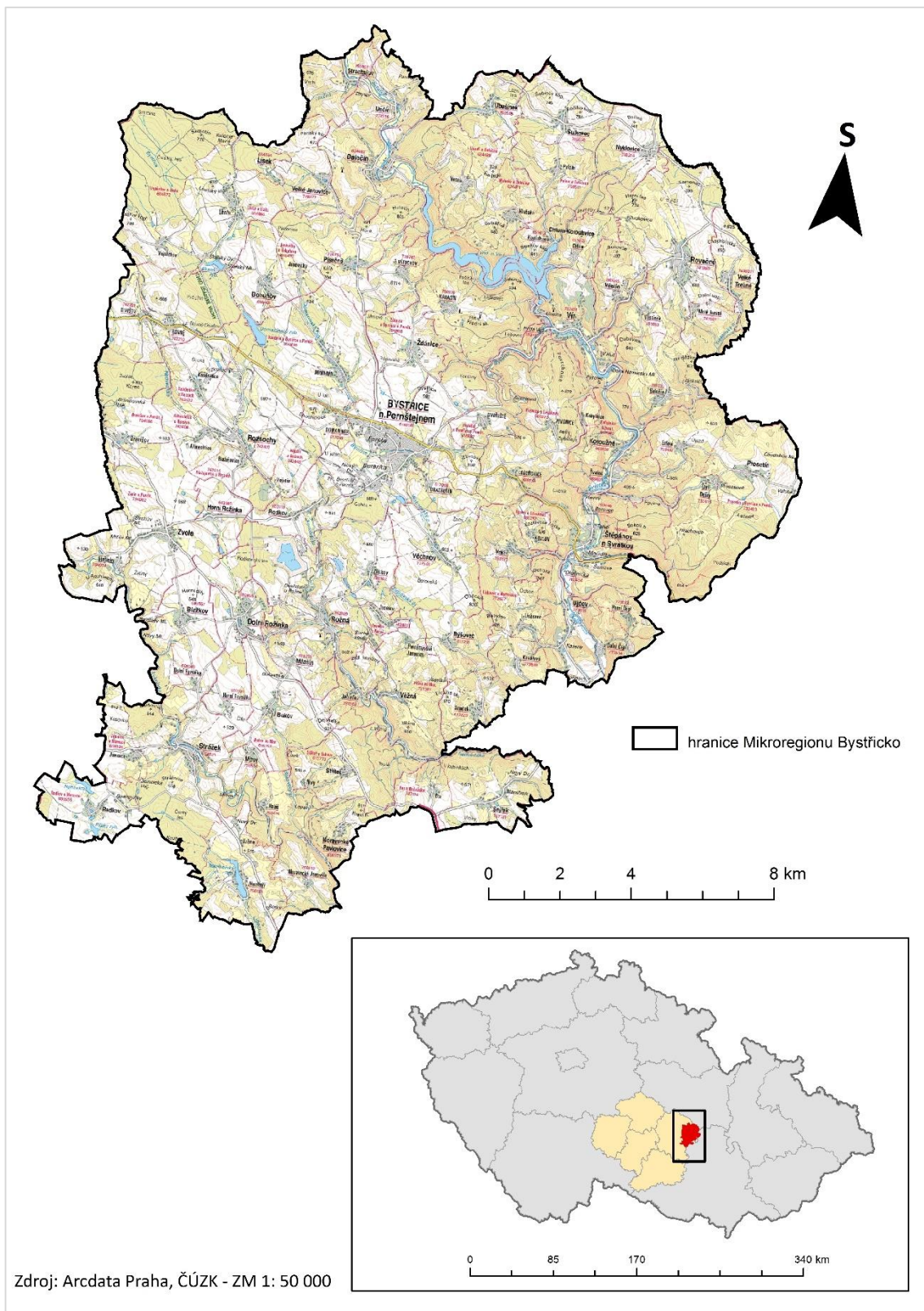
5. CHARAKTERISTIKA ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ

Následující kapitola představuje již institucionalizovaný region Mikroregion Bystřicko (Obr. 2), který byl zvolen jako objekt výzkumu, uskutečněného v rámci kvalifikační práce. Pro uchopení základního povědomí, postačujícího právě za účelem zamýšlené analýzy, je zde uveden nástin vývoje v utváření se regionu, který se zde pokusíme rozebrat po vzoru poznatků ukotvených v teoretické části. Tento vývoj doplníme základními znalostmi o historickém a administrativním vývoji oblasti, ve které se zvolený region nachází. Tomuto vývoji nemalou měrou přispívá i populační dynamika, díky které lze pochopit současné trendy v rozvoji regionu. Vzhledem k tomu, že na symbolickém tvaru regionu se podílejí především významné symboly regionu, je vhodné představit aspoň ty nejvíce ukotvené ve vědomí jeho obyvatel. Právě ty se v souladu s institucemi samotného regionu podílejí na současné regionální identitě a následném regionálním rozvoji.

5.1 Mikroregion Bystřicko

V kontextu teorie institucionalizace, kterou se poprvé zabýval již zmíněný finský geograf A. Paasi (1986) a jejíž fáze jsou rozebírány v teoretické části, si představíme proces formování na příkladu konkrétního regionu, zvoleného k bližšímu prozkoumání znalosti regionu mladšími obyvateli. Jedná se konkrétně o Mikroregion Bystřicko, jehož vymezení je ukotveno i legislativně.

Region, dnes oficiálně nazývaný Mikroregion Bystřicko, se formoval již od počátku historického vývoje dané oblasti. Vzhledem k tomu, že už od raného středověku se jednalo o území pod panskou správou, vymezoval se tento region od počátku své existence vůči ostatním regionům. Výrazný podíl na celém procesu utváření regionu měly i fyzickogeografické podmínky, které zde přetrvávají dodnes. Přírodní park Svratecká hornatina rozkládající se na většině území regionu, který je typický svým hornatým terénem s hluboce zařezanými říčními koryty, především řekou Svratkou, zapříčinil unikátnost tohoto regionu. Ten svým charakterem utváří nezaměnitelnou sídelní strukturu s menšími venkovskými sídly a nízkým počtem obyvatel. (ČSÚ 2019) Vzhledem k tomu, že i dnešní správní obvod obce s rozšířenou působností je vymezen jako spádový obvod k městskému centru Bystřice nad Pernštejnem, je velmi zřetelné, že celá oblast je úzce spojena s již zmiňovaným panstvím rodu Pernštejnů. Obyvatelé žijící v tomto regionu se s oblastí velmi často ztotožňují či identifikují právě prostřednictvím hradu Pernštejna a jeho panství, díky čemuž je poměrně dobře zajištěno: „*Ukotvení regionu v regionálním systému a především v regionálním povědomí společnosti*“. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 28)

Obr. 2: Vymezení Mikroregionu Bystřicko v rámci administrativního členění České republiky.

Zdroj: ArcMap 10.1 (vlastní zpracování)

S tímto pak souvisí fáze formování symbolického tvaru regionu, kdy se určuje symbolika regionu odlišující jej od ostatních. Tu v současnosti využívají aktéři regionálního rozvoje k prezentaci regionu pro marketingové účely. Zároveň však tato symbolika slouží i k základní identifikaci pro obyvatele žijící v regionu, reprezentujících se navenek regionu. Neopomenutelným se v tomto případě stává samotný název regionu. Ten odkazuje na správní centrum, město Bystřice nad Pernštejnem, jež je zároveň sídlem úřadu mikroregionu. Jak už název města napovídá, nejvýznamnějším prvkem a zároveň symbolem pro tuto oblast je Státní hrad Pernštejn. Ten sice z hlediska administrativního vymezení do mikroregionu nespadá, avšak jeho působnost, především z hlediska historického, výrazně ovlivňuje rozvoj diskutovaného regionu. Dalšími významnými regionálními symboly, jež formují charakter mikroregionu, jsou uranové doly, jejichž činností během druhé poloviny minulého století došlo k výraznému rozvoji v celém regionu, zejména v kontextu s populační dynamikou, který je dodnes provozováním těžby v několika lokalitách silně ovlivňován. K symbolům regionu neodmyslitelně náleží i přehradní nádrž Vír, jež je v současnosti využívána jako zdroj pitné vody pro široké okolí a především město Brno. Díky těmto symbolům region nabývá na atraktivitě nejen z pohledu cestovního ruchu, především však je ve středu zájmu aktérů diskutujících životní prostředí.

Důležitým momentem při formování regionu se stala fáze vzniku institucí, která pro region znamenala další krok v jeho rozvoji. Z původního záměru sdružovat všechny aktéry podílející se na přínosných aktivitách pro region bylo představiteli obcí ustoupeno k založení dobrovolného svazku obcí, ustanoveného v květnu roku 2000 v souladu se Zákonem č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení). Primárním důvodem k vytvoření tohoto spolku bylo sdružení více obcí s cílem prosazovat společné zájmy a spolupráci menších venkovských obcí a v konečné fázi pak implementace rozvojových aktivit na nejnižší administrativní úrovni. (Strategie Mikroregionu Bystřicko, 2016)

Dalším krokem po ustanovení svazku bylo vypracování strategického plánu udržitelného rozvoje regionu, který měl sloužit jako motivace pro členské obce k úspěšnému čerpání finančních prostředků na společné projekty a jako podpůrný dokument při dotačních žádostech především v menších obcích. Jedním z dalších důvodů založení společného svazku byla i potřeba vytvoření regionálních nástrojů na pomoc regionu po jeho zařazení do hospodářsky slabých a strukturálně postižených regionů díky vysokému podílu nezaměstnanosti. Dnes se tato instituce soustředí na široké spektrum aktivit, kde hlavní náplní činnosti svazku je kulturní a společenský rozvoj regionu s využitím lidského kapitálu a podporou cestovního ruchu, k čemuž je využíváno zejména již zmiňovaných regionálních symbolů. (Strategie Mikroregionu Bystřicko, 2016)

V součinnosti Mikroregionu Bystřicko a města Bystřice nad Pernštejnem byla navíc v dubnu roku 2006 založena i obecně prospěšná společnost MAS Zubří Země, o.p.s. podle Zákona

č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech, která svojí územní působností zahrnuje jak námi diskutovaný mikroregion, tak i Mikroregion Novoměstsko a Mikroregion Pernštejn. Celkem se jedná od 69 obcí. Právě zmíněné svazky obcí se prezentují jedním společným symbolem, a to hlavou zebra, jenž je obsažen v rodovém erbů rodu Pernštejnů, který chápeme jako regionální symbol. Společnost byla založena s cílem být prospěšnou za pomoci metody LEADER, která funguje na principu úzké spolupráce místních institucí, podnikatelských subjektů, neziskových organizací a místních obyvatel. Právě taková spolupráce je prospěšná při rozvojových aktivitách venkovského prostoru jako místa s potenciálem kvalitních životních podmínek. (MAS Zubří země 2019)

Ve fázi formování prostorového tvaru byl rozsah působnosti mikroregionu vymezen administrativními hranicemi obcí, jež jsou územně spádové k SO ORP Bystřice nad Pernštejnem, který se nachází ve východní části Kraje Vysočina jako součást původního okresu Žďár nad Sázavou společně s SO ORP Nové Město na Moravě a SO ORP Žďár nad Sázavou. Právě s administrativně ohraničeným celkem téměř úplně koresponduje obvod obcí spadajících do Mikroregionu Bystřicko. Dobrovolný svazek v současné době sdružuje 38 obcí (Tab. 2) o celkové rozloze 340,84 km² (ČSÚ 2019), kromě obce Skorotice, jež je také součástí zmiňovaného SO ORP, v jihovýchodní části mikroregionu na hranici dvou krajů. Obec se ke svazku nepřipojila především z důvodu své přirozené spádovosti k okresu Brno-venkov, kde působí další svazek obcí, jehož je obec členem. Konkrétně se jedná o sousední Mikroregion Pernštejn, nacházející se na hranici Jihomoravského kraje a Kraje Vysočina, který sdružuje i některé další obce spadající do regionu Bystřicka. Jde konkrétně o obce Býšovec, Sejřek a Ujčov. Přirozeným spádovým centrem ve středové části našeho zájmového regionu je město Bystřice nad Pernštejnem, které je zároveň i správním sídlem pro úřad dobrovolného svazku. S počtem obyvatel 8 112 k 1. 1. 2018 (ČSÚ 2019) se jedná o jediné sídlo se statutem města, které se v území nachází a poskytuje tak celému obvodu městskou funkci. (Strategie rozvoje Mikroregionu Bystřicko 2016)

Vzhledem k již zmíněnému cíli mikroregionu – prosazovat společné zájmy a spolupráci menších venkovských obcí, se v případě tohoto regionu vychází ze skutečnosti, že se jedná o typicky venkovský prostor, u kterého se předpokládá existence rozvojového potenciálu. To se nejvíce projevuje na populační dynamice a realizovaných ekonomických aktivitách. V souladu s těmito charakteristikami pak R. Perlín, S. Kučerová a Z. Kučera (2010) rozlišují typy regionů Česka využitelné v rozvojové politice. V důsledku neustále se prohlubující polarizace prostoru a regionálních rozdílů je snaha o vytvoření konceptu regionální politiky v problémových oblastech s cílem budoucího rozvoje. (Chromý, Skála 2010) Zvolený region je tak, vzhledem ke svém geografické poloze, určován podle R. Perlína, S. Kučerové a Z. Kučery (2010) jako vnitřní periferie, řadí se k nerozvojovému sousedskému venkovu, který se definujeme takto: „Většina

hospodářsky slabých území ležících při hranicích krajů, které vystihuje špatná občanská vybavenost a ekonomická slabost prostoru, zároveň však vysoká míra tradiční sociální kontroly venkovských komunit a sousedská sounáležitost.“ (Perlín, Kučerová, Kučera 2010, s. 178) Ve většině případů jde o malé obce s omezenými rozpočtovými opatřeními a stárnoucím obyvatelstvem, které musejí odolávat socioekonomickým problémům. Dochází tak ke snižování životní úrovně a je prohlubována prostorová diferenciacie mezi regiony a nastávají jevy podporující tento proces – odliv kvalifikované pracovní síly, již zmíněné stárnutí osob, nepříznivá struktura vzdělanosti, špatná dopravní a technická infrastruktura apod. (Marková, Boruta 2012) Sousedské soužití v regionu má pak za následek, že je upřednostňován spíše sociální činitel, kam se řadí především kulturní potenciál, a ekonomický rozvoj je potlačován do pozadí. Rozvoj venkova je tedy ovlivněn činností aktérů místního rozvoje a dostupným lidským kapitálem. (Perlín, Kučerová, Kučera 2010)

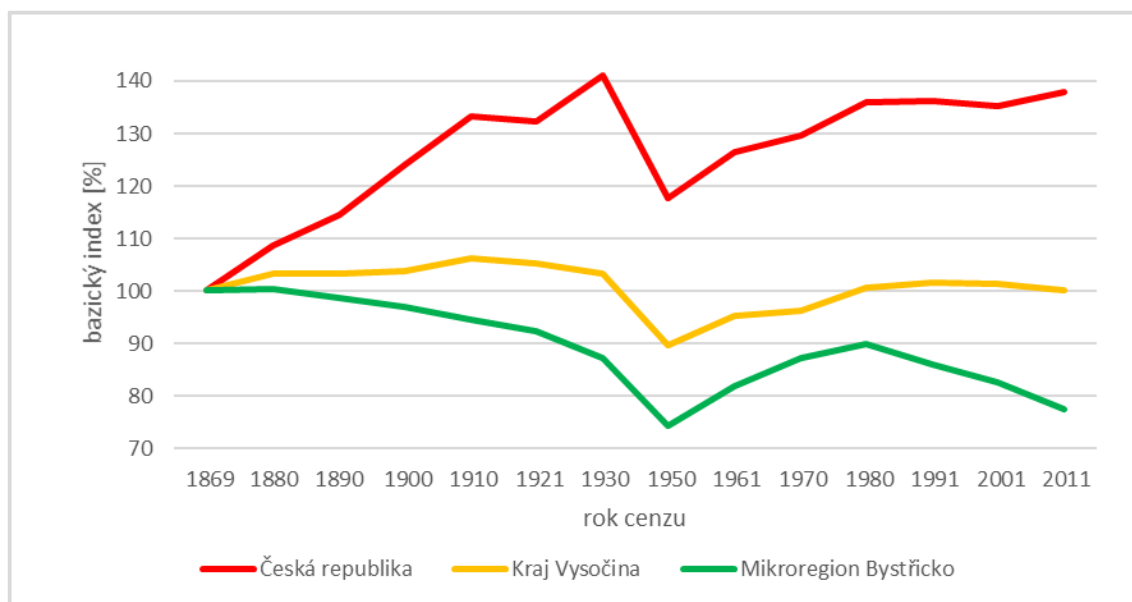
Tab. 2: Základní údaje o členských obcích Mikroregionu Bystřicko dle.

Obec	počet obyvatel	počet obyvatel ve věku 15–19 let	podíl obyvatel ve věku 15–19 let [%]	rozloha obce [km ²]	hustota zalidnění [obyv./km ²]
Blažkov	282	18	6,4	7,43	37,96
Bohuňov	245	11	4,5	4,44	55,18
Bukov	192	12	6,3	5,32	36,07
Bystřice nad Pernštejnem	8 279	484	5,8	53,07	156,00
Býšovec	134	5	3,7	5,81	23,07
Dalečín	630	43	6,8	16,29	38,67
Dolní Rožínka	629	40	6,4	4,47	140,64
Horní Rožínka	84	7	8,3	2,03	41,42
Chlum-Korouhvice	44	4	9,1	4,02	10,94
Koroužné	257	13	5,1	6,26	41,04
Lísek	374	27	7,2	16,71	22,38
Milasín	46	1	2,2	2,18	21,10
Moravecké Pavlovice	49	2	4,1	4,82	10,16
Nyklovice	160	7	4,4	3,32	48,13
Písečné	177	15	8,5	6,58	26,89
Prosetín	394	35	8,9	15,75	25,01
Radkov	172	7	4,1	3,96	43,47
Rodkov	102	11	10,8	3,22	31,71
Rovečné	628	40	6,4	11,74	53,50
Rozsochy	684	61	8,9	15,65	43,71
Rožná	765	46	6,0	12,86	59,49
Sejřek	175	11	6,3	7,51	23,29
Strachujov	141	6	4,3	2,89	48,75
Strážek	909	48	5,3	23,00	39,52
Střítež	97	4	4,1	5,81	16,68
Sulkovec	174	11	6,3	8,55	20,34
Štěpánov nad Svratkou	687	33	4,8	10,85	63,30
Ubušín	92	5	5,4	2,78	33,07
Ujčov	487	38	7,8	11,99	40,61
Unčín	202	14	6,9	3,83	52,68
Věchnov	321	18	5,6	6,82	47,05
Velké Janovice	120	9	7,5	3,46	34,73
Velké Tresné	119	1	0,8	2,77	42,96
Věstín	165	8	4,8	9,14	18,05
Věžná	220	10	4,5	8,66	25,39
Vír	695	34	4,9	5,32	130,53
Zvole	604	42	7,0	17,06	35,40
Žďánice	181	14	7,7	4,42	40,93
Celkem	19 716	1 195	6,0	340,84	57,31

Zdroj: ČSÚ: Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (vlastní zpracování)

5.2 Populační dynamika

Vzhledem k tomu, že prováděná analýza prostorového a symbolického tvaru regionu zohledňuje specifickou věkovou kategorii, je na místě, abychom zhodnotili dosavadní populační dynamiku populace jako celku. Zaměříme-li se na vývoj koncentrace obyvatelstva v mikroregionu, je zřejmé, že se jedná o region s klesajícím trendem nárůstu obyvatel, jež vykazuje křivka (Obr. 3), znázorňující populační trendy mezi lety 1869–2011, kdy každých deset let probíhaly populační cenzy, dnes zvané Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB). V současné době žije podle posledního populačního cenzu v roce 2011 v rámci Mikroregionu Bystřicko 19 535 obyvatel na ploše 340, 84 km². (ČSÚ 2019) Z tohoto počtu pak 1 195 obyvatel je ve věku 15–19 let. Ty jsme si zvolili jako cílovou skupinu. (ČSÚ 2019) Tento počet odpovídá zhruba 6 % podílu z celkového počtu obyvatel žijících v regionu. S hustotou osídlení 57,31 obyvatel/km² se region řadí na nejnižší příčky vzhledem k celorepublikovému průměru 133 obyvatel/km² (ČSÚ 2019) a je považován za region s řídkým osídlením. V rámci grafu (Obr. 3), který je tvořen pomocí bazického indexu, porovnáváme zájmový region s vyššími administrativními jednotkami – Krajem Vysočina a Českou republikou, kde můžeme vidět, jak se v průběhu času mění populační tendence na různých měřítkových úrovních.

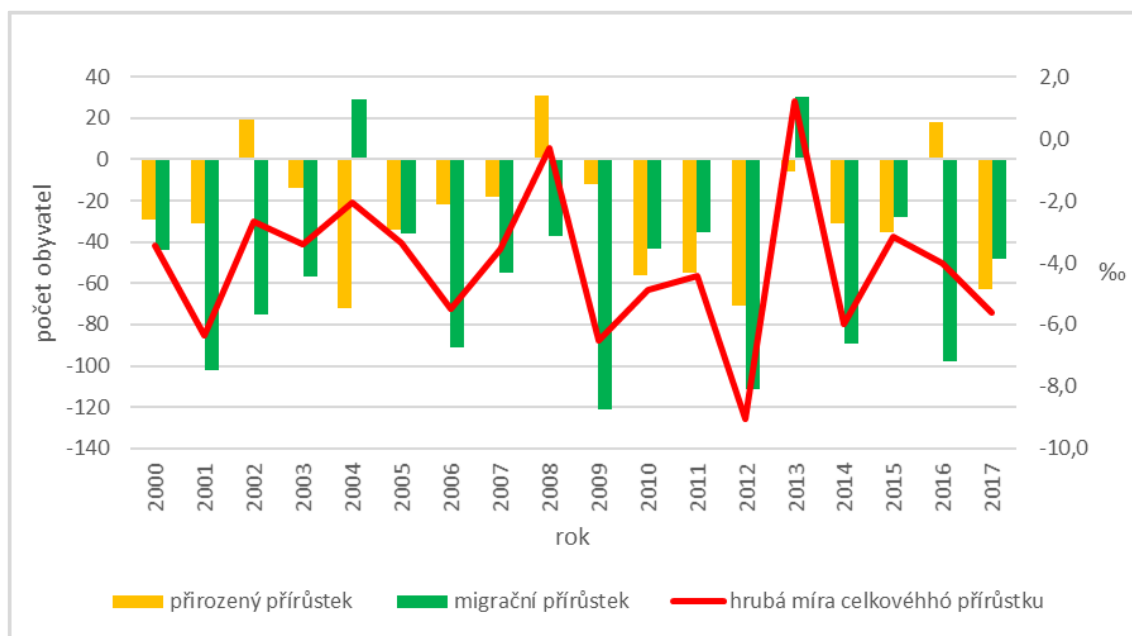

Obr. 3: Demografický vývoj v ČR, Kraji Vysočina a Mikroregionu Bystřicko v letech 1869–2011 dle bazického indexu.

Zdroj: ČSÚ: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 (vlastní zpracování)

Uvedený graf (Obr. 3), vykazuje na úrovni mikroregionu od počátku pozorování klesající trend. Ten je způsobem pravděpodobně tím, že region je od počátku existence díky své geografické poloze znevýhodňován při lokalizaci ekonomických aktivit, díky čemuž nevykazuje známky prudkého rozvoje. Od konce 19. století až do 50. let 20. století region zažíval krizi, která byla zapříčiněna úpadkem výroby Inářských podniků a odlivem obyvatel za prací, do oblastí Sudet po vysídlení německých spoluobčanů.

Od poloviny 20. století pak region zaznamenal výrazný nárůst počtu obyvatel, a to především v souvislosti s nově vzniklým průmyslovým podnikem na těžbu uranové rudy v Dolní Rožínce, kde od 50. let probíhaly geologické průzkumy. Objev rudných ložisek se stal důležitým mezníkem v rozvoji regionu, jelikož vytvořil nová pracovní místa pro nově přichozí, kteří se v oblasti začali usazovat. Největší rozvoj v tomto období zaznamenalo město Bystřice nad Pernštejnem, kde proběhla masová výstavba bytových domů pro horníky a stala se tak významným správním centrem pro široké okolí. Počet obyvatel se v průběhu několika let téměř zdvojnásobil a svého vrcholu dosáhl na konci 80. let 20. století. Výrazný propad pak nastal v 90. letech, kdy probíhaly společenské změny a docházelo k transformaci ekonomiky, která způsobila útlum těžby a nastavila stále trvajícím trend úbytku obyvatel. (Petrlík a spol. 1980)

Obr. 4: Populační dynamika Mikroregionu Bystřicko v letech 2000–2017.

Zdroj: ČSÚ: Databáze demografických údajů za obce ČR (vlastní zpracování)

Výše uvedený obrázek (Obr. 4) zachycuje přirozenou měnu obyvatel a jejich migrační potenciál v letech 2000–2017, kdy již existoval dobrovolný svazek obcí Mikroregion Bystřicko. Je zde velmi patrné, že region vykazuje meziročně zápornou bilanci. Rozdíl mezi živě narozenými a zemřelými, tedy přirozený přírůstek, vychází vyjma let 2002, 2008 a 2016 v záporných hodnotách. Stejně tak migrační saldo, vyjadřující rozdíl mezi nově přistěhovalými do regionu a vystěhovaným obyvatelstvem, je více než záporné. Největší propad je zaznamenán v roce 2009, kdy příčinnou nejspíš bude hospodářská krize započatá v předcházejících letech a následný odliv obyvatel za pracovními příležitostmi. Pouze roky 2004 a 2013 jsou z migračního hlediska ziskové. Avšak nejedná se o výrazné skoky v nárůstu počtu obyvatel. Souhrnně je Mikroregion Bystřicko dlouhodobě ztrátový, což je patrné z křivky vyjadřující hrubou míru celkového přírůstku na tisíc obyvatel [‰].

Lze tedy říci, že ukazatel vykazuje celkový úbytek obyvatel a pouze v některých letech je patrný populační nárůst. Důvodem celkového úbytku v posledních letech je pravděpodobně migrace obyvatel za pracovními příležitostmi, způsobená nedostatkem pracovních míst po uzavření uranových dolů a také odchod mladých rodin za prací do ekonomicky příznivějších oblastí. Vysokoškolsky kvalifikovaní absolventi se pak do regionu vrací v nevelkém počtu, vzhledem k tomu, že v oblasti je nízká uplatnitelnost na trhu práce. Úbytek mladých lidí ve venkovských obcích má pak za následek již uváděné stárnutí populace.

5.3 Administrativní vývoj regionu

Při osvojování znalostí o regionu je zapotřebí, abychom měli ucelený pohled na administrativní vývoj s ohledem na historické kořeny dané lokality. Ten nám zajistí souvislosti s charakterem regionu a kultury, které nás v současnosti obklopují. Pro potřeby práce uvádíme pouze základní výklad, a to především z hlediska administrativního vývoje, který nejvíce ovlivňuje současnou podobu regionu vzhledem k jeho ohraničení a symbolickému tvaru z pohledu obyvatel v něm žijících.

Nejdříve, v době pravěku, bylo území Bystřicka kolem horního toku řeky Svratky pokryto hustým lesem a tvořilo tak díky členitému terénu přirozenou hranici mezi historickými zeměmi. Tento fakt dokazuje i skutečnost, že přes zalesněné území nevedla zpočátku žádná z významných obchodních cest. Středověká kolonizace tak do území proti toku Svratky pronikala velmi pozvolna, a to především z moravské strany šlechtickým rodem pánů z Medlova. Pravděpodobně prvním z rodu byl Štěpán z Medlova, který patřil ve své době k nejvlivnějším mužům v celém Moravském markrabství, později spadajícím pod zemskou správu českého krále. Právě jeho jméno se objevuje v nejstarší dochované listině pojící se k této oblasti, podle které

na počátku 13. století Štěpán z Medlova získal osadu Doubravník a další lokality směnou s olomouckým biskupem za jiné dvě vesnice. (Tenora 2008)

V Doubravníku pak Štěpán z Medlova založil rodový ženský augustiniánský klášter, který se však nedochoval, a dal tak základ budoucím statkům svého rodu, což byl čin příslušící pouze panovnické rodině a nejvýznamnější šlechtě, kterým se dosahovalo pomyslného vrcholu moci. Doubravník se tak stal mocenským a duchovním centrem rodu, a to především díky své strategické poloze. V neosídleném území horního toku řeky Svratky pak bylo vystavěno správní a vojenské strážní centrum kolonizované oblasti – hrad Kámen, později zvaný Zubštejn. Potomci zakladatelů a zároveň předkové významného rodu pánů z Pernštejna dále postupně zakládali nové osady a vsi často nesoucí jméno medlovských (Jimramov, Štěpánov apod.) nebo značící zalesněné území (Rožínka, Rozsochy, Lísek apod.) a rozšiřovali rodinný majetek až do poloviny 13. století. (Petrлік a kol. 1980)

Ve druhé polovině 13. století již rod pánů z Kamene ovládal celou oblast kolem horního toku řeky Svratky, téměř až po české hranice, kde vznikla i osada Bystřice na tekoucí bystré vodě. Rozsáhlé panství rodu pánů z Kamene tak mělo přirozené panské a farní středisko, jehož existenci dokládá listina olomouckého biskupa z konce 13. století, která se zmiňuje i o existenci nově vznikajícího hradu Pernštejn, který nejspíše nechali zbudovat potomci zakladatele doubravnického kláštera.

Na počátku 14. století pak proběhla závěrečná etapa kolonizačního procesu a nové osady vznikaly především v odlehlejších místech členité krajiny údolí řeky Svratky. Během několika desetiletí tak rod erbu zubří hlavy získal rozsáhlé panství na horním toku řeky a dalším rozšiřováním pozemkového vlastnictví rostl i význam rodu. (Cisár, Černý 2012)

Po dobu své svrchovanosti Pernštejnové během 15. století jako jedna z nejpřednějších moravských rodin zbudovali poměrně rozsáhlé panství, jehož jediným a nejvýznamnějším centrem městského charakteru bylo městečko Bystřice, které bylo na konci 16. století povýšeno na město Rudolfem II. Během let však došlo k uvolnění moci rodu erbu zubří hlavy, především v důsledku zadluženosti a finanční tísní vládnoucího panovníka a ve druhé polovině 16. století přešlo celé panství do vlastnictví několika dalších majitelů. (Petrлік a kol. 1980) V tomto období na Moravě také postupně začalo docházet k centralizované správě území, kde doposud neexistovaly k zemskému zřízení nižší správní jednotky. Nově zavedená správní území krajů v čele s hejtmany se tak od 15. století prvotně utvářela za účelem obrany. Kraje nebyly stálým zřízením, vždy se formovaly jen v dobách ohrožení. Území dnešního Bystřicka tak během 16. století dočasně spadalo do kraje Brněnsko s hlavním sídlem správy v Brně. Trvalé rozdělení historické země Morava pak nastalo až na počátku 17. století, kdy vznikly i kraj Jihlavský a Brněnský, kam náleželo také území regionu. (Hledíková, Janák, Dobeš 2007)

Až na počátku 18. století se stal posledním majitelem pernštejnského a zároveň bystřického panství šlechtický rod Mittrowských z Nemyšle, který i když nebyl nikterak bohatý sehrál během 18. a 19. století důležitou roli v politickém a kulturním životě jak v regionu, tak i na celé Moravě. A to i přes to, že ke konci 18. století došlo ke zmírnění vlivu vrchnosti a přecházelo se na městskou samosprávu. Svůj vliv neztratili ani v období první republiky, kdy již v důsledku správní reformy bylo používání šlechtického titulu protizákonným a z pana hraběte se stal pouhý velkostatkář. (Petrлік a kol. 1980)

Revoluční rok 1848 znamenal i změny v organizaci veřejné správy, které přinesly reformu státní správy v roce 1850 v podobě zavádění územní samosprávy. Byly stanoveny základní územní jednotky – politické okresy, u jejichž určování se zohledňovala jednotná hlediska, která stanovovala, aby se jednotky od sebe minimálně lišily rozlohou a počtem obyvatel. Jako vyšší správní jednotky byly zvoleny kraje a země Čechy, Morava a Slezsko, kdy Morava se skládala ze 2 krajů (Olomoucký kraj a Brněnský kraj) a 25 politických okresů. Území dnešního Bystřicka se přiřadilo k Brněnskému kraji a politickému okresu Nové Město na Moravě. V roce 1855, pak během politické reorganizace došlo na krátké období k dalším změnám v krajském uspořádání, kdy byl počet krajů zvýšen na 6 a okresů bylo nově 76. Nově vznikl Jihlavský kraj, kam spadal i region Bystřicka. Toto uspořádání bylo nakonec zrušeno a v roce 1868 byly zavedeny pouze země a politické okresy. (Hledíková, Janák, Dobeš 2007) Přírozeným střediskem regionu byla Bystřice, zvaná blíže Pernštejnu, která se mezi lety 1850–1949 stala centrem bystřického soudního okresu, ke kterému patřilo 79 obcí, v nichž žilo 21 146 obyvatel. Město se zároveň stalo střediskem řemesel pro celý region, kde nabylo na významu především soukenictví. Během první poloviny 19. století se tak město stalo jedním z předních producentů sukna až do konce 19. století, kdy soukenictví v okrese zažívalo krizi z důvodu modernizace a budování továren na sukno v průmyslových oblastech na území Čech (Petrлік a kol. 1980)

Poměrně významný zvrat zažilo Bystřicko na počátku 20. století, kdy byla do regionu zavedena železnice vedená z Tišnova do Německého (Havlíčkov) Brodu a zlepšilo se i silniční spojení mezi jednotlivými obcemi. I přesto, téměř až do poloviny 20. století, v regionu nebyl žádný významný podnik a obyvatelstvo se živilo především zemědělstvím a drobným podnikáním. Ani osamostatnění československého státu nepřineslo regionu významné změny v hospodářském rozvoji. I díky tomuto pokračoval úbytek obyvatel v regionu, který započal již na konci 19. století. Největší úbytek pak nastal brzy po druhé světové válce, kdy z Bystřicka odešlo spousta usedlíků za účelem dosídlení pohraničních Sudet po německých spoluobčanech. (Petrлік a kol. 1980) Z důvodu politické situace na počátku 20. století docházelo i k administrativním změnám. Prvoplánově byl navržen župní systém, který však uspěl pouze na Slovensku, ale u nás se zavedl původní systém zemí a politických okresů. Tento systém zemského a okresního

uspořádání byl zaveden i po skončení 2. světové války, během které byl přechodně vytvořen Protektorát Čechy a Morava, který byl podvolen protektorátní správě. (Hledíková, Janák, Dobeš 2007)

Další změna nastala pro region až v roce 1948, kdy započalo období budování socialistického státu pod vládou komunistické strany a po letech úpadku a stagnace v regionu nastal počátek nového rozvoje. Změna proběhla nejprve v oblasti správní, kdy v roce 1949 po přijetí nové ústavy byly zrušeny jako správní celky země a byly znovu zavedeny kraje, které často nerespektovaly historické hranice zemí. Dosavadní velké politické okresy nahradily menší územní celky a vznikl národní výbor, který byl nadřazen obcím, okresům a krajům. (Hledíková, Janák, Dobeš 2007) Území regionu tak spadalo pod správu okresního národního výboru Bystřice nad Pernštejnem, který fungoval mezi lety 1949 až 1960 a k jeho obvodu náleželo 93 obcí o počtu obyvatel 23 561. Tento údaj se však často měnil díky slučování nebo rozdělování jednotlivých osad během let správy okresním národním výborem, který spravoval místní národní výbory a podílel se na jejich správě. Okresní národní výbor pak spadl do vyšší správní jednotky Brněnský kraj. (Petrлік a kol. 1980)

Později v polovině 50. let 20. století se významným aktérem v rozvoji celé oblasti, díky zahájení geologických průzkumů, stalo naleziště uranové rudy v obci Dolní Rožínka, od jejíž těžby se během několika desetiletí odvíjel vývoj především správního centra Bystřice nad Pernštejnem a k němu přilehlých okolních obcí. Během padesátých let zároveň na řece Svatce započala výstavba vodní nádrže Vír, která slouží jako zásobárna pitné vody nejen pro region Bystřicka, ale pro široké okolí, a především pro město Brno. (Petrлік a kol. 1980)

Po několika letech, kdy bylo zavedeno krajské uspořádání, především pro upevnění politické moci komunistické strany, došlo v roce 1960 ke správní reformě, kdy se ONV Bystřice nad Pernštejnem na roky 1960–1990, stal součástí okresu Žďár nad Sázavou, spadajícího pod Jihomoravský kraj. Po roce 1989, kdy nastal politický zvrat a upadla moc komunistické strany, došlo v roce 1990 ke zrušení instituce národního výboru a krajských zřízení a byly ponechána pouze samotná okresní zřízení. Toto uspořádání, kdy Bystřicko náleželo k okresu Žďár nad Sázavou, bylo praktikováno až do roku 2003, kdy proběhla další správní reforma. (Hledíková, Janák, Dobeš 2007)

Z hlediska rozvoje ekonomické aktivity bylo od devadesátých let minulého století pro tento region příznačné, že zde zanikaly staré tradiční průmyslové podniky. Postupně docházelo k nejmarkantnějším změnám, což byl především útlum a postupný zánik těžby uranové rudy. Největším pomyslným „strašákem“ se tak stala problematika přilákání nových investorů do území. Tím docházelo k dalším problémům v regionu, kdy vzhledem k vysoké nezaměstnanosti docházelo k záporné bilanci migrace a odlivu kvalifikovaného obyvatelstva za prací. V posledních

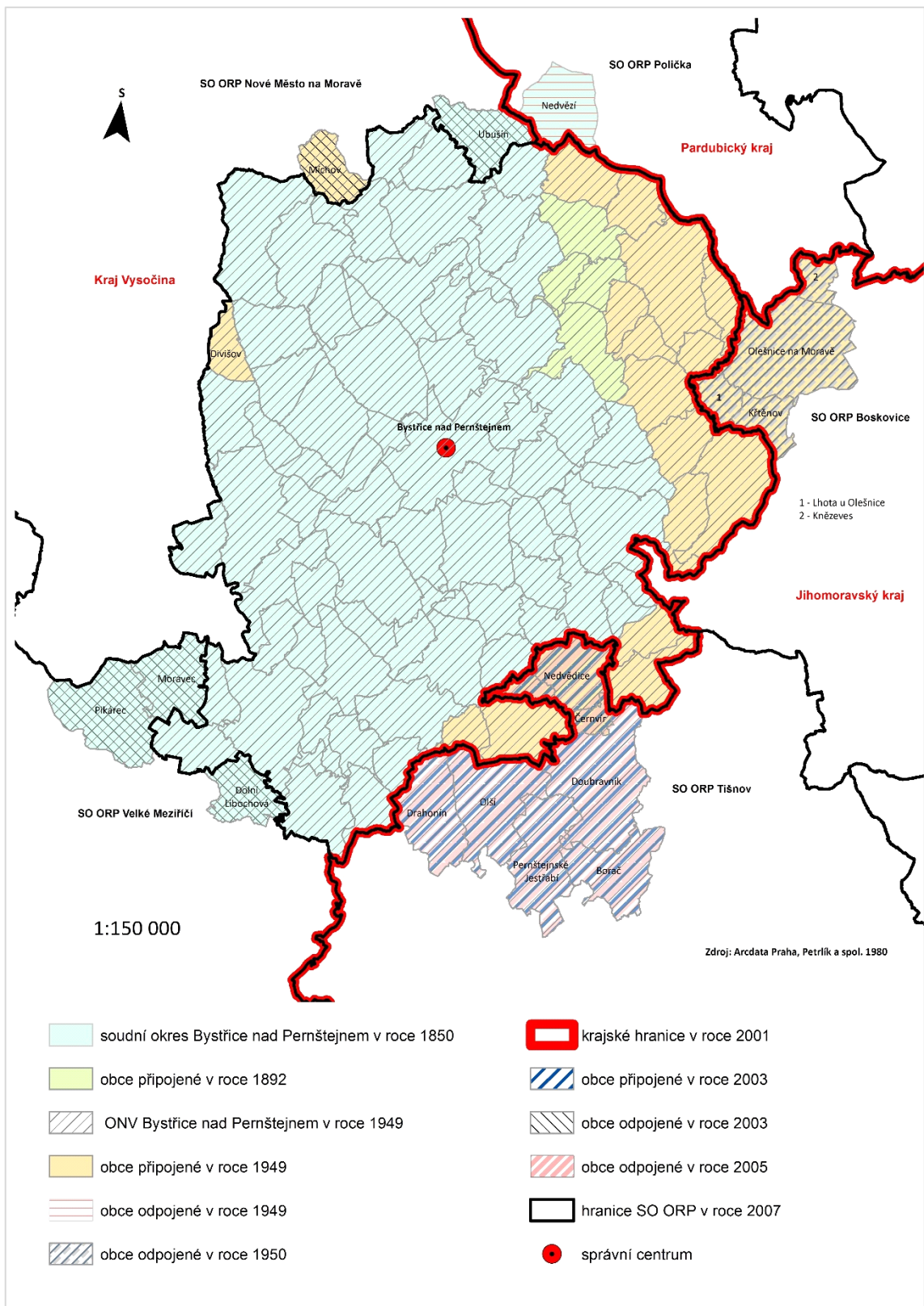
několika letech ovšem dochází ke změnám vedoucím k zamezení úbytku obyvatelstva z důvodu nezaměstnanosti. Město Bystřice nad Pernštejnem přilákalo do regionu nové investory, kteří by měli zajistit nová pracovní místa pro obyvatele dříve zaměstnané v uranových dolech. Mírný nárůst ekonomické činnosti v regionu tak můžeme považovat za rozvojovou aktivitu, která je pro region přínosným faktorem. (Strategie Mikroregionu Bystřicko 2016)

Se začátkem nového století probíhalo i mnoho administrativních změn, které se také dotkly zájmového území. Máme na mysli především správní reformu, která na základě Zákona č.129/2000 Sb. o krajích zrušila okresní správy a nahradila je krajskou správou, která vytvořila 13 nových krajů a hlavní město Prahu. Pro region Bystřicka nastala významná změna, když byl přiřazen ke zcela novému Kraji Vysočina. Toto nové krajské zřízení bylo odlišné od původního krajského zřízení mezi lety 1960–1990, kdy Bystřicko bylo součástí okresu Žďár nad Sázavou v Jihomoravském kraji, a naopak se velmi podobalo zřízení v letech 1855–1868 (Hledíková, Janák, Dobeš 2007)

Již zmíněná reforma z roku 2003 pak na základě Zákona č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, stanovila nižší správní jednotky správních obvodů obcí s rozšířenou působností (205) a obcí s pověřeným obecním úřadem (388), které převzaly pravomoci okresních úřadů a jsou zařazeny do vyšších jednotek krajů na území České republiky. Vzniklé správní obvody byly vymezeny na základě velikostního kritéria podle počtu obyvatel a dosažitelnosti správního centra pro obce. (Hledíková, Janák, Dobeš 2007) Dnešní SO ORP Bystřice nad Pernštejnem tak zahrnuje k 31. 12. 2017 39 spádových obcí s počtem obyvatel 19 810 (ČSÚ 2019). Poslední významná změna v administrativním vývoji regionu nastala v roce 2005, kdy došlo ke změně hranic SO ORP a několik obcí se připojilo k Tišnovsku v Jihomoravské kraji, především z důvodu jejich spádovosti k Tišnovu a Brnu. (Hledíková, Janák, Dobeš 2007)

Zhodnotíme-li dosavadní vývoj po stránce administrativní, tak je více než patrné, že oblast současného Mikroregionu Bystřicko po většinu svého správního vývoje spadala do Jihomoravského, dříve Brněnského, kraje. Skutečnost, že nyní náleží ke Kraji Vysočina, je tedy velmi nevyvážená. Důvodem může být například nepřilnavost celého regionu ke krajskému městu Jihlava, které je z tohoto koutu Vysočiny těžko dosažitelné a obyvatelstvo spádově stále tíhne spíše k Brnu, které je odsud dostupnější i z hlediska dopravy. Pokud bychom se chtěli vrátit do historie, tak zemská historická hranice je vedena nedaleko za městem Žďár nad Sázavou. Je tedy velmi zřetelné, že celá oblast je moravská a spádovost ke Kraji Vysočina není založena na historických vazbách, nýbrž na potřebě vytvořit nový administrativní celek o lichotivém počtu obyvatel.

Pro snadnější orientaci v různých administrativních vymezeních během let by měl posloužit přiložený obrázek (Obr. 5), který zobrazuje současnou hranici SO ORP Bystřice nad Pernštejnem a probíhající změny, s ní spojené. Ty jsou v rámci kapitoly poměrně zřetelně objasněny příčinami, které vedly právě k těmto změnám. Nejčastěji se tak stalo z důvodu změny správního uspořádání nebo procesem, při kterém se obce přiřadily ke svým spádovým centrům. Nejvýznamnější zásah lze v mapě pozorovat po roce 2001, kdy byly určeny krajské hranice nově vzniklého Kraje Vysočina, které velmi zřetelně oddělily obce Svratecké hornatiny od obcí nacházejících se na úpatí Českomoravské vrchoviny.

Obr. 5: Administrativní vývoj regionu Bystřicka v letech 1850–2007

Zdroj: ArcMap 10.1 (vlastní zpracování)

5.4 Symboly charakterizující region

Jak již bylo zmíněno, součástí kvalifikační práce je výzkum založený na dotazníkovém šetření. V něm jsou respondenty zodpovádány otázky, vztahující se mimo jiné k regionálním symbolům podílejícím se na utváření identity regionu. Symbol se v tomto případě jeví jako něco, co region prezentuje a je ukotveno v paměti respondentů při zmínce o regionu. K účelu práce budou využity symboly prostorové, ke kterým M. Šifta (2014) přiřazuje například hory, památné stromy a architektonické dominanty. Jelikož v rámci dotazníkového šetření byla zahrnuta i otázka na významné symboly regionu, je na místě abychom charakterizovali alespoň ty, které jsou brány jako nejvýznamnější.

- STÁTŇÍ HRAD PERNŠTEJN

Neodmyslitelným symbolem diskutovaného regionu je již několikrát zmiňovaný Státní hrad Pernštejn (Příloha č. 2), který v současnosti není součástí administrativně vymezeného mikroregionu, avšak má významný podíl na obrazu regionu a v minulosti byl jeho nedílnou součástí. S touto dominantou v kraji spojuje region nejenom fakt, že se její jméno vyskytuje v několika názvech obcí spadajících do mikroregionu, ale i poměrně častá identifikace obyvatel regionu s touto architektonickou památkou. Právě s tímto kulturním prvkem se mnoho lidí ztotožňuje jako se symbolem svého rodného kraje. Hrad Pernštejn se nemalou měrou podílí na atraktivitě tohoto regionu na celostátní úrovni, a proto je směřodatné ho zde uvádět i z toho důvodu, že aktéři regionálního rozvoje tento významný symbol reprodukuji jako jeden z prvků podporujících regionální rozvoj.

Jak již bylo uvedeno v dřívější kapitole, k okolí hradu patřilo po staletí rozsáhlé panství, které se rozkládalo právě v oblasti regionu Bystřicka. Díky tomu je celý mikroregion s hradem úzce provázán jak v historickém kontextu, tak i v současnosti, protože přítomnost hradu zajišťuje jeho širokému okolí možnosti pro realizaci aktivit spojených s cestovním ruchem, jež se v posledních letech stává významnou činností podporující rozvoj regionu. Jedná se o mimořádně zachovalý středověký hrad založený v polovině 13. století, kdy sehrával důležitou roli v politickém dění své doby. (Pernštejn 2019) Původně gotický hrad byl až do 16. století mnohokrát přestavován a rozšiřován až do své dnešní podoby s pozdně gotickou až renesanční strukturou. Během té doby vystřídal několik majitelů – od Pernštejnů až po poslední rod Mittrowských. Z jejich držení pak po druhé světové válce přešel hrad do rukou státu a v roce 1996 se stal národní kulturní památkou pod správou Národního památkového ústavu, který jej zpřístupňuje veřejnosti. (NPÚ 2019)

- URANOVÉ DOLY DOLNÍ ROŽÍNKA

Přestože se nejedná o kulturní ani přírodní památku, dost výrazný podíl na celkovém image tohoto regionu po několik desítek let tvořila a dodnes tvoří hlubinná těžba uranové rudy v okolí obce Dolní Rožínka. Jednalo se o podstatný zásah do rozvoje celé oblasti. Od těžby se po celou dobu odvíjel nejen rozvoj ekonomický, ale i společenský. Samotná těžba ložiska uranové rudy byla započata roku 1957 a během několika desítek let zde bylo vytěženo 20 220 tisíc tun rudy v dobývacím prostoru o rozloze 8,76 km². V době, kdy byl podnik na vrcholu těžby, zaměstnával téměř pět tisíc zaměstnanců. Události po roce 1989, kdy docházelo k transformaci ekonomiky, zapříčinily postupný útlum těžby a ke konci roku 2016 byla důlní činnost po šedesáti letech na posledním uranovém ložisku v České republice, ukončena. Do dnešního dne, zde zůstává v činnosti Odštěpný závod GEAM s několika zaměstnanci, jež provádí sanační práce a zahlazují následky dobývání uranové rudy. Jsou uskutečňovány likvidační činnosti pozůstatků těžby a následná revitalizace poškozené krajiny. V bývalých dobývacích prostorech dolu Rožná v současnosti probíhá výzkum hornin pro SÚRAO, které si tuto lokalitu vybralo jako jednu z možných pro hlubinné úložiště jaderného odpadu v České republice. (Diamo 2019)

- VODNÍ NÁDRŽ VÍR

Jednou z dalších výrazných dominant v krajině je údolní nádrž Vír. V minulosti byla vybudována v nejužším místě hluboce zařezaného údolí řeky Svatky, která celou oblastí protéká. Mohutná hráz vystavěna v letech 1947–1957, která je pevně ukotvena ve skalních stěnách, je vysoká více než sedmdesát metrů. Jezero, které po vybudování přehrady vzniklo, má zhruba 224 ha a z důvodu výstavby přehrady jím byly zatopeny obec Chudobín a část obce Korouhvice. Původní vybudování hráze mělo za účel regulovat průtok na řece Svatce, k němu se během výstavby připojila nutnost vytvoření zásobníku pitné vody. Tou je dnes zásobováno široké okolí, ke kterému patří i region Bystřicka a především město Brno. (Obec Vír 2019)

- ZŘÍČENINA HRADU ZUBŠTEJN

Nedaleko správního střediska města Bystřice nad Pernštejnem se nad údolím Svatky nachází v nadmořské výšce 682 metrů zřícenina hradu Zubštejn, kterou lze za dobré viditelnosti vidět ze širokého okolí a stává se tak velmi nápadnou v celé krajině. Díky dochovanému masivnímu celku ze 13. století je jednou z nejvýznamnějších památek dokazující vliv středověké kolonizace v této krajině. Původní název hradu se uvádí jako Kámen nebo Zubří kámen, což se

pojí s pověstmi, které vysvětlují původ znaku Pernštejnů. V době své největší slávy sloužil hrad jako strážní sídlo nad hlubokým údolím řeky Svratky. (Bystřice nad Pernštejnem 2019)

- KOSTEL SV. MICHAELA VE VÍTOCHOVĚ

Tento kamenný kostelík se nachází na kopci v nadmořské výšce 626 metrů u obce Vítochov. Jedná se o jednu z nejstarších památek na Bystřicku, ke které se váže spousta pověstí. Kostel byl vystavěn v románsko-gotickému slohu někdy v první polovině 13. století a je zasvěcen sv. Michaelu Archandělu. Každoročně se zde koná pro okolí věhlasná pouť na počest sv. Cyrila a Metoděje, který podle jedné z pověstí měl osobně kostelík vysvětit. (Bystřice nad Pernštejnem 2019)

- CENTRUM EDEN

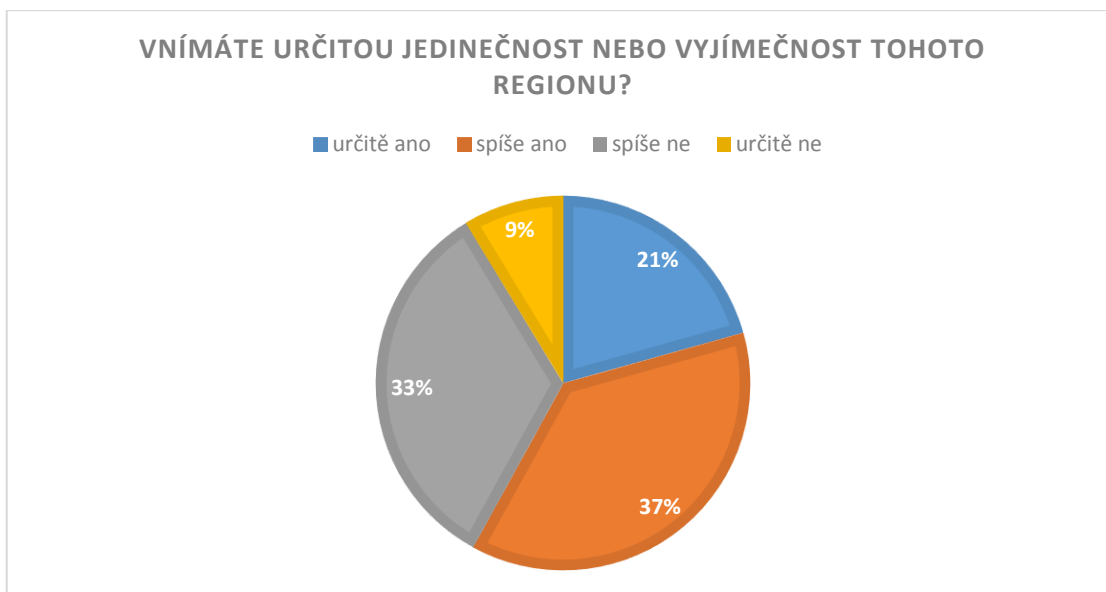
Jedním ze současných symbolů regionu se stalo centrum Eden. To bylo vybudováno v prostorech bývalého statku rodu Mittrowských ve městě Bystřice nad Pernštejnem, který několik desítek let sloužil jako školní statek pro místní zemědělskou školu. Centrum se vyznačuje interaktivním přístupem v edukaci obyvatelstva. Lze se zde seznámit se způsobem života našich předků, a to v prostorech uměle vybudované Horácké vesničky. Nebo naopak život tehdejšího panstva si lze prohlédnout v prostorách panského sídla. V nových prostorech pak centrum seznamuje s ekologickými možnostmi domovů. (Bystřice nad Pernštejnem 2019)

6. VÝSLEDKY ANALÝZY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Nadcházející kapitola detailně zkoumá dosažené výsledky získané analýzou dat z dotazníkového šetření, prostřednictvím kterých se pokusíme zhodnotit míru identifikace mladých lidí s územím, ve kterém žijí. Následná interpretace získaných poznatků je jedním z hlavních přínosů předkládané práce. Je však podstatné zmínit, že nebylo k analýze plně využito všech zodpovězených otázek. Důvodem k takovému počínu je vypovídací schopnost některých zodpovězených otázek anebo nedostatečné množství odpovědí na některé otázky. Řešíme zde především regionální identitu, konkrétně míru vnímání jedinečnosti regionu mladými lidmi a jejich vazby na diskutovaný region. V dalším kroku rozebereme regionální symboly, včetně samotného názvu mikroregionu a zhodnotíme silné a slabé stránky regionu. Nakonec se pokusíme zjistit migrační potenciál mladé generace, který je důležitým aspektem při utváření regionální identity. Zmíněné okruhy uvedeme v jednotlivých oddílech, které se vzájemně doplňují. Kapitola z části také přispívá ke snadnějšímu chápání výsledných mentálních map, jenž následují v další kapitole.

6.1 Míra sounáležitosti obyvatel s regionem

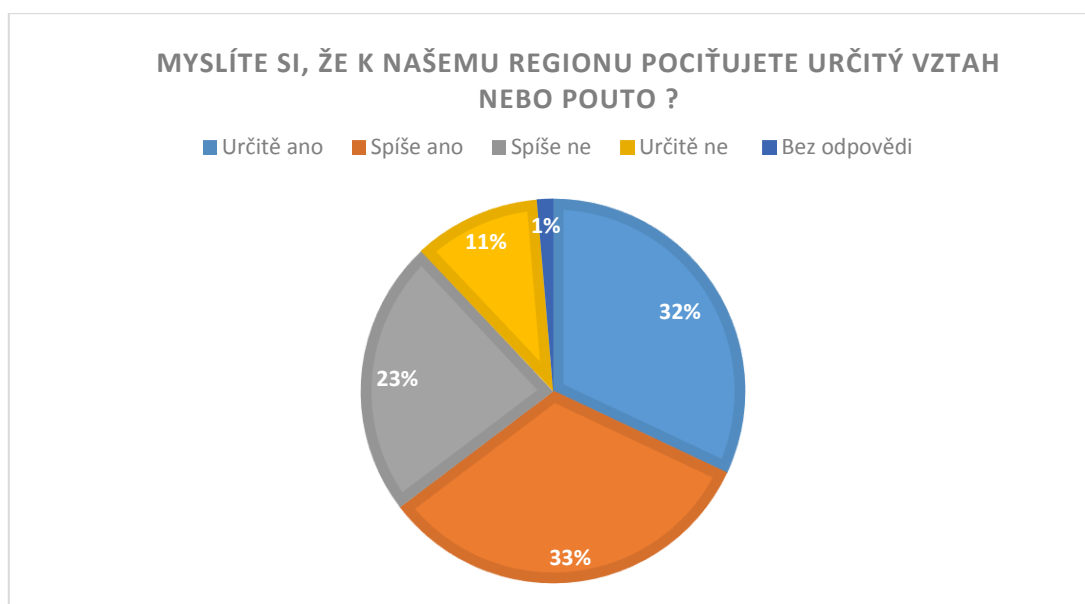
To, jak osoby mladší věkové kategorie vnímají unikátnost regionu, ve kterém žijí a se kterým se obvykle i identifikují, je důležitým aspektem pro formování regionální identity, která je utvářena společností. Pokud nedochází k formování regionální identity, může zaniknout i samotný region v povědomí lidí. Právě existence vazeb mladých lidí k regionu je zapotřebí v budoucím regionálním rozvoji a utváření image samotného regionu. Z následujících výstupů budeme zjišťovat míru regionální identity mladších osob a jejich postoj k samotnému regionu. Základním předpokladem je, že respondenti zkoumané věkové kategorie budou mít vysokou míru identifikace s územím, protože je vysoká pravděpodobnost, že velká část z nich se během svého života prozatím nestihla ztotožnit s jiným místem či regionem. Nejspíš tak bude místo jejich současného pobytu i místem jejich narození a s ohledem na doposud získané zkušenosti budou region vnímat jako jedinečný; v opačném případě možná pak jako místo dočasného pobytu s výhledem na budoucí migraci z regionu.

Obr. 6: Podíl odpovědí na otázku vnímání jedinečnosti Mikroregionu Bystřicko obyvateli ve věku 15–19 let.

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Na obrázku (Obr. 6) můžeme vidět, že na otázku položenou respondentům: „Zda vnímají určitou jedinečnost či výjimečnost sledovaného regionu?“, bylo ve velké míře odpovídáno kladně. Na výběr měli respondenti z předem daných možností, což jim výrazně ulehčilo jejich rozhodování. Z grafu vyplývá, že více jak 50 % respondentů si myslí, že region, ve kterém žijí, je něčím jedinečný. Tento kladný postoj mladých lidí k regionu se projevu i na úrovni jejich vnímání okolního prostředí (Obr. 14). Naopak zhruba 9 % dotázaných vyjadřuje jednoznačné stanovisko prostřednictvím odpovědi „určitě ne“, čímž důrazně projevuje svoje antipatie k regionu a nepřiklání se ani k shovívavějšímu názoru, že region spíše není výjimečný, tak jako v případě zbylé asi třetiny respondentů, kteří s regionem sympatizují aspoň náznakem. Tento negativní postoj s největší pravděpodobností mají lidé, kteří se s regionem dostatečně neztotožňují z toho důvodu, že jim neposkytuje náležité podmínky podle jejich požadavků. Právě díky pocitu některých dospívajících jedinců, že region je „zaostalý“ a neumožňuje jim kvalitní zázemí v jejich osobním rozvoji, dochází k jejich odmítavému postoji. Mezi běžné nedostatky, které regionu ubírají na jeho jedinečnosti, se podle mladých lidí řadí například nedostupnost kvalitních služeb (restaurace, obchody apod.) a nepřítomnost kulturních institucí (kino, divadlo, hudební kluby apod.)

Obr. 7: Podíl odpovědí na otázku vztahu k Mikroregionu Bystřicko obyvateli ve věku 15–19 let.

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

S tím, zda je pro mladé lidi region něčím výjimečný, je úzce provázána i sociální vazba ke studovanému území. Tu můžeme zjišťovat z odpovědí na otázku, která byla položena následovně: „*Myslíte si, že k regionu pociťujete určitý vztah nebo pouto?*“ Respondenti odpovídali prostřednictvím předem daných odpovědí a v případě svého kladného vztahu k regionu měli možnost jej odůvodnit vlastními slovy v doplňující otázce. V té bylo zjišťováno, jaké důvody vytváří jejich pozitivní pouto k regionu. Z uzavřených odpovědí vyplývá (Obr. 7), že dohromady téměř 65 % dotázaných pociťuje sounáležitost s Mikroregionem Bystřicko. Naopak v případě asi 11 % lidí jsou jakékoliv pouto či vztah k regionu striktně odmítány a neprobíhá zde žádná identifikace s územím. Respondenti, kteří vnímají svůj spíše kladný postoj k regionu, nejčastěji uváděli jako důvod to, že se jedná o jejich rodný kraj, tedy místo, kde žijí od narození, mají zde svoji blízkou rodinu, přátele, a především dané území považují za svůj domov. Někteří také zmiňují, že mají místo svého pobytu rádi anebo že jsou zde zvyklí žít. Jedna respondentka k zmiňované otázce uvedla následující: „*Je to místo, kde jsem se narodila, je pro můj život důležité a ke všemu, co znám od mala, mám nějaký vztah*“ (žena, 17 let, Zvole) V dalších případech pak dotázaní zmiňovali například okolní přírodu a s ní spojené klidné prostředí pro život, čímž se tento region vyznačuje vzhledem k tomu, že se jedná o periferní region na hranici dvou krajů. Dalo by se říci, že lidé si během identifikace s regionem nebudují pouze vztah k danému území, ale i k osobám v něm žijícím a díky tomu je posilován jejich kladný vztah k regionu. Naopak v případě osob odmítajících kladný vztah k regionu je možná jejich identifikace s jiným regionem,

ke kterému si vytvořili vztah, což by mohlo být případem osob přistěhovaných do regionu odjinud.

Tab. 3: Vztah mezi jedinečností regionu a úrovní sounáležitosti s regionem v Mikroregionu Bystřicko obyvateli ve věku 15–19 let.

Jedinečnost regionu	Vztah k regionu [%]				
	bez odpovědi	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
určitě ano	2,08	47,92	33,33	16,67	0,00
spíše ano	0,00	12,50	54,17	29,17	6,25
spíše ne	2,08	2,08	22,92	43,75	2,08
určitě ne	4,17	0,00	4,17	10,42	14,58
bez odpovědi	0,00	0,00	0,00	2,08	2,08

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Souhrnná tabulka vykazující vzájemný vztah mezi dvěma zjišťovanými jevy (Tab. 3), představuje míru shody mezi odpověďmi jednotlivých respondentů na předchozí dvě diskutované otázky. Jednoznačnou převahu můžeme pozorovat v případě, kdy mladí lidé vnímají určitou unikátnost Mikroregionu Bystřicko a zároveň pociťují nějaké pouto k regionu, se kterým se identifikují. Na druhou stranu v případě, kdy se jedinci spíše neztotožňují s územím, tak ani nevnímají jeho jedinečnost oproti ostatním regionům. I když by se zdálo, že skupina dotázaných se rozděluje na protipóly kladného a záporného postoje k regionu, při bližším prozkoumání převyšuje jednoznačně souhlasný postoj k regionu jako k výjimečnému pro danou skupinu osob. Tato jedinečnost byla již vysvětlena výše, v souvislosti se vztahem k regionu jako k rodnému kraji pro převážnou většinu dotazovaných.

Tab. 4: Vztah mezi délkou pobytu v obci a vnímáním jedinečnosti Mikroregionu Bystřicko podle obyvatel ve věku 15–19 let.

Délka pobytu v obci	Jedinečnost regionu [%]			
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
od narození	23,85	39,45	29,36	7,34
většinu života	10,34	34,48	37,93	17,24
kratší část života	12,50	25,00	62,50	0,00
pouze krátce	25,00	25,00	50,00	0,00

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Srovnáme-li vzájemný vztah mezi délkou pobytu respondentů v obcích mikroregionu a vnímanou jedinečností daného území (Tab. 4), můžeme pozorovat, že pozitivní postoj k regionu zauímají především mladí lidé, kteří v regionu žijí od narození a které bychom mohli nazývat regionálními rodáky. Jedná se o takové osoby, které trvale bydlí v místě, kde se narodily a zpravidla se předpokládá jejich pozitivní vztah k místu jejich narození, kdy nejvíce kladný vztah k rodnému místu mají ti, kteří ho nikdy neopustili a nepoznali život nikde jinde. (Heřmanová, Chromý a kol. 2009) Na druhu stranu až jedna pětina rodáků vnímá region jako běžný a spíše nevýjimečný. A pouze několik málo místních rodáků si myslí, že region určitě není jedinečný a zamítá jakákoliv jeho pozitiva.

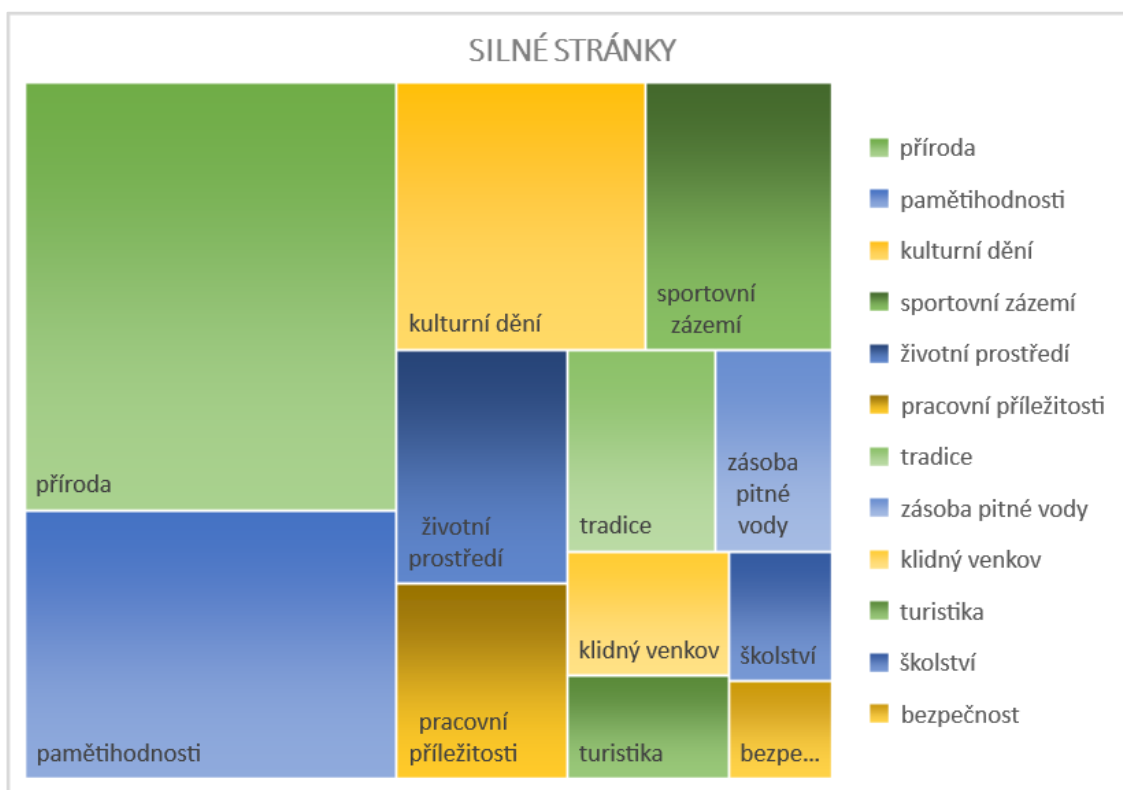
U lidí, kteří se do regionu přistěhovali již před nějakou dobou a žijí zde po většinu života, jsou viditelné náznaky odmítavého postoje k unikátnosti regionu. Spíše tíhnou k tomu, že region pro ně neznamena nic jedinečného či výjimečného. A lidí žijící ve sledovaném území teprve krátký čas, dokonce spíše nevnímají jedinečné charakteristiky regionu. Jsou tak naprostým opakem k regionálním rodákům, kteří se převážně s regionem ztotožňují.

Avšak vzhledem k tomu, že se jedná o velmi malé procento z celkového počtu respondentů, nepřikládáme tomuto vyjádření dostatečnou vypovídající hodnotu. Uvedená tabulka (Tab. 4) nám tak opět potvrzuje vzniklou domněnku, že mladí lidé žijící v regionu od narození ho vnímají většinou jako unikátní, protože jsou ovlivňováni prostředím, ve kterém žijí a které důvěrně znají od útlého věku a považují ho za místo, se kterým se identifikují, mají k němu vztah a je pro ně jedinečným, jelikož doposud nemají zkušenost s jiným místem či regionem.

6.1.1 Silné a slabé stránky Mikroregionu Bystřicko podle respondentů

Určitou jedinečnost může region nabývat i z pohledu jeho slabých a silných stránek. Ty byly zjišťovány v rámci jedné z otázek, která byla otevřeného typu s možností více odpovědí. Vzhledem k tomu, že získané odpovědi měly široké rozpětí variant, bylo k analýze této otázky přistoupeno specifickým způsobem. Ze souboru odpovědí jsme se pokusili vybrat ty, jenž se objevovaly nejčastěji, a prezentovat je formou uvedených grafů (Obr. 8 a Obr. 9). Důvodem tohoto rozložení dat byla především skutečnost, že na danou otázku odpovědělo několik respondentů, kteří uváděli i více odpovědí a ve zbylých případech tato otázka naopak nebyla zodpovězena vůbec. Jedná se tak o názor jen několika jednotlivců. I přesto, že je výpovědní hodnota grafu založena na odpovědích pouze od zhruba čtvrtiny respondentů z celkového počtu stopadesáti dotazovaných (38 %), lze zjistit silné a slabé stránky Mikroregionu Bystřicko podle

mínění osob mladší věkové kategorie, jejichž náhled na věc, je ve velké míře ovlivněn jejich dosavadními zkušenostmi.

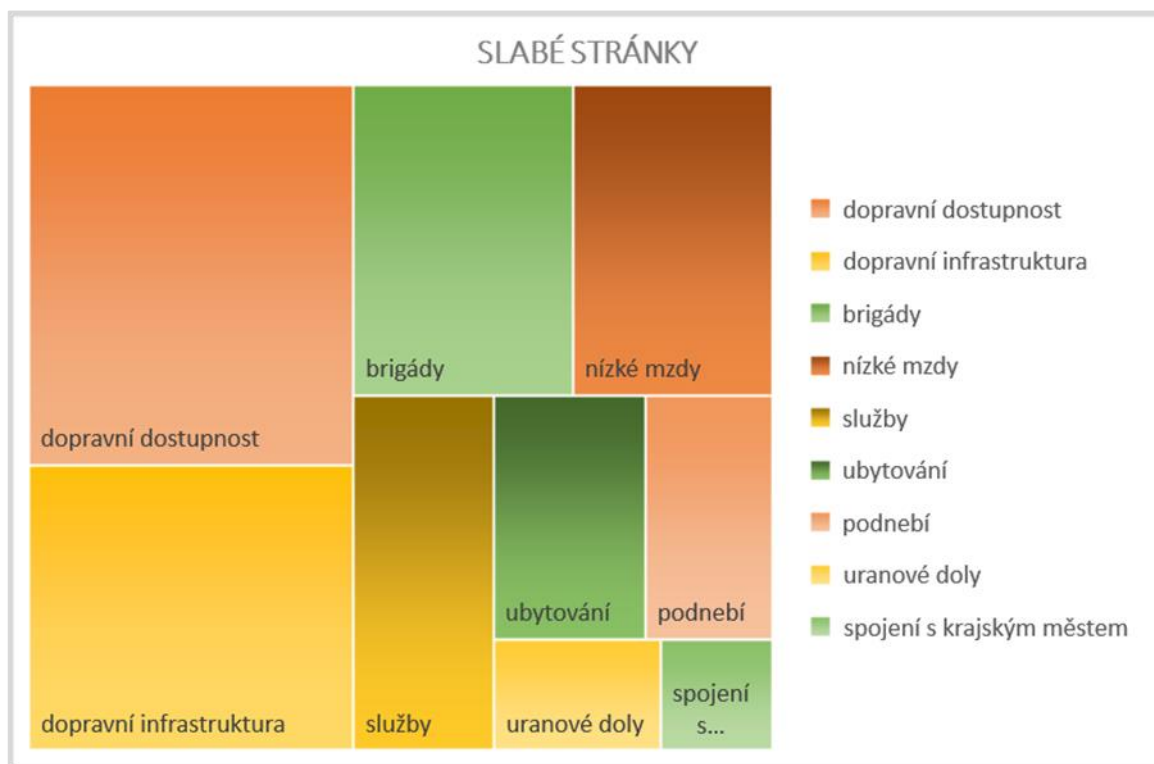

Obr. 8: Silné stránky Mikroregionu Bystřicko podle respondentů ve věku 15–19 let.

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Z předešlého grafu (Obr. 8) je zřejmé, že nejsilnějšími stránkami Mikroregionu Bystřicko jsou podle četnosti odpovědí zdejší příroda a nespočet kulturních památek, které se zde nacházejí. Mezi dalšími nejčastějšími silnými stránkami regionu se objevilo i kulturní dění v různých obměnách. Například i dodržování tradic, které v rámci grafu získalo svoji zvláštní kategorii vzhledem k tomu, že je budeme dále posuzovat. Pak třeba také pořádní festivalů, nespočet možností kulturního vyžití apod. To ovšem pouze v rámci možností daného regionu. Dalším v pořadí bylo zmiňováno sportovní vyžití, které je v regionu ve vysoké míře podporováno právě dostatečným sportovním zázemím, jež zde uvádíme. Společně s kulturním vyžitím je podle odpovědí sport pro mladé lidi jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících jejich názor na region. Největší koncentrace sportovních aktivit je umístěna v centru regionu, ve městě Bystřice nad Pernštejnem, ale i v menších okolních sídlech je sport jednou z nejvíce podporovaných aktivit. Mezi ostatními silnými stránkami se pak objevovaly odpovědi vztahující se k čistému životnímu prostředí, vlastní zásobě pitné vody, dosažitelným pracovním příležitostem, klidnému

venkovskému prostředí s malebnými vesnicemi, podpoře turistických aktivit v regionu, bezpečnému prostředí z pohledu kriminality apod.

Obr. 9: Slabé stránky Mikroregionu Bystřicko podle respondentů ve věku 15–19 let.

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

V opačném případě, kdy se respondenti vyjadřovali ke slabým stránkám (Obr. 9), nebylo dosaženo tolika možností, protože se ve většině případů ve svých názorech shodovali. Jednoznačně nejslabší stránkou regionu je podle mladých lidí dopravní dostupnost jednotlivých obcí, což si můžeme úzce spojit s každodenním cestováním veřejnou dopravnou za studiem do centra mikroregionu. V druhé řadě pak byla nejčastěji zmiňována špatná dopravní infrastruktura, tedy stav komunikací apod. Část odpovídajících pak zmiňovala nedostupnost dočasných pracovních míst, tzv. brigád, a to především v letních měsících, čehož nejčastěji využívají právě studenti. Respondenti, kteří se po ukončení střední školy budou s vysokou pravděpodobností snažit uplatnit na trhu práce, pak zmiňovali nízké mzdy a málo pracovních míst v jejich oboru, což vede k migraci za prací do jiného regionu. Dále byla často zmiňována nedostatečně rozvinutá oblast služeb, obchodních řetězců apod. V některých případech pak dotázaní uváděli jako slabou stránku regionu nedostatečnou kapacitu ubytovacích zařízení, chladné podnebí a přítomnost uranových dolů. Ty sice již ukončily provoz, do budoucna se zde však uvažuje o uložení jaderného odpadu, což by mělo negativní dopad na region a navíc místní

klima je zčásti ovlivněno přítomností škodlivého radonu ve vzduchu. Zajímavostí je, že v případě slabých stránek regionu, byla uváděna i špatná dopravní dostupnost krajského města Jihlava. Přestože obyvatelé regionu tíhnou většinou spíše k městu Brnu v Jihomoravském kraji, které je pro ně dostupnějším, administrativně region spadá ke Kraji Vysočina, což s sebou nese potíže v každodenním životě, kdy se některé instituce nacházejí pouze v krajském městě. To je od regionu dvakrát tak vzdálené než již zmiňované Brno. V případě naší zájmové skupiny nebyl takovýto poznatek očekáván vzhledem k tomu, že mladí lidé nejspíš doposud nezískali mnoho zkušeností s dosažitelností některých institucí veřejné správy. Jedná se však o jeden z nejzávažnějších nedostatků regionu spojených se zavedením krajské správy podle poslední reformy v roce 2001.

6.2 Regionální symboly

6.2.1 Prostorové symboly regionu

Při posuzování symbolického tvaru regionu je zapotřebí zhodnotit i stávající regionální symboly, které jsou pro jeho formování neopomenutelné, neboť se výrazně podílejí na celkovém image regionu. Ty mohou nabývat mnoha podob od samotného názvu regionu, až po nejrůznější dominanty v podobě architektonických památek či přírodního dědictví. K regionálním symbolům se však řadí i různorodé lidské činnosti, příslušnost k etnografické oblasti nebo geografická poloha regionu a v neposlední řadě také historické souvislosti s příslušností k regionu. Jedná se v podstatě o veškeré prvky, jež nabývají významu pro danou společnost, která si vytváří vlastní územní identitu. (Šifra, Chromý 2014) Abychom mohli zhodnotit míru regionální identity obyvatel s prostředím, ve kterém žijí, zjišťovali jsme u respondentů, jaké prvky podle jejich mínění symbolizují jejich region. Otázka byla položena otevřenou formou s pokynem k seřazení jednotlivých symbolů regionu podle významnosti, na základě vlastní uvážení respondentů. Otázka byla navíc doplněna o možnost zaznačit jimi uvedené symboly do mapové přílohy. Se zmíněnou možností však téměř nikdo nepracoval, proto se na ni nebudeme dále zaměřovat. Přistoupíme k výčtu prvků, které jsou považovány za symboly regionu. Ze získaných výsledků byly zanalyzovány pouze ty prvky, jejichž počet byl v souboru nejčetnější. Takové, které byly uváděny v datovém souboru pouze jednou nebo méně často, jsme seskupili do kategorie „ostatní“, kterou budeme probírat jako jeden celek. V případech, kdy na danou otázku nebylo odpovězeno, jsme určili nulovou hodnotu. Tabulka (Tab. 4) uvedená níže je tedy vztažena k celkovému počtu respondentů. Jednotlivé odpovědi jsou dány do pořadí podle významnosti v myslích respondentů.

Tab. 5: Prvky symbolizující Mikroregion Bystřicko podle obyvatel ve věku 15–19 let.

Symbol regionu	Významnost symbolu					
	1.pořadí	%	2.pořadí	%	3.pořadí	%
Pernštejn	43	28,67	31	20,67	17	11,33
Vírská přehrada	21	14,00	16	10,67	8	5,33
Zubštejn	17	11,33	23	15,33	5	3,33
Uran	11	7,33	9	6,00	3	2,00
Santiniho kostel	7	4,67	5	3,33	9	6,00
Vítochovský kostelík	5	3,33	0	0,00	7	4,67
Bystřický kostel	4	2,67	5	3,33	8	5,33
Šikland	5	3,33	0	0,00	9	6,00
Eden	3	2,00	5	3,33	10	6,67
Socha Zubra	4	2,67	13	8,67	2	1,33
Ostatní	7	4,67	9	6,00	11	7,33
Bez odpovědi	23	15,33	34	22,67	61	40,67
Celkem	150	100,00	150	100,00	150	100,00

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Z tabulky (Tab. 5) je naprosto jednoznačné, že dominantním symbolem pro region je podle mladých lidí Státní hrad Pernštejn (5.4 *Symbole charakterizující region*). Z celkového počtu získaných odpovědí byl tento prvek, symbolizující region, uváděn v téměř 29 % odpovědí na prvním místě, což značí jeho nejvýznamnější roli při formování regionální identity obyvateli sledovaného území. V případě, že respondenti uváděli na prvním místě jiný prvek, získal si Pernštejn svoje přední místo i na druhé pozici, a to s 21 % z celkového počtu respondentů. Celkově tuto architektonickou památku uvedlo v jednotlivých pořadích až 61 % dotazovaných. Takto velký podíl staví hrad do role hlavního symbolu regionu, z pohledu lidí mladší věkové kategorie.

Další pomyslné „stupně vítězů“ obsadily bezkonkurenčně Vírská přehrada jako zásobník pitné vody a zřícenina hradu Zubštejn nedaleko města Bystřice nad Pernštejnem, viditelná ze širokého okolí. Další prvky zastoupené v grafu již získaly mizivé procento, můžeme je však stále vnímat jako regionální symboly, z nichž některé jsme uváděli již v rámci kapitoly o symbolech charakterizujících region. Až na výjimky, jako je kostel sv. Vavřince v Bystřici nad Pernštejnem, který je dominantou města, zábavní park a westernové městečko Šiklův mlýn nedaleko obce Zvole, kde se především v letních měsících pořádají hudební festivaly, čímž je pro danou populaci přitažlivým zdrojem zábavy. Překvapujícím zjištěním, se stala socha Zubra, umístěná v jednom z bystřických parků, kterou vymodeloval sochař Michal Olšiak, a jehož monumentální betonové sochy jsou rozmístěny v širokém okolí města Žďár nad Sázavou. V případě bystřického Zubra se jedná o čtyřmetrovou betonovou sochu, která představuje jeden ze symbolů regionu, a to hlavu

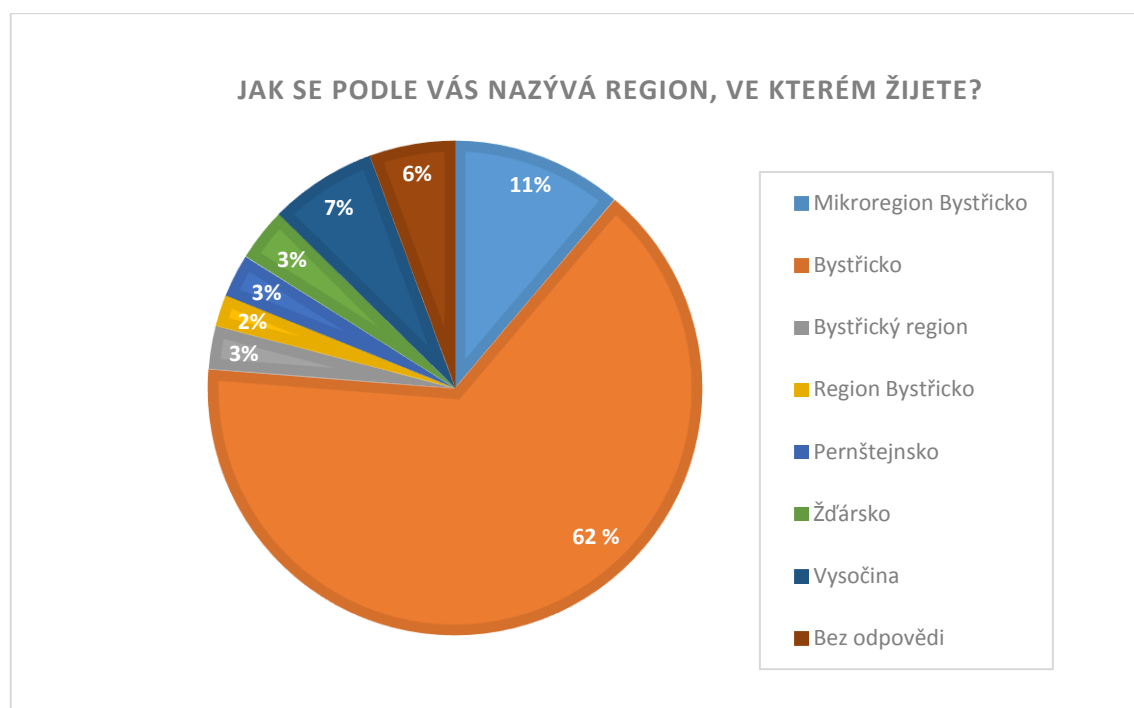
zubra, který je dnes ve znaku města Bystřice nad Pernštejnem a v minulosti byl symbolem rodu Pernštejnů, jejichž rozsáhlé panství se tu rozprostíralo. Díky tomuto symbolu se někdy region nazývá „Zubří země“. (Mikroregion Bystřicko 2019)

V kategorii ostatních symbolů regionu pak byly několikrát zmiňovány prvky, jež nejsou tak dominantní, jsou však ukotveny v povědomí mladých lidí, kteří se díky těmto symbolům s regionem ztotožňují. Mezi zmiňovanými bylo Městské muzeum v Bystřici nad Pernštejnem, památník posledního vlka zastřeleného na Vysočině nedaleko obce Lísek, socha T.G.M., nacházející se před Základní školou T.G.M., rozhledna Karasín nebo dokonce znak města Bystřice nad Pernštejnem. Někteří respondenti uvedli jako regionální symbol i poutní kostel na Zelené hoře, v několik kilometrů vzdáleném Žďáře nad Sázavou nebo CHKO Žďárské vrchy, které minimálně zasahují na území mikroregionu, což značí, že jejich vnímání okolního prostoru získává jiné měřítko, než je tomu v případě ostatních respondentů. A vzhledem k tomu, že stále spadáme pod bývalou správu Žďárského okresu, nejedná se o zcestné sdělení, protože právě toto administrativní ohraničení je pro některé respondenty i dnes považováno za jejich percepční region, přestože se nejedná o území Mikroregionu Bystřicko. V závěru je nutné k tomuto uvést, že názvy symbolů v tabulce nejsou uváděny podle oficiálních názvů, avšak podle vžitých názvů mezi obyvateli, uváděných i v dotaznících.

6.2.2 Název regionu

Při utváření symbolického tvaru regionu dochází primárně k formování jeho samotného názvu, kterému se dostává několika funkcí. Činí region odlišitelným od ostatních na základě jedinečných charakteristik, dále poskytuje možnost identifikace obyvatel s tímto regionem, vytváří historické souvislosti bez omezení prostorovým ohraničením a jednoznačně definuje územní rozsah regionu. (Šifta, Chromý 2014) Při dotazníkovém šetření jsme se pokusili zjišťovat to, jak se podle respondentů nazývá region, ve kterém žijí, aniž bychom tento název před nimi zmínili. Z výsledného grafu vyplývá (Obr. 10), že nejčastější odpovědí byl název regionu Bystřicko s 62 %. Lze říci, že se jedná o správnou formulaci, avšak pouze v neoficiálním odlišení regionu od ostatních. Oficiální název instituce, zastřešující námi zvolé území, je Mikroregion Bystřicko, který správně uvedlo asi 11 % respondentů. Vysoká míra shody s oficiálním názvem regionu a názvem v myslích respondentů je nejspíš způsobena tím, že šetření probíhalo v samotném centru mikroregionu, Bystřici nad Pernštejnem, které v širokém okolí plní jako jediné městskou funkci, což evokuje uvedení názvu regionu, vztahujícího se právě v nejvýznamnějšímu sídlu. Je však velmi pravděpodobné, že kdybychom šetření prováděli v jednotlivých obcích, tak bychom získali mnohem pestřejší škálu různých názvů regionu. Důvodem by bylo, že obyvatelé obcí

nacházejících se na okraji regionu by mohli region nazývat spíše podle sousedního regionu, jehož vliv na ně působí v každodenním životě. Například respondenti z obce Zvole, nacházející se na okraji regionu, několikrát zmínili region Novoměstsko, které je pro ně bližší a mnohem lépe dostupnější. V jiných případech zase byl uváděn i okres Žďár nad Sázavou, který už jsme jednou zmiňovali, dále pak Vysočina, v tomto případě brána spíše jako oblast, podle fyzickogeografických podmínek apod. Z tohoto hlediska je tedy velmi důležité, v jakém prostorovém měřítku vnímá každý jedinec prostředí a čím je při formování vlastní identity s regionem ovlivňován.

Obr. 10: Název regionu podle respondentů ve věku 15–19 let.

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

6.2.3 Kultura a tradice v regionu

V rámci dotazníkové šetření bylo u respondentů mladší věkové kategorie zjišťováno i to, jestli se zajímají o kulturní dění v jejich regionu a co považují za významnou kulturní událost či tradici, která je projevem sounáležitosti obyvatel s regionem, především ve venkovských oblastech. Právě zmíněné kulturní akce a dodržování tradic se bezesporu řadí k regionálním symbolům, a i v případě mladých lidí jsou považovány za silné stránky daného regionu. Vzhledem k tomu, že šlo o otevřenou otázku, kde bylo možné uvést více odpovědí, nastal stejný efekt jako v případě zpracování odpovědí silných a slabých stránek regionu. Na otázku odpověděla zhruba

organizují a připravují. Lidové kroje chasy odpovídají zdejším odedávna chudým poměrům a jsou velmi strohé a jednoduché, oproti krojům na jižní Moravě nebo na Hané. (Folklór web 2019)

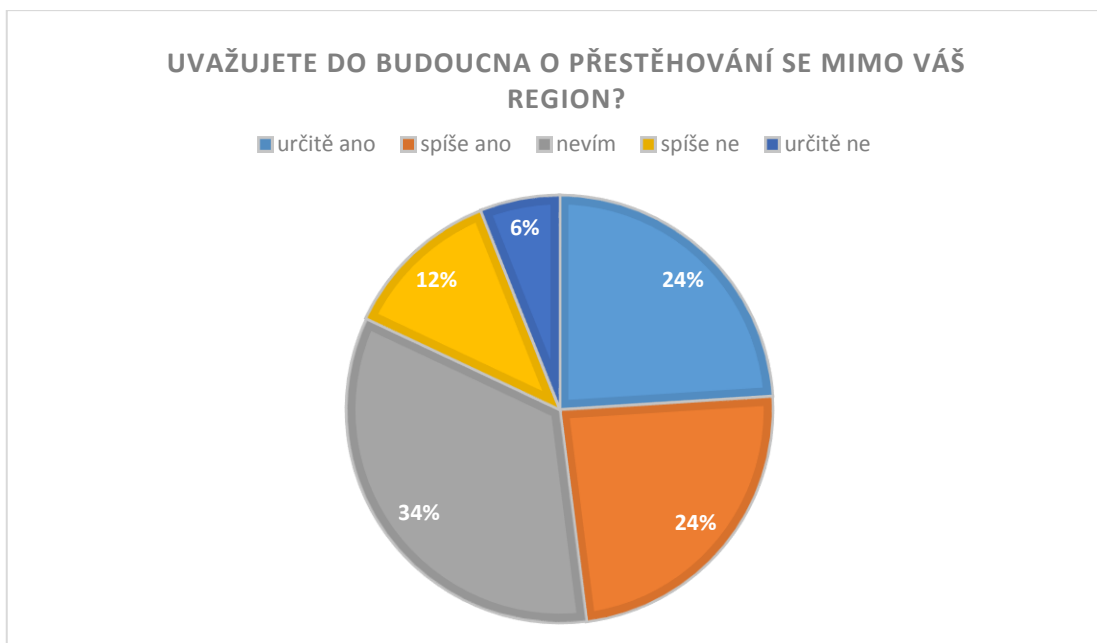
Mezi dalšími tradičními událostmi, dodržovanými v regionu, uváděli respondenti například výroční poutě, konané ve všech obcích na počest zasvěcení kostela jeho patronu (např. Svatovavřínecká pouť v Bystřici nad Pernštejnem). Dále rozsvěcení obecního vánočního stromku, jehož četnost byla v souboru odpovědí poměrně vysoká, což prozrazuje i výše uvedený graf. Důvodem je nejspíše skutečnost, že dotazníkové šetření probíhalo na počátku adventu, kdy dochází ke zmíněným rozsvěcováním stromků. S tímto zvykem pak úzce souvisí i mikulášská nadílka s čerty, také v adventním čase. Poměrně vžitou tradicí se v posledních letech v regionu stávají i divadelní představení ochotníků, kdy nejčastěji byl zmiňován divadelní spolek Vířina z obce Vír. Jejich zájezdové divadlo, je v zimním období každoročně přivítáno ve většině obcí mikroregionu. S jarním obdobím jsou v regionu dodržovány tradice velikonoční pomlázky a pálení čarodějnic na konci dubna.

S kulturními akcemi v regionu jsou spojovány především hudební festivaly, nejčastěji konané ve městě Bystřice nad Pernštejnem, kde se objevují místní umělci a interpreti. Podle mladých lidí, konkrétně studentů, je významnou událostí studentská slavnost Majáles Zubří země, při které je každoročně volena královna a král majálesu z řad studentů dvou středních škol v Bystřici nad Pernštejnem. Mezi dalšími pak uváděli letní festivaly Pelíšek fest a Wúďštok na psím kruháči. Ostatní kulturní události s každoroční tradicí jsou pak různé plesy, venkovské taneční zábavy, putovní letní kino apod.

Takto vysoká míra tradicionalismu v regionu podporuje formování regionální identity a sounáležitost mladých lidí s daným územím. Díky tomu, že řada tradičních venkovských oslav je pro ně zažitou zvyklostí během roku, si na základě těchto zkušeností utvářejí svůj obraz regionu.

6.3 Migrační potenciál mladých lidí z regionu

Vzhledem ke skutečnosti, že Mikroregion Bystřicko vykazuje meziročně zápornou bilanci celkového přírůstku, je vysoká pravděpodobnost, že tento trend bude pokračovat i v dalších letech. Jak již bylo zmíněno, jedná se o region, ve kterém dochází k odlivu mladých lidí za studiem a následně za prací, což vede ke stárnutí stávající populace a následnému úbytku počtu obyvatel. Zjišťovaná míra potenciálního odchodu mladých lidí z mikroregionu je jedním z aspektů při utváření regionální identity. Pokud se obyvatelé neidentifikují s regionem a nevzniká regionální identita, může dojít k zániku regionu v povědomí obyvatel.

Obr. 12: Migrační potenciál osob ve věku 15–19 let, žijících v Mikroregionu Bystřicko.

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Právě odpověď na danou otázku: „*Uvažujete do budoucna o přestěhování se mimo Váš region?*“, jež byla součástí dotazníkového šetření, nám poskytuje náhled na možný budoucí vývoj. Ten je nastíněn v uvedeném grafu (Obr. 12), ze kterého je patrné, že 48 %, tedy necelá polovina respondentů, si je zcela jistá svým budoucím odchodem z regionu nebo tuto možnost aspoň zvažuje a na otázku odpověděla kladně, což je příznačné pro depopulační charakter regionu. Na druhou stranu z grafu vyplývá také to, že 34 % z dotázaných ještě neví, zda v regionu zůstane či nikoliv. Tento postoj je snadno vysvětlitelný tak, že mladí lidé v takto raném věku často nepřemýšlí o budoucím místě pro jejich život. Můžeme zaznamenat velmi nízké procento (6 %) osob, jež se neplánují z regionu odstěhovat a nadále v něm budou setrvávat. Až 12 % respondentů pak spíše neplánuje z regionu odcházet.

Tab. 6: Vztah mezi migračním potenciál a věkem respondentů v Mikroregionu Bystřicko.

Migrační potenciál	Věk respondentů [%]				
	15 let	16 let	17 let	18 let	19 let
určitě ano	33,33	25,00	19,44	13,89	8,33
spíše ano	13,89	27,78	22,22	16,67	19,44
nevím	13,73	37,25	15,69	25,49	7,84
spíše ne	15,79	36,84	15,79	10,53	21,05
určitě ne	75,00	12,50	0,00	12,50	0,00

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Při pozorování tabulky, která dává do vztahu míru migračního potenciálu a věk respondentů (Tab. 6), můžeme pozorovat, že největší počet osob, které uvažují se z regionu v budoucnu odstěhovat, je mezi respondenty ve věku 15–16 let. Vysoké procento v každé věkové skupině zastupují lidé, kteří v současnosti neví, jestli a kam se budou z regionu stěhovat. A naopak – mladí lidé, kteří by rádi zůstali v regionu, jsou paradoxně opět respondenti ve věku 15–16 let. Tato věková skupina se tedy dělí na dva protipóly migračního potenciálu, přičemž ostatní věkové skupiny zůstávají spíše v pozadí. Sedmnáctiletí plánují, že se z regionu nejspíše odstěhují. Osmnáctiletí dávají přednost nadále zůstat v regionu a stejně tak devatenáctiletí.

Tato vzniklá skutečnost tak vyjadřuje vysokou míru migračního potenciálu především u nejmladších osob, který je poměrně snadno rozpoznatelný přesto, že se s tímto regionem ve velké míře identifikují, vnímají jeho jedinečnost a mají k němu vztah, především kvůli rodině a přátelům. Vyjmenované aspekty formující regionální identitu jsou tak v případě možného budoucího odchodu z regionu potlačovány a nahrazovány vidinou lepších podmínek pro jejich osobní rozvoj, jenž je v tomto věku zastoupen dalším studiem a možností lepších pracovních příležitostí, díky čemuž lze očekávat trend pokračujícího odlivu mladých lidí z regionu.

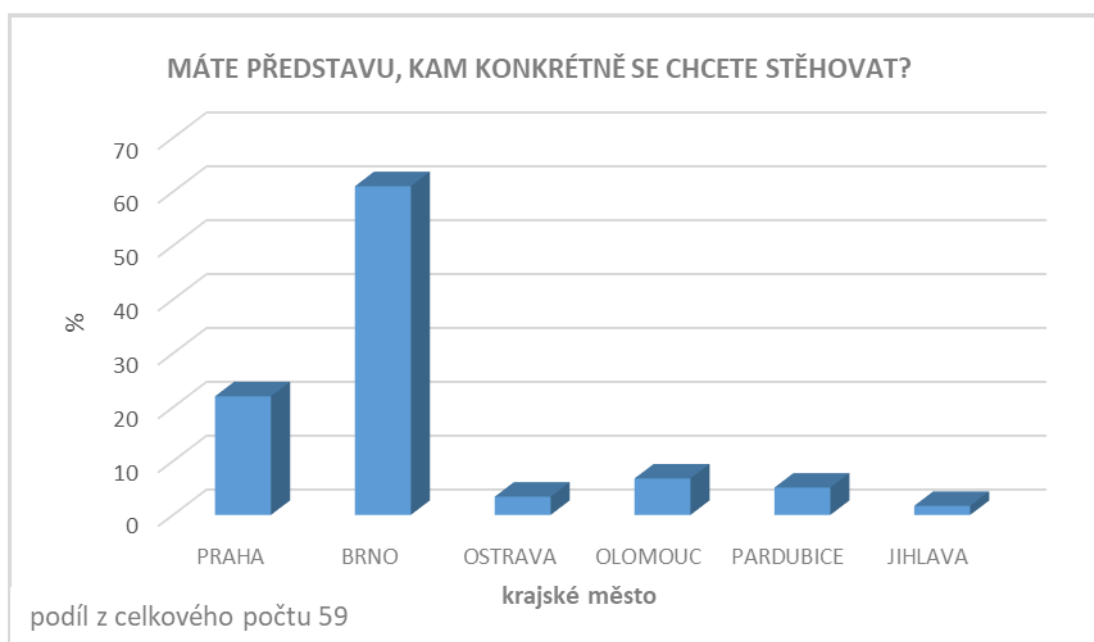
Tab. 7: Důvody potenciální migraci mladých lidí z regionu.

Podnět k budoucí migraci	Podíl respondentů [%]	Místo potenciální migrace	Podíl respondentů [%]
studium	45,83	Jiný kraj v ČR	52,78
zaměstnání	20,83	Jiný region	22,22
jiný důvod	12,50	Okolní obec	12,50
městský život	9,72	Mimo ČR	12,50
partner	6,94	Celkem	100,00
rodina	4,17		
Celkem	100,00		

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

V součinnosti s kladnou odpovědí na otázku o možném budoucím stěhování se z regionu byli respondenti požádáni o zodpovězení dvou podotázek, jež zjišťovaly možný důvod odchodu a v případě, že již věděli, tak i potenciální cílové místo. Výsledek můžeme zhlédnout v Tab. 7, ze které vyplývá, že pro více jak 45 % respondentů je největší motivací k přestěhování se studium. Vzhledem k tomu, že se jednalo ve větší míře o studenty gymnázia, je zde velký předpoklad, že se jedná o budoucí vysokoškolské studenty. Na druhou stranu zaměstnání jako důvod k migraci uvádělo asi 21 % z celkového počtu respondentů, kteří vážně o migraci uvažují. Tento vysoký podíl migrace za prací lze naopak přisuzovat studentům střední odborné školy, kteří po jejím ukončení často hledají uplatnění na trhu práce. Zajímavými se mohou stát i „jiné důvody“ k

migraci, jež náš dotazník neobsahoval. Několikrát bylo uvedeno cestování a poznávání jiných zemí anebo paradoxně potřeba žít někde, kde není moc lidí, za což konkrétní respondent považoval Norsko. Pouze dva jedinci uvedli, že to tu nemají rádi a chtějí odsud pryč, což může být v případě této věkové kategorie dospívajících jedinců někdy dostačujícím důvodem. Pouze nízké procento respondentů pak při dotazování uvádělo partnera či rodinu jako důvod migrace, což je opět možné odůvodnit životním stylem a především potřebou seberealizace mladých lidí, s čímž se často rodinný a partnerský život v tomto věku neslučuje a lidé s velkou pravděpodobností uvažují o těchto důvodech až v pozdějším věku. Zjištěné výstupy tak opět jenom potvrzují vysokou míru potenciální migrace obyvatel z regionu.

Obr. 13: Cílová místa v případě odchodu z regionu do jiného kraje.

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

V případě další podotázky: „*Kam konkrétně by se chtěli stěhovat?*“, jednoznačně převažuje s 53 % možnost jiného kraje. Konkrétněji kraj Jihomoravský, vzhledem k návaznosti tohoto regionu na krajské město Brno. To velmi často (až 60 %) respondenti uváděli jako konkrétní místo k jejich budoucímu pobytu, na otázku stěhování se do jiného kraje (Obr. 13). Další možností se stala Praha, jejíž podíl již nebyl tak markantní. Následovaly v minimální míře Olomouc (7 %), Pardubice (5 %) a Ostrava (3 %). Všechna tato města mají jedno společné – jedná se o univerzitní města. S velkou pravděpodobností se tedy jedná o města, v nichž studenti plánují v budoucnu studovat vysokou školu. V případě Brna se však jedná i o místo s širokou nabídkou pracovních příležitostí, jež jsou z našeho regionu dosažitelné i absolventům odborných škol. Jen malé

procento respondentů by se přesouvalo pouze v rámci okresu, kterým je v tomto případě Žďár nad Sázavou, nebo jiného regionu, který zastupuje například Jihlava jako krajské město nebo Velké Meziříčí. Až 13 % dotázaných by chtělo žít mimo Českou republiku, přičemž zmiňují především anglicky mluvící země, jako Velkou Británii, Irsko nebo USA.

Pokud bychom chtěli zjišťovat migrační potenciál z pohledu pohlaví respondentů, můžeme podle uvedené tabulky (Tab. 8) pozorovat, že mezi pohlavím jsou nepatrné rozdíly. Mladé ženy spíše neví, zda se odstěhují či ne, avšak převažují především jejich kladné odpovědi oproti záporným možnostem, kdy jen asi 13 % žen uvažuje, že v regionu zůstane. V případě mužů, kterých bylo ve sledovaném vzorku méně, je situace podobná, avšak je zde velká pravděpodobnost, že mladí muži více počítají i s tím, že se nebudou z regionu stěhovat. Jde o překvapivý závěr, jelikož jsme se domnívali, že větší migrační tendence budou mít mladí muži nežli ženy.

Tab. 8: Migrační potenciál podle pohlaví respondentů.

Pohlaví	Migrační potenciál [%]					Celkem
	určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne	
ženy	24,4	26,7	36,0	9,3	3,5	100,0
muži	23,4	20,3	31,3	17,2	7,8	100,0

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

Tabulka vykazující vzájemný vztah mezi rodáctvím a úrovní potenciální migrace (Tab.9) nám pak vysvětluje, jak o možném stěhování přemýšlejí mladé lidi podle toho, jak dlouho žijí v jedné z obcí Mikroregionu Bystřicko. Bezespору lze říci, že lidé žijící v regionu od narození neplánují v takové míře odstěhovat se z regionu, jako lidé, kteří zde žijí kratší část života nebo pouze krátce – z nich nikdo neplánuje v regionu zůstat. Velká část rodáků anebo dlouhodobě žijících v regionu uvedla možnost „nevím“, což značí jejich nerozhodnost a v budoucnu se jejich postoj může úplně změnit. Lze konstatovat, že přestože mladí lidé v současné době cítí sounáležitost s regionem, což je pravděpodobně způsobeno jejich nezkušeností, tak velký podíl ze zkoumaného vzorku plánuje v budoucnu tento region opustit, což způsobí další prohloubení problémů spojených s depopulací regionu.

Tab. 9: Migrační potenciál podle délky pobytu v obci spadajících do mikroregionu.

Délka pobytu v obci	Migrační potenciál [%]						Celkem
	bez odpovědi	určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne	
od narození většinu života	1,83	18,35	22,02	36,70	15,60	5,50	100,00
kratší část života	0,00	34,48	27,59	27,59	3,45	6,90	100,00
pouze krátce	0,00	37,50	37,50	25,00	0,00	0,00	100,00
	0,00	75,00	25,00	0,00	0,00	0,00	100,00

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

S migračním potenciál souvisí i preference místa k bydlení, uvažujeme-li možnost města nebo venkova. Respondentů jsme se formou uzavřených odpovědí zeptali: „Zda preferují život ve městě, nebo na venkově?“ A opět jsme tuto informaci dali do poměru s délkou pobytu respondentů v obcích mikroregionu. (Tab. 10) Vzhledem k tomu, že šetření probíhalo v prostředí maloměsta a celý region je spíše venkovského charakteru, myslíme v tomto případě městem sídlo s jednoznačnými městskými rysy, jako je například město Brno. Díky tomu, že převážná část respondentů jsou rodáci z obcí v mikroregionu, je v jasné převaze možnost života na venkově, což je pravděpodobně způsobeno tím, že lidé narození na venkově upřednostňují jiný životní styl a často jsou svým okolím vedeni k životu v souladu s přírodou a prostředí hlučných měst nevyhledávají. Tato domněnka se potvrzuje i v případě mladší generace, která přestože uváděla svoji budoucí migraci z regionu, se do venkovského prostředí bude nejspíš i tak vracet po uspokojení všech nynějších důvodů vedoucích k jejich odchodu.

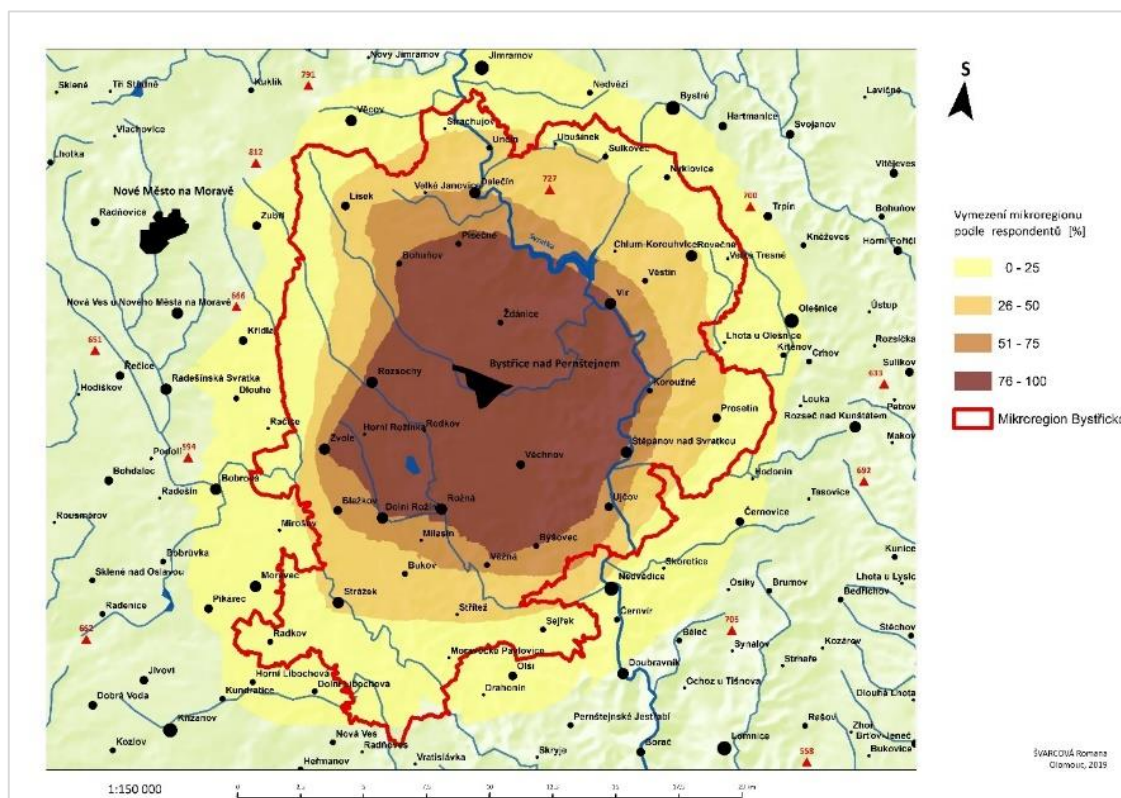
Tab. 10: Preference místa k bydlení podle délky pobytu v obcích mikroregionu.

Pobyt v obci	Preference místa k bydlení [%]						Celkem
	Bez odpovědi	Určitě venkov	Spíše venkov	Nevím	Spíše město	Určitě město	
od narození většinu života	0,92	25,69	35,78	10,09	20,18	7,34	100,00
kratší část života	0,00	20,69	27,59	6,90	34,48	10,34	100,00
pouze krátce	0,00	37,50	12,50	12,50	12,50	25,00	100,00
	0,00	0,00	25,00	25,00	25,00	25,00	100,00

Zdroj: dotazníkové šetření (vlastní zpracování)

7. VÝSLEDKY ANALÝZY PERCEPČNÍCH MAP

V následující kapitole představujeme myšlenkové mapy, sestrojené pomocí geografického informačního systému ArcMap 10.1, na podkladu nákresů vyznačených v mapových přílohách, které byly součástí dotazníkového šetření, kdy byla zjišťována úroveň percepce geografického prostoru obyvateli ve věku 15–19 let. K interpretaci dosažených výsledků byla zvolena metoda mentálních map, kde respondenti měli zadáno, aby zakreslili do mapové přílohy hranice mikroregionu, v němž žijí, podle jejich vlastního mínění, aniž by jim bylo předem něco řečeno. Z takto doplněných map lze zjišťovat, jakou prostorovou představu mají mladí lidé o vymezení studovaného Mikroregionu Bystřicko, na jehož příkladu byl prováděn výzkum. Výsledná mentální mapa zahrnující odpovědi všech respondentů, se stala stěžejním výstupem k dosažení stanovených cílů kvalifikační práce. Vzhledem k tomu, že se jedná o homogenní skupinu jedinců velmi mladého věku, bylo dále pracováno pouze s mentálními mapami zohledňujícími pohlaví respondentů. Na těch je možné pozorovat vzniklé disparity mezi dvěma genderově odlišnými skupinami jedinců. Také je zapotřebí zmínit, že při analýze jednotlivých mapových děl se pokusíme objasnit nejen jednotlivé rozdílnosti, však uvedeme i možné souvislosti, na základě, kterých byl zakreslován průběh hranice mikroregionu.

Obr. 14: Prostorové vymezení Mikroregionu Bystřicko všemi respondenty ve věku 15–19 let.

Zdroj: ArcMap 10.1 (dotazníkové šetření; vlastní zpracování)

Než budeme hodnotit získané výstupy, měli bychom ještě jednou zmínit, že mapové přílohy, které sloužily dotazovaným jako podklad pro zakres jejich představy o prostorovém vymezení mikroregionu, obsahovaly pomocné prvky. Pomocí nich se zúčastnění orientovali v prostoru, jenž byl záměrně rozšířen o široké okolí daného regionu, abychom získaly objektivní výsledky. To nás přivádí k tomu, že i když hotové mentální mapy působí velmi kompaktně, ve skutečnosti se některé zákresy při jejich bližším prozkoumání zřetelně odlišovaly od ostatních. Přestože jsme v některých případech zaznamenali větší či menší odchylky, nebyly v konečném výstupu znatelné. A dalo by se tak říct, že většina zákresů byla více či méně vhodně prostorově umístěna a bylo možné s nimi dále pracovat při konstrukci mentálních map.

Zhodnotíme-li, jakým způsobem všichni mladí lidé vyznačovali hranice regionu (Obr. 14), na první pohled je velmi zřetelné, že převážná část z nich vnímá Mikroregion Bystřicko v prostoru jako méně rozsáhlý, než ve skutečnosti je. Vzhledem k tomu, že se jedná o věkovou kategorii, v níž respondenti prozatím dosáhli pouze základního vzdělání, můžeme s určitostí říci, že ve většině případů hranici pouze odhadovali, jelikož nedisponují takovými zkušenostmi, v některých případech ani znalostmi, se kterými by dokázali hranici s naprostou jistotou vymezit. Dalo by se říci, že bylo určitým předpokladem, že region bude vyznačován v nejbližším okolí města Bystřice nad Pernštejnem, vzhledem k asociaci s označením „mikroregion“.

Hlavním důvodem je s největší pravděpodobností a s ohledem na danou věkovou kategorii skutečnost, že respondenti byli z velké části dojíždějící z okolních vesnic za studiem do nejbližšího centra v regionu a svoji mentální mapu utvářeli na základě zkušeností s dopravní dostupností. Na tu se v rámci dotazníků dost často odvolávali, proto uvažujeme tímto směrem. Předpokladem tedy je, že obce, které jsou z centra poměrně snadno dostupné, jsou respondenty považovány za součást regionu. Ostatní více odlehle obce, jejichž dopravní dostupnost je již složitější, jsou tak nejspíše vnímány jako ty, jež k regionu už nepatří. Tuto domněnku lze potvrdit při pohledu na Obr. 14, ze kterého je zřejmé, že nejméně rozpoznatelná v myslích dotazovaných je jižní hranice, kde je znatelná odlehlost obcí od centrální části regionu. I přesto se objevilo ve skupině dotazovaných jednotlivců pár výjimek, které region poměrně jasně vystihly. Jednalo se především o gymnazisty v maturitních ročnících, u kterých se tato znalost dala předpokládat. Dalo by se říci, že se jedná již o středoškolsky vzdělané respondenty, kteří prostor vnímají mnohem intenzivněji než jejich mladší vrstevníci.

Při pohledu na průběh hranice vyznačené podle minimálně 50 % dotazovaných vidíme určitou pravidelnost vyznačené hranice. To je patrně způsobeno tím, že do tohoto vymezení jsou zahrnuty obce v těsné blízkosti ke správnímu centru a ty, jež jsou svojí polohou od centra vzdálené, nepůsobí jako součást regionu, jelikož mezi pomyslnými „okrajovými“ vesnicemi a těmi vzdálenějšími je poměrně výrazná proluka, která pravděpodobně ovlivňuje způsob

rozhodování při zakreslování hranice. Je možné uvažovat i tak, že takto vzdálené obce jsou pro respondenty neznámé, a tudíž je nepovažují za součást regionu, ve kterém žijí. Pokud respondenti vnímali tyto obce tak, že spadají k jinému centru, byla jejich představa v podstatě správná, jelikož většina těchto okrajových sídel využívá služeb ve správních centrech, které jsou jim dopravně dostupnější. V mnoha případech se jedná o Nové Město na Moravě, Velké Meziříčí, Poličku, Boskovice nebo Tišnov, kam dojíždějí obyvatelé z okrajových obcí mikroregionu za službami.

Když se zaměříme na různé zajímavosti při zakreslování hranic regionu, lze například vidět, že respondenti v mapě zahrnovali do „svých“ hranic i místo, kde se zhruba nachází nejvýznamnější prvek v regionu – hrad Pernštejn. Na druhou stranu se však již vyhnuli nedaleko ležící obci Nedvědice. Důvod, proč takto činili, je vysvětlitelný z mnoha úhlů pohledu. Jedním z nich může být například fakt, že studenti jsou si vědomi toho, že obec již náleží k Jihomoravskému kraji společně s hradem, měli však potřebu zahrnout tento architektonický prvek do „svého“ regionu, se kterým se identifikují. Prakticky je možné tento jev vysvětlit i tak, že přestože je hrad součástí jiného kraje, v myslích i takto mladých respondentů je ukotven ve spojitosti s pernštejnským panstvím, jež zasahovalo do významné části regionu. Určitý vliv v tomto počínu zajisté sehrává i samotný název správního centra města Bystřice nad Pernštejnem a v neposlední řadě je pak tento regionální symbol v nemalé míře prezentován aktéry regionální rozvoje jako součást mikroregionu, neuvažujeme-li administrativní ohraničení. Na druhou stranu je zde patrná největší shoda s reálným stavem zakreslené hranice (ve více jak 50 % případů), kdy si respondenti plně uvědomují místo hranice dvou krajů, v jejíž blízkosti se nachází zmiňovaný hrad Pernštejn. Důvodem může být i vedení hlavní komunikace v místě hranice spojující mikroregion s Jihomoravským krajem a městem Brnem, na které má tento region historicky danou návaznost.

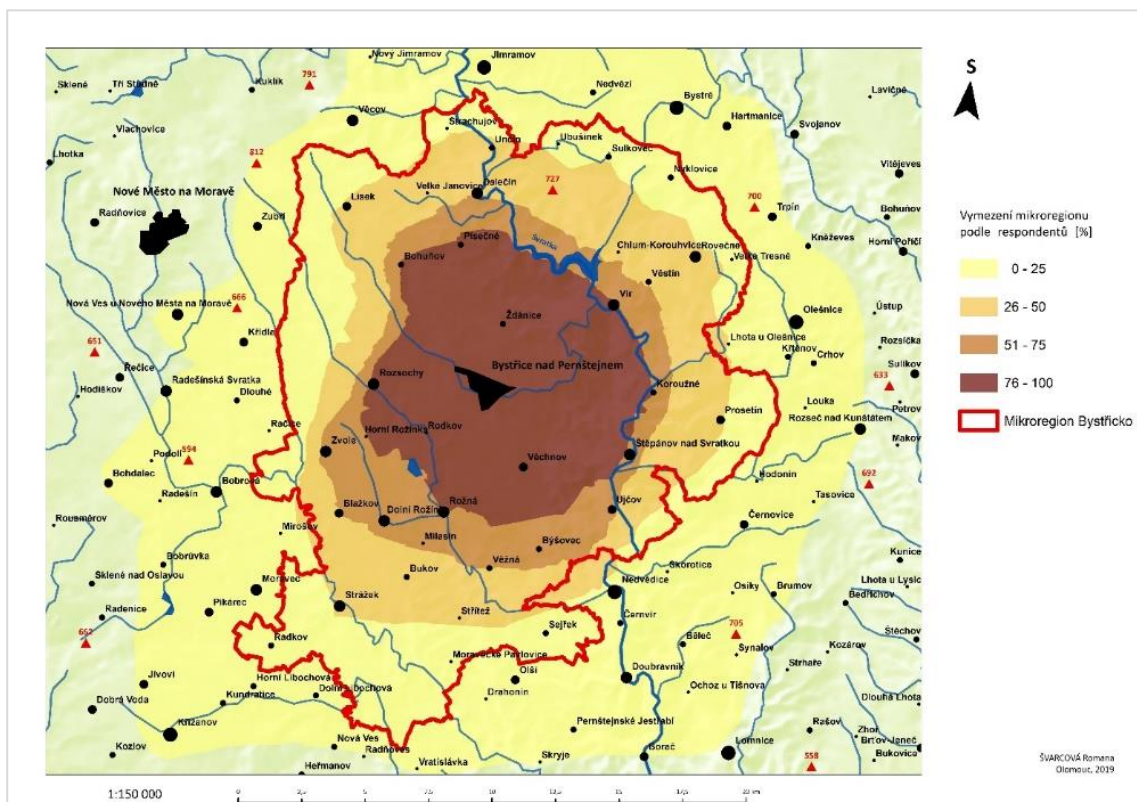
Další zajímavostí pak je vymezení zájmového území v širším rozsahu, než je jeho reálná podoba. Vzhledem k tomu, že se jedná o zanedbatelný podíl z celkového počtu, lze tento jev poměrně jednoduše objasnit. Pravděpodobně je způsoben tím, že dotazovaní respondenti, žijící v obcích na okraji mikroregionu, vnímají „svůj“ percepční region i za hranicemi a obce jim známé považují za součást jejich prostorově vymezeného regionu.

Poměrně významným faktorem při určování hranice byly fyzickogeografické podmínky dané oblasti. Nejvíce se tento vliv projevuje v severovýchodní části regionu, kde je velmi patrné, že významným činitelem při určování hranice se stala řeka Svratka, která zde působí jako přirozený předěl. Více jak 75 % procent studentů tak tento záchytný prvek zvolilo jako pomocnou linii při určování hranice. V místě přehradní nádrže a podél celého říčního koryta pak většina z nich region ohraničila po hřbetu vrchoviny, který je v terénu viditelný díky hluboce zařezanému

údolí Svratky, která působí přirozenou hranici. Sídla nacházející se za těmito hřbety jsou odlehlejší, tudíž nejsou respondenty vnímána jako součást regionu.

Pokud se zaměříme na vymezení z pohledu více než 75 % respondentů, je velmi zřetelné, že hranice je vyznačena jako spojnice obcí v okolí města Bystřice nad Pernštejnem a vytváří tak centrální oblast. To je způsobeno nejspíše tím, že vysoký podíl respondentů byl zastoupen obyvateli žijícími v Bystřici nad Pernštejnem. Ti region, ve kterém žijí, vymezili v nejtěsnější blízkosti centra a neuvažovali o dalších možnostech ohraničení. Dalo by se říci, že šli cestou „nejmenšího odporu“ a předpokládali, že sídla, která určili, jsou s jistotou součástí mikroregionu, jehož oficiální název vybízí k tomu, aby se jednalo o blízké okolí města.

Zaměříme-li se na mentální mapy z hlediska pohlaví respondentů, je možné sledovat disparity vzniklé při vymezování mikroregionu, které však celkové zhodnocení nějak významně neovlivnily. Logickou dedukcí se pokusíme zjistit, jaké příčiny způsobily jednotlivé rozdílnosti mezi mladými muži a ženami, jejichž názory se povětšinou shodují.

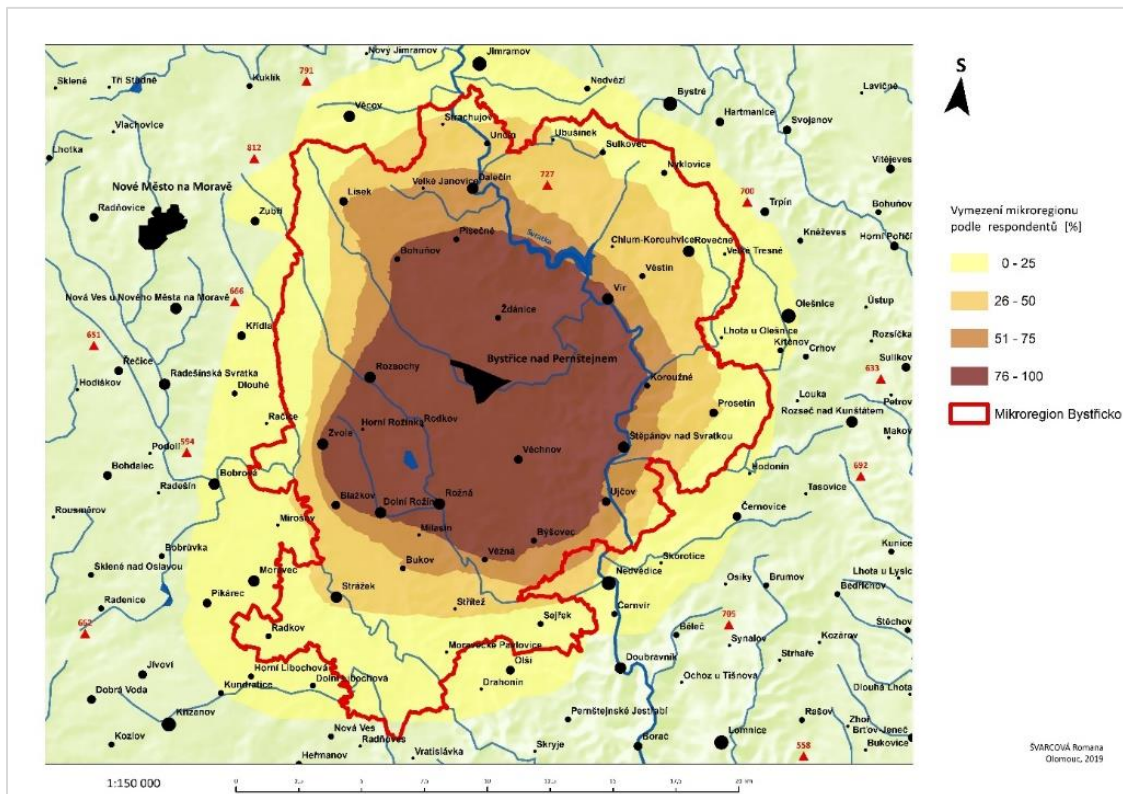

Obr. 15: Prostorové vymezení Mikroregionu Bystřicko podle žen ve věku 15–19 let.

Zdroj: ArcMap 10.1 (dotazníkové šetření; vlastní zpracování)

Na základě výše uvedeného obrázku (Obr. 15), který zobrazuje percepční mapu podle mladých žen ve věku 15–19 let, můžeme potvrdit skutečnost uvedenou již při hodnocení

celkového vnímání prostoru všemi respondenty. Region je vnímám mnohem menší, než ve skutečnosti je, což se potvrzuje i dále v případě mladých mužů. U žen se projeví v souvislosti s vnímáním rozlohy regionu dva extrémy. V prvním případě jde o nejbližší okolní obce města Bystřice nad Pernštejnem, kde 50–75 % žen vyznačovalo hranice regionu. Na druhou stranu však region ohraničily ve velmi širokém pásmu za skutečným rozmezím. V případě dívek se tedy jedná o široký záběr z hlediska vymezení regionu, i když při analýze mapových příloh se předpokládalo, že budou zakreslovat spíše nejbližší okolí.

Obr. 16: Prostorové vymezení Mikroregionu Bystřicko podle mužů ve věku 15–19 let.

Zdroj: ArcMap 10.1 (dotazníkové šetření; vlastní zpracování)

V případě mentální mapy mladých mužů ve věku 15–19 let (Obr. 16) je výsledek o něco zřetelnější. Muži, stejně jako ženy vnímají region menší, ovšem ve velké míře se přibližují skutečnému stavu. Jediným nedostatkem se zdá být oblast v jižní části, která v myslích respondentů není ukotvena jako součást regionu. V mapě je možné vidět, jak v některých částech regionu hranice odpovídají skutečnosti, a to podle čtvrtiny respondentů v místě za obcí Blažkov, dále pak dle více jak 50 % respondentů hranice na rozmezí dvou krajů v místě, kde se nachází hrad Pernštejn u obce Nedvědice. Stejně jako v případě žen i zde byla důležitým dělicím prvkem řeka Svratka. Na rozdíl od žen si mladí muži více uvědomují rozsáhlost mikroregionu a

region zaonačovali s mírným přesahem několika málo jedinců více reálně. Toto zjištění by tak mohlo být blízké tvrzení podle Siwka (2011), že prostor zpravidla lépe vnímají mladí a vzdělanější muži.

Shrneme-li komentáře věnující se předchozím dvěma mentálním mapám, lze říci, že představy mladých lidí podle pohlaví se od sebe navzájem odlišují. Rozdílnost je patrná především ve vymezení intervalů podle největšího podílu respondentů. Zatímco ženy zaznačily mikroregion mnohem menší, představa mužů je mnohem rozsáhlejší, zároveň však přesnější. Nejvíce patrný je rozdíl v oblasti kolem obce Dolní Rožínka, kterou mladé ženy nevnímaly jako součást regionu tak často jako muži. Ti se ve svém vnímání prostoru téměř shodovali s oficiální hranicí, až na obce nacházející se v jižní části regionu, které nebyly zařazovány do regionu ve většině případů.

8. ZÁVĚR

Hlavním cílem uvedené diplomové práce bylo zhodnocení symbolického tvaru vybraného institucionalizovaného regionu Mikroregion Bystřicko z pohledu jeho obyvatel ve věku 15–19 let. Práce se zabývala problematikou symboliky regionu ve vědomí lidí, podílející se na utváření územní identity a sounáležitosti mladých lidí s regionem, která je utvářena především na základě jejich vlastních zkušeností a znalostí.

Získaných výsledků bylo dosaženo analýzou dat z dotazníkového šetření uskutečněného mezi studenty středních škol ve městě Bystřice nad Pernštejnem. Dosažené výstupy se nyní pokusíme interpretovat na základě výzkumných otázek uvedených v úvodní části práce a zároveň shrneme přínos našeho zkoumání v zobecňující závěr.

Řešený Mikroregion Bystřicko, vnímaný jako vnitřní periferie, je v posledních letech poznamenán socioekonomickými problémy, kdy nejvíce znatelným je úbytek mladší populace a následný trend stárnutí obyvatel v regionu, díky čemuž dochází k jeho úpadku. Aby mohlo docházet k dalšímu regionálnímu rozvoji, je nutná přítomnost mladých lidí, kteří mají značný potenciál pro tento region a vnímají svoji sounáležitost s regionem. Právě míra regionální identity je důležitým aspektem v procesu formování regionu. Pokud nedochází k dostatečné identifikaci obyvatel s regionem, může region zaniknout v jejich vědomí.

Nejdříve proto bylo v rámci analýzy řešeno vnímání jedinečnosti regionu obyvatel v dané věkové kategorii a jejich vztah k regionu. Z provedeného zkoumání bylo zjištěno, že vysoký podíl osob mladé generace, žijících v regionu, vnímá určitou unikátnost či jedinečnost regionu. Tento kladný postoj úzce souvisí i s jejich pocitem sounáležitosti a identifikace s daným územím. Pozitivní postoj k regionu uváděli především obyvatelé žijící v regionu od narození, kterých byla převážná většina. Nejčastěji zmiňovali jako důvod jejich sepsatosti s regionem to, že jde o místo, kde se narodili či rodný kraj, mají zde rodinu a přátele, také je zde pěkná příroda a klidné prostředí pro život, což posiluje jejich pouto s územím. Z vnímaných pozitiv mladí lidé nejčastěji připomínali již uvedenou přírodu, pamětihodnosti a kulturní dění v mikroregionu. Na druhou stranu opakovaně zmiňovali špatnou dopravní dostupnost obcí a s ní související infrastrukturu regionu, dále pak uplatnitelnost na trhu práce s nedostatečným platovým ohodnocením. Jedná se o slabé stránky regionu, které mají také svůj podíl na formování regionální identity obyvatel.

Spolu s vnímáním jedinečnosti regionu byly řešeny i regionální symboly, které se nejnámenněji podílejí na formování symbolického tvaru regionu v myslích jeho obyvatel. Jednoznačně dominujícím prvkem symbolizujícím region je podle osob mladší věkové kategorie Státní hrad Pernštejn, což bylo základním předpokladem práce, a proto ho můžeme označit za hlavní symbol regionu, přestože administrativně se nachází za jeho hranicemi, avšak historicky

je s daným územím pevně provázán. Dalšími symboly, podporujícími identifikaci obyvatel s regionem, byly Vírská přehrada jako zásobník pitné vody a zřícenina hradu Zubštejn. Zajímavým zjištěním byla uváděná socha zubra, umístěná v Bystřici nad Pernštejnem, která symbolizuje „Zubří zemi“. Překvapujícím se stává z toho důvodu, že jsme nepředpokládali takovou znalost historických souvislostí týkajících se tohoto symbolu a očekávali jsme pouze určení nejznámějších dominant v okolí.

Jedním z regionálních symbolů je i samotný název regionu, na nějž jsme se také ptali. Nejčtenější odpovědí se stál název „Bystřicko“, který ačkoliv není oficiální, se jeví jako ten správný a běžně užívaný. Oficiální název „Mikroregion Bystřicko“ uváděli pouze jednotlivci, kteří se nejspíše s tímto pojmenováním již reálně setkali. Míra vysoké shody je ovšem ovlivněna několika faktory, kde nejsilnějším z nich je provádění šetření v centru regionu. Dá se předpokládat, že kdybychom tento dotaz položili, byť stejné osobě, v místě jejího bydliště, pravděpodobně by zvolila i jiný název, a to název regionu, který ji nejvíce ovlivňuje v každodenním životě. V našem případě by se jednalo například o Novoměstsko, které je spádové pro několik obcí v západní okrajové části mikroregionu.

Dalším cílem z pohledu regionálních symbolů bylo zjistit, jaké jedinečné kulturní akce či tradice, podporující formování identity regionu, jsou v regionu konány. V regionu byla zjištěna u mladých lidí vysoká míra jejich identifikace s dodržováním tradic. Nejčastěji zmiňovali místní tradici krojovaných hodů, na jejichž organizaci se pravděpodobně převážná většina z nich i aktivně podílí. Regionální identitu podporují podle mladých lidí i ustálené zvyklosti, které jsou typické pro regiony s vysokou mírou tradicionalismu. Například velikonoční pomlázka, pálení čarodějnic, výroční poutě, mikulášská nadílka, rozsvěcení vánočního stromku apod. V případě kulturního dění bylo zmíněno pořádání hudebních festivalů a venkovských tanečních zábav, pravidelná fotbalová utkání nebo divadelní představení ochotníků apod.

V rámci zkoumání problematiky míry identifikace mladých lidí s regionem byla zjišťována i míra jejich migračního potenciálu z regionu. Výsledkem provedené analýzy je zjištění, že byť se mladí lidé žijící ve studovaném území v současné době identifikují se svým žitým prostorem, současně uvažují o budoucím stěhování se z regionu. Část z nich ovšem prozatím neví, jaký postoj má ke stěhování se z regionu a velmi mizivé procento vůbec neplánuje se v budoucnu z regionu stěhovat. Jako nejčastější důvody k plánované migraci udávali mladí lidé studium anebo zaměstnání, tedy lepší pracovní příležitosti na trhu práce. Zmíněné důvody jsou z velké části ovlivněny tím, že šetření probíhalo mezi studenty gymnázia, u kterých se po jeho absolvování počítá s dalším vzděláváním na vysoké škole, které je v regionu nedostupné. V případě pracovní migrace mluvíme o studentech střední odborné školy, kteří po jejím absolvování budou hledat uplatnění na trhu práce, což se částečně dotýká i budoucích absolventů vysokých škol, kteří

neplánují svůj návrat zpět do regionu. Konkrétním místem k možnému přestěhování se byl většinou zmiňován Jihomoravský kraj a především krajské město Brno, na které je z regionu snadná návaznost. Primárně se jedná o univerzitní město, kde se nachází několik vysokých škol, a v druhé řadě se jedná o místo s vysokou mírou uplatnitelnosti na trhu v různých oborech. Při porovnávání rozdílu migračního potenciálu mezi pohlavími bylo zjištěno, že opustit region plánují spíše dívky nežli chlapci, což jsme neočekávali. Předpokladem bylo, že mladí muži budou mít větší potřebu odstěhovat se za lepšími příležitostmi. Ze srovnání možného odchodu a délky pobytu obyvatel v obcích mikroregionu bylo zjištěno, že paradoxně největší podíl obyvatel uvažujících o migraci jsou lidé žijící zde od narození.

Tímto se dostáváme k poslední části práce, kde při zkoumání migračního potenciálu bylo zjišťováno i to, zda, mladí lidé preferují pro svůj budoucí život spíše venkov či městské prostředí. Jednoznačně převažující byla paradoxně možnost života na venkově, k čemuž se přikláněli především mladí lidé žijící v regionu od narození, kteří jsou k tomu předurčeni výchovou v souladu s přírodou. Je tedy zřejmé, že v budoucnu se mladí lidé budou přiklánět spíše k životu na venkově, i přestože v současnosti vnímají potřebu odejít z regionu.

V rámci zkoumání míry regionálního vědomí obyvatel v zájmovém území nelze opomenout vnímání prostorového tvaru regionu, které bylo zjišťováno pomocí metody preferenčních mentálních map. Výsledek analýzy mentálních map nám prozrazuje, jaký územní rozsah nabývá v myslích mladých lidí Mikroregion Bystřicko, s nímž se ztotožňují. Z uvedených map je zřejmé, že lidé vnímají region v prostoru mnohem menší, než je jeho skutečná rozloha. Vzhledem k tomu, že se jedná o mladé lidi, kteří nemají prozatím takovou zkušenost s prostorem, bylo předpokladem, že vymezení regionu bude jejich pouhým odhadem, což se i potvrdilo. Při porovnávání rozdílnosti mezi prostorovým vymezením mužů a žen se objevily vzájemné odlišnosti, kdy bylo zjištěno, že zatímco prostorová představa žen je buď nadnesená anebo až příliš skromná, tak vymezení regionu muži je mnohem přesnější ve srovnání se skutečným administrativním vymezením.

Pokusíme-li se zobecnit výše sdělená fakta, je možné zhodnotit symbolický tvar Mikroregionu Bystřicko jako ukotvený ve vědomí jeho mladších obyvatel. Ti se s regionem ztotožňují a vnímají jeho určitou jedinečnost, díky čemuž si k němu vytváří pouto. Tato spjatost s okolím je formována především přítomností regionálních symbolů, které hrají důležitou roli ve vědomí obyvatel regionu, kde je zaznamenána vysoká míra tradicionalismu. Přestože dochází k vysoké míře identifikace obyvatel s územím, byl zjištěn výrazný migrační potenciál mladých lidí do jiného regionu. Což vzhledem k tomu, že se jedná o skupinu obyvatel s výrazným budoucím potenciálem pro region, je zjištěním potvrzujícím nastolený trend. Je tedy důležité, aby byla

upevňována vazba mladých lidí s územím a měli potřebu se vracet zpět do regionu, až pominou důvody jejich odchodu z regionu, tedy především po ukončení studií.

Protože právě obyvatelé s dostatečně rozvinutou regionální identitou mají největší potenciál pro budoucí rozvoj regionu, je důležité, aby docházelo k jejímu upevňování. Posilování sounáležitosti s regionem by mohlo probíhat pomocí edukačních nástrojů a vzdělávacích aktivit již v rámci školní docházky. Došlo by tak k upevnění symbolického tvaru regionu v myslích mladých lidí. Zkoumání možností, jak posílit symbolický tvar regionu v mysli mladých lidí, které by vedlo k regionálnímu rozvoji daného regionu, by se mohlo stát námětem pro zpracování ve strategii regionálního rozvoje.

9. SUMMARY

The aim of this thesis is to assess the symbolic shape of the institutionalized Microregion Bystřicko in the awareness of its younger population in the ages of 15-19. The Microregion is in a peripheral area, on the border of two Region and it is characterized as a problematic rural area. For regional development is important that young people identify with the region where they live. Thesis assumptions were that young people would be well-knowledged of their region, which is formed by the degree of their identification with the territory. Also, the fact that the spatial shape of the microregion in their minds will be affected by their experience up to now, based on which the symbolic shape is formed. To achieve the research goal, a questionnaire survey was realized among high school students in the town of Bystřice nad Pernštejnem. Subsequently, the analysis was accomplished to find out how much young people are identified with the region where they live. The result of the analysis is ascertainment that young people perceive the uniqueness of the region in which they live and to which they are related as their place of birth. This bond is confirming by the presence of regional symbols and keep local traditions among young people. Monuments, the surrounding countryside and cultural events have the great importance for the inhabitants. On the contrary, they mentioned the poor transport accessibility and transport infrastructure of the region as a shortcoming, which also affect the regional identity of young people. The future potential of young people was solved in the context of the analysis. Although they perceive belonging to the region, their potential emigration from the region is high. The most common reason for this is future university studies or better post-graduate employment opportunities. They reported as a target for further moving out the city of Brno, where is a wide range of universities and job opportunities. Paradoxically, these young people prefer rural life by contrast the urban environment, which can be considered positive. In the last part of the research, the spatial shape of the microregion Bystřicko was investigated in the minds of young people. The method of mental maps was used for processing. As a result of the perception of the region's territorial scope, it is found that the region is much smaller in the minds of the population than it is in reality. The demarcation of the studied location was mainly influenced by natural conditions. The main border line was became the Svatka River. The most often were chosen Municipalities which are in close proximity to the centre of the region. The difference between the perception of men and women was appreciable. More precise in identifying the region's borders were men. Residents with a sufficiently developed regional identity have the greatest potential for developing the region. Strengthening cohesiveness with the region could be done through educational tools and

school-based learning activities. This would strengthen the symbolic shape of the region in the minds of young people.

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

10.1 Literární zdroje

BLÁHA, Jan Daniel, Hudeček, Tomáš. Hodnocení kartografických děl mentálními mapami. Kartografické listy. Bratislava, 2010, roč. 18, s. 21–28. ISSN 1336-5274

CISÁR, Vladimír, ČERNÝ, Karel. Hrad Pernštejn na starých pohlednicích. Hrady, zámky a města na starých pohlednicích. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2012. ISBN 978-80-904970-4-7.

DANĚK, Petr. Vývoj moderního geografického myšlení. In: TOUŠEK, Václav, KUNC, Josef, VYSTOUPIL, Jiří a kol.: Ekonomická a sociální geografie. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 9–37. ISBN 978-80-7380-114-4.

DRBOHLAV, Dušan. Mentální mapa ČSFR. Definice, aplikace, podmíněnost. Geografie. 1991, 96 (3), s. 163-176.

GOULD, Peter, WHITE, Rodney. Mental maps. Harmondsworth: Penguin, 1974. ISBN 014021688X.

HAVLÍČEK, Tomáš, CHROMÝ, Pavel a JANČÁK, Vít. Innere und äußere Peripherie am Beispiel Tschechiens. Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft. 2008, 150, 299–316.

HEŘMANOVÁ, Eva, CHROMÝ, Pavel a kol. Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka. Vyd. 1. Praha: ASPI, 348 s. 2009. ISBN 978-80-7357-339-3.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2007. 570 s. ISBN 978-80-7106-906-5

HYNEK, Alois, HYNKOVÁ, Jana. Prostorová percepce životního prostředí města Boskovice a okolí ve výchově k péči o životní prostředí. Geografie. 1979, 84 (4), s. 287-299.

CHROMÝ, Pavel. Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In: JANČÁK, Vít, CHROMÝ, Pavel, MARADA, Miroslav (eds.): Geografie na cestách poznání: sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka. Praha: Univerzita Karlova, 2003, s. 163–178. ISBN 80-86561-10-0.

CHROMÝ, Pavel, SKÁLA, Jan. Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: analýza vybraných složek územní identity obyvatelstva Sušicka. Geografie. 2010, 115 (2), s. 223-246.

CHROMÝ, Pavel, JANČÁK, Vít, MARADA, Miroslav, HAVLÍČEK, Tomáš. Venkov – žitý prostor: regionální diferenciací percepce venkova představiteli venkovských obcí v Česku. *Geografie*, 116, 2011, č. 1, s. 23–45.

CHROMÝ, Pavel, SEMIAN, Michal a KUČERA, Zdeněk. Regionální vědomí a regionální identita v Česku: Případová studie Českého ráje. *Geografie*. 2014, 119 (3), s. 259-277.

KLAPKA, Pavel. Regiony a regionalizace. In: TOUŠEK, Václav, KUNC, Josef a VYSTOUPIL, Jiří. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 372-373. ISBN 978-80-7380-114-4.

KYNČLOVÁ, Martina, HUDEČEK, Tomáš, BLÁHA, Jan Daniel. Hodnocení kartografických děl: Analýza mentálních map orientačních běžců. *Geografie*. 2009, 114 (2), s. 105–116.

LYNCH, Kevin. *The image of the City*. Cambridge, MA: MIT Press. 1960.

LYNCH, Kevin. *Obraz města*. Praha: Polygon, 2004. ISBN 80-7273-094-0.

MARKOVÁ, Blanka, BORUTA, Tomáš. The potential of cultural events in the peripheral rural Jesenicko region. *AUC Geographica*, 2012. č. 47.

OSMAN, Robert. Specifika časoprostorového chování imobilních osob. In: *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna – 3. září 2010*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 478–482.

PAASI, Anssi. The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*. 1986, 164 (1), s. 105-146. ISSN 0015-0010

PAASI, Anssi. Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography*. 2003, 27 (4), s. 475-485. 82

PAASI, Anssi. The region, identity, and power. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2011, 14, s. 9-16.

PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, roč. 115, č. 2, s. 161–187.

PETŘÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.

PETRLÍK, Jiří a kol. *Bystřice nad Pernštejnem: od minulosti k současné revoluční přeměně města*. 1. vydání. Brno: Nakladatelství Blok v Brně, 1980. ISBN 47-013-80.

SAGAN, Iwona. Kultura a prostor. In: HEŘMANOVÁ, Eva, CHROMÝ, Pavel a kol. Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní reálie a kultura v regionech Česka. Vyd. 1. Praha: ASPI, 348 s. 2009. ISBN 978-80-7357-339-3.

SEMIAN, Michal (2012): Název jako symbol regionu. *Historická geografie*, 38, č2, s. 335-352.

SIWEK, Tadeusz. Percepce geografického prostoru. 1. vydání. Praha: Česká geografická společnost, 2011. 164 s. ISBN 978-80-904521-7-6.

SIWEK, Tadeusz a BOGDOVÁ, Kamila. České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel. *Sociologický časopis*. 2007, 43 (4), 1039-1053.

SIWEK, Tadeusz a KAŇOK, Jaromír. Vědomí slezské identity v mentální mapě. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2000. 98 s. ISBN 80-7042-576-8.

ŠIFTA, Miroslav. Význam Grafických symbolů v procesu formování regionu: příklad Libereckého kraje. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. RNDr. Pavel Chromý, Ph.D.

ŠIFTA, Miroslav. Symboly a symbolika v procesu formování regionu. Praha, 2018. Dizertační práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. RNDr. Pavel Chromý, Ph.D.

ŠIFTA, Miroslav a CHROMÝ, Pavel. Symboly a identita regionu: analýza vnímání přírodních symbolů oblastí s intenzivně přeměněnou krajinou v Česku. *Geografický časopis*. 2014, 66 (4), s. 401-415.

ŠERÝ, Miloslav, ŠIMÁČEK, Petr. Vnímání hranic obyvatelstvem regionů s rozdílnou kontinuitou socio-historického vývoje jako dílčí aspekt jejich regionální identity. *Geografie*. 2013, 118, č. 4, s. 392–414

TENORA, Jan. Bystřický (n. P.) okres. Brno: Garn, 2008. *Vlastivěda moravská (Garn)*. ISBN 978-80-86347-59-2.

TOUŠEK, Václav, KUNC, Josef a VYSTOUPIL, Jiří. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 411 s. ISBN 978-80-7380-114-4.

TUAN, Yi-Fu. Images and mental maps. *Annals of the Association of American Geographers*. 1975, 65 (2), s. 205-213.

VAINIKKA, Joni. Narrative claims on regions: prospecting for spatial identities among social movements in Finland. *Social & Cultural Geography*. 2012, 13 (6), s. 587-605.

VAINIKKA, Joni. The role of identity for regional actors and citizens in a splintered region: The case of Päijät-Häm, Finland. *Fennia*. 2013, 191 (1), s. 25-39. ISSN 1798-561

10.2 Elektronické zdroje

ARCDATA PRAHA. ArcČR500 verze 3.3 Praha: ARCDATA PRAHA, s.r.o., ČÚZK, 2019 [cit. 2019-1-31]. Dostupné z: <https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>

BYSTRICE NAD PERNŠTEJNEM: Turistický portál. [online]. [2019] [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://info.bystricenp.cz/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Databáze demografických údajů za obce ČR. [online]. Praha: ČSÚ, 2017 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011. [online]. Praha: ČSÚ, 2011 [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Sčítání lidu, domů a bytů 2011. [online]. Praha: ČSÚ, 2011 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=uziv-dotaz#k=5&pvokc=43&uroven=70&w>

DIAMO. Odštěpný závod GEAM. [online]. [2019] [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.diamo.cz/cs/geam>

FOLKLORWEB. Národopisné regiony. [online]. [2019] [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: <http://folklorweb.cz/narodopisne-regiony/horacko-podhoracko/>

HRAD PERNŠTEJN. O hradu. [online]. [2019] [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <https://www.hrad-pernstejn.eu/cs/>

MAS ZUBŘÍ ZEMĚ. Základní údaje. [online]. [2019] [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.zubrizeme.cz/zakladni-udaje/>

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV: Památkový katalog [online]. [2019] [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://www.monument.npu.cz/>

OBEC VÍR. Vírská přehrada. [online]. [2019] [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://www.virvudolisvratky.cz/virska-prehrada/>

SÝKORA, Pavel, Blanka SLANÁ a kol. Strategie rozvoje Mikroregionu Bystřicko. Mikroregion Bystřicko [online]. Bystřice nad Pernštejnem, 2016 [cit. 2019-04-22]. Dostupné z: <http://www.regionbystricko.cz/soubory/dokumenty/strategie-rozvoje-mikroregionu-bystricko-2016-eiad.pdf>

ŠIFTA, M., CHROMÝ, P. (2017): The Importance of Symbols in the Region Formation Process. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography* 71(2), 98–113, <https://doi.org/10.1080/00291951.2017.1317285>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Státní hrad Pernštejn

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

SYMBOLICKÝ TVAR REGIONU Z POHLEDU OBYVATEL VE VĚKU 15–19 let

Dobrý den,

Jmenuji se Romana Švarcová a jsem studentkou oboru Regionální geografie na Univerzitě Palackého v Olomouci. V rámci své diplomové práce se zabývám symbolickým tvarem našeho regionu a cílem mého dotazníkového šetření je zjistit, jak hluboce je obraz regionu zanesen v povědomí jeho obyvatel. Konkrétně pak obyvatel ve věku 15–19 let. Součástí práce je i identifikace prvků symbolizujících region, které právě společně s tvarem vytváří jedinečnou identitu regionu. Výsledkem mi pak budou tzv. mentální mapy, pomocí kterých provedu analýzu znalosti regionu jeho obyvateli. Byla bych proto velice ráda, kdybyste se zapojili do výzkumu a vyplnili mi pro studijní účely tento zcela anonymní dotazník. Výsledkem vašich poznatků bude moje diplomová práce.

Tímto vám děkuji za vaši ochotu a čas strávený vyplněním dotazníku. Romana Švarcová

1. Uveďte prosím svůj věk.

- a) 15 b) 16 c) 17 d) 18 e) 19

2. Pohlaví.

- a) Žena b) Muž

3. Uveďte prosím obec, ve které trvale nebo obvykle žijete?

4. Jak dlouho v uvedené obci žijete?

- a) od narození b) většinu života c) kratší část života d) pouze krátce

4.1. Pokud jste se přistěhoval/a, tak odkud?

- a) z okolní obce v rámci regionu b) z jiného regionu c) z jiného kraje ČR d) ze zahraničí

4.2. Ze které konkrétní obce, regionu, kraje či státu jste se stěhoval/a?

.....

5. Jak se podle Vás nazývá region, ve kterém žijete?

.....

6. Znáte nějaké organizace/instituce, které sdružují obce a reprezentují region ve kterém žijete? Pokud ano, napište, o které se jedná?

.....

7. Do mapy zakreslete Vaši představu o prostorovém vymezení našeho regionu. (strana 3)

pozn.: tužkou obkreslete hranici podél obcí, které podle Vás do regionu ještě spadají

8. Vnímáte určitou jedinečnost nebo výjimečnost tohoto regionu?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

9. Co považujete za silné stránky regionu, a co naopak za slabé stránky regionu a proč?

Silné stránky:

Slabé stránky:

10. Vypište aspoň tři prvky symbolizující náš region od nejvýznamnějšího po méně významný (pamětihodnosti, přírodní památky apod.) Pokuste se je zaznačit do mapy.

1. 2. 3. 4. 5.

11. Myslíte si, že k našemu regionu pociťujete určitý vztah nebo pouto?

a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

11.1. Pokud ano, z jakého důvodu?

.....

12. Zajímáte se o kulturní dění ve svém regionu? Co z Vašeho pohledu považujete za významnou událost, tradici či zvyk, který je pro tuto oblast výjimečný?

.....
.....

13. Preferujete život na venkově nebo ve městě?

a) určitě venkov b) spíše venkov c) nevím d) spíše město e) určitě město

14. Uvažujete do budoucna o přestěhování se mimo Váš region?

a) určitě ano b) spíše ano c) nevím d) spíše ne e) určitě ne

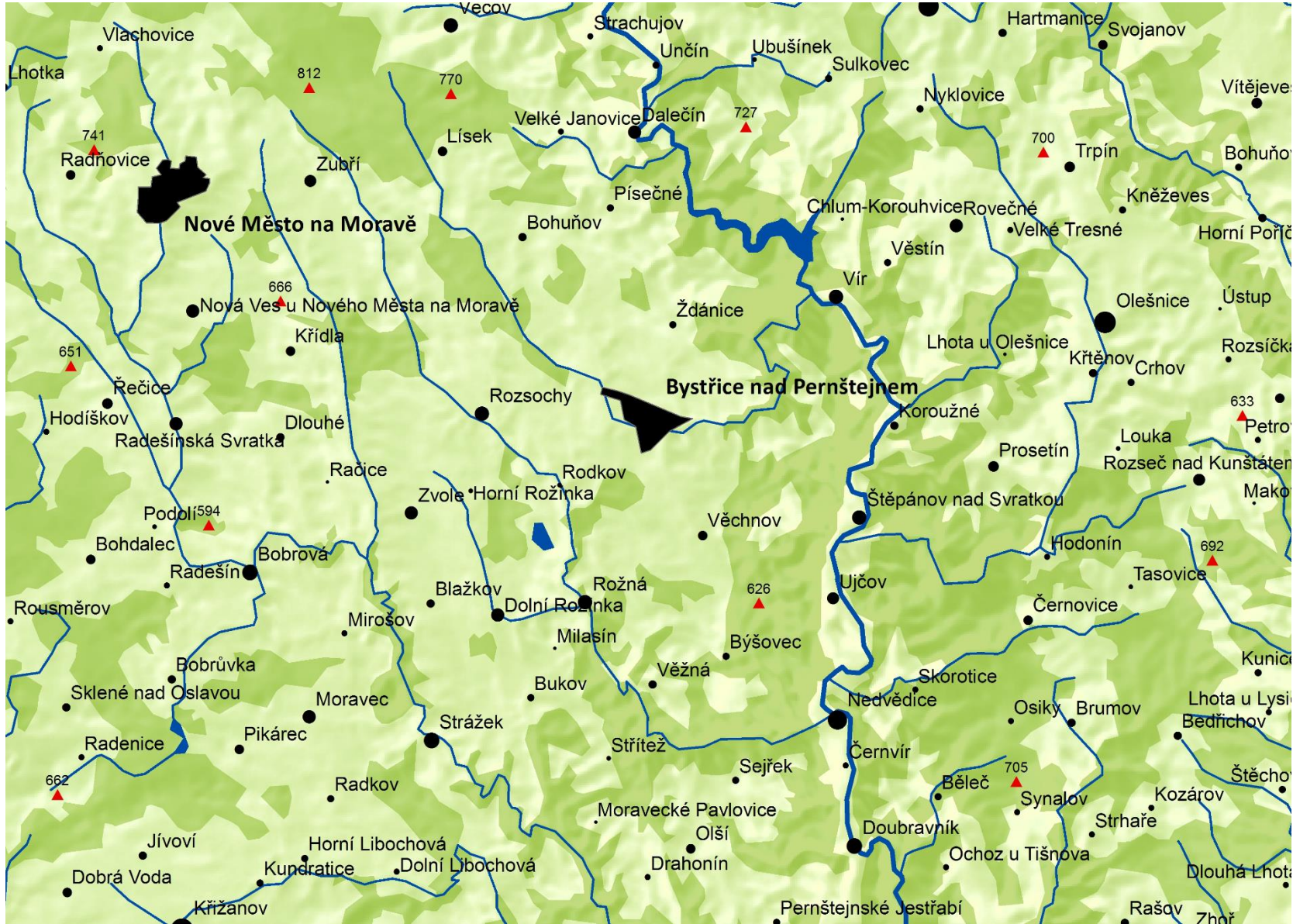
14.1. Pokud ano, jaký podnět Vás k tomu nejspíš povede?

a) studium b) zaměstnání c) rodina d) partner e) městský život f) jiné:

14.2. Pokud o stěhování uvažujete, máte představu kam?

a) do okolní obce b) do jiného regionu c) do jiného kraje ČR c) mimo ČR

14.3. Pokud už teď víte, kam konkrétně?

Příloha č. 2

Zdroj: Bystřicko: Hrad Pernštejn [online]. 2019 [cit. 2019-04-22]. Dostupné z: <https://info.bystricenp.cz/hrad-pernstejn>